

2013
ročník LVI

Těšínsko

vlastivědný časopis

číslo 1

2013
ročník LVI

Těšínsko

vlastivědný časopis

číslo 1

Obsah

Pompa nobilitatis

Hrabata z Hohenemsu a těšínská knížata v období manýrismu

I. část

Radim Jež

1

Katolík versus protestant

Každodennost studentů těšínských konfesijních škol
v předtoleranční době

Veronika Chmelařová

14

Vzpomínka na Františku

Olga Szymanská

20

Šľachta na Kysuciach a jej susedia / Šlechta na Kysucích
a její sousedé

Výsledek mezinárodní spolupráce

Veronika Chmelařová

22

Muzeum Těšínska v roce 2012

Výroční zpráva

Zbyšek Ondřeka

24

Z nové literatury (nejen) o Těšínsku

Radim Jež – David Pindur

36

Města a obce Těšínska se představují
Dolní Lutyně

Kateřina Stenclá

37

Články v tomto periodiku jsou recenzovány nezávislými recenzenty.

Vydává Muzeum Těšínska

Adresa redakce:

Muzeum Těšínska, p. o., Hlavní tř. 15, 737 01 Český Těšín

tel.: 558 761 216, fax: 558 761 223

e-mail: jez@muzeumct.cz

Redakce:

Odpovědný redaktor: PaedDr. Zbyšek Ondřeka

Výkonný redaktor: prof. PhDr. Rudolf Žáček, Dr.

Tajmník redakce: PhDr. Radim Jež

Redaktor: PhDr. David Pindur, Ph.D.

Redakční rada: PhDr. Karel Bogar; prof. PhDr. Mečislav Borák, CSc.;
prof. PhDr. Dan Gawrecki, CSc.; doc. PhDr. Blažena Gracová, CSc.;
doc. PhDr. Dušan Janák, Ph.D.; prof. PhDr. Zdeněk Jirásek, CSc.;
PhDr. Jaromír Kalus; prof. PhDr. Irena Korbelářová, Dr.;
doc. PhDr. Pavel Kouřil, CSc.; PhDr. Karel Müller;
doc. PhDr. Pavel Šopák, Ph.D.; Mgr. Jiřina Veselská

Jazyková editace: Mgr. Lenka Ježová Bichlerová

Překlad resumé do anglického jazyka: Mgr. Lenka Mandrysová

Grafický návrh: Petr Tesař, UPGRADE CZ s. r. o., Ostrava

Odevzdáno do tisku: 2. 5. 2013

Vyšlo: 22. 5. 2013

Tisk: Printo, spol. s r. o., Ostrava

Nevyžádané rukopisy, fotografie a kresby se nevracejí.

Za obsahy článků zodpovídají autoři.

Při úpravě rukopisu je nutno řídit se pravidly zveřejněnými
na adrese: http://www.muzeumct.cz/pokyny_pro_autory/

Časopis lze zakoupit v Muzeu Těšínska v Českém Těšíně,
Pražská 3/14 nebo v jeho pobočkách: ve Výstavní síni Musaion
v Havířově, v Památníku životické tragédie v Havířově-Životicích,
v Kotlově dřevěnce v Havířově-Bludovicích,
v Archeoparku v Chotěbuzi-Podobohře,
ve Výstavní síni Muzea Těšínska v Jablunkově,
ve Výstavní síni Muzea Těšínska v Karviné-Fryštátě,
ve Výstavní síni Muzea Těšínska v Orlové-Lutyni,
v Technickém muzeu v Petřvaldě a v Klubu Muzea Těšínska.
K dostání i v Gorolském turistickém informačním centru v Mostech
u Jablunkova.

Rozšiřuje vydavatel. Předplatné nebo jednotlivá čísla si lze
objednat na výše uvedené adrese či tel. č. 558 761 224.

Vychází čtvrtletně, cena jednoho výtisku je 40 Kč, celoroční
předplatné činí 160 Kč + poštovné. Členové Klubu Muzea Těšínska
získávají časopis v rámci ročního předplatného 250 Kč.

Identifikační číslo: ISSN 0139-7605

Evidenční číslo MK ČR: E 11319

Podávání novinových zásilek povoleno Oblastní poštou v Ostravě
č. j. 2726/92-P/1 ze dne 30. 11. 1992.

Pompa nobilitatis

Hrabata z Hohenemsu a těšínská knížata v období manýrismu

I. část

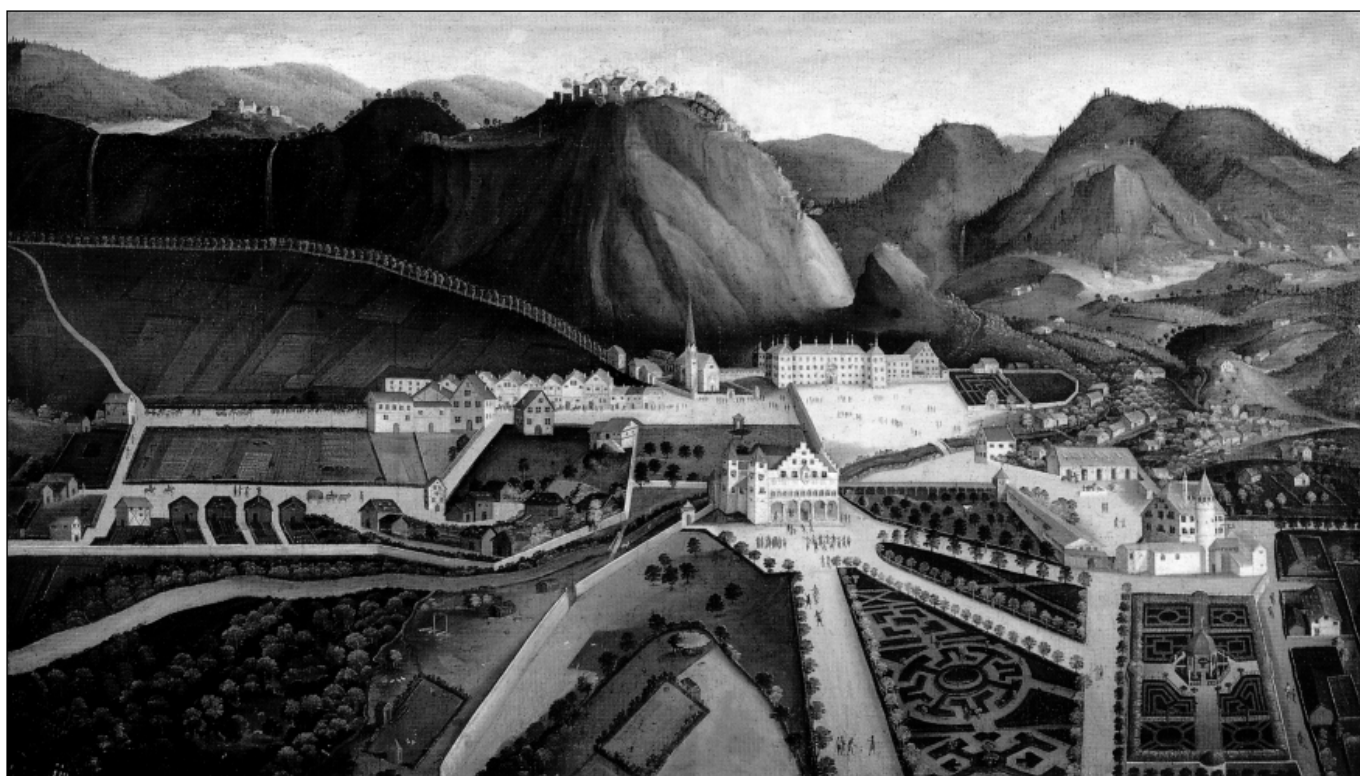
Radim Jež

Úvodem

Dne 14. prosince 1609 sepsal bavorský vévoda Vilém V. list adresovaný svému bratrovi, kolínskému arcibiskupu Arnoštovi, v němž jej důvěrně žádal o radu. Pro svého 25letého syna Albrechta totiž hledal urozenou mladou slečnu, se kterou by ho mohl v dohledné době oženit. Dozvěděl se, že Adam Václav, *jeden slezský kníže*, má dvě *feine* dcery, avšak neví o nich nic bližšího – kolik mají let, zdali jsou pohledné a připravené na vdávání. Zajímaly jej rovněž vazby těšínského piastovského rodu na rakouské země, Polsko a Španělsko.¹ O necelé dva týdny později mu Arnošt sdělil požadované informace, jež o knížeti a jeho rodině získal od osob z okruhu pražského císařského dvora, kde zrovna pobýval. Vilémovi napsal, že v žilách této dynastie koluje královská krev, má původ v Polsku a již 200 let (sic!) je usedlá ve Slezsku. Podle arcibiskupova zjištění není Adam Václav katolík, i když nechal postavit kapli, avšak ne pro sebe, ale pro svou konkubínu, která vyznává pravověrnou víru a má na něj velký vliv. Kníže má dva (sic!) syny a dvě dcery a je jisté, že některou z nich bude chtít dobře provdat. Je velmi zadlužený, a proto patří k nejhudším knížatům ve Slezsku.²

Byť podaná fakta nebyla zcela přesná, kolínského arcibiskupa a jeho bratra bezpochyby zajímala nejvíce konfesijní orientace Adama Václava, jež v průběhu roku 1609 poutala i pozornost císařských zpravodajů a agentů španělského krále. Shodou okolností dva dny předtím, než Arnošt v Praze dopsal Vilémovi list, kníže po několika-měsíčních spekulacích, rychle se šířících po dvorech nejvyšší aristokracie, veřejně v těšínském dominikánském kostele konvertoval.³ Fámu o roli jeho milenky při tomto aktu sice nelze přeceňovat, ale jak jsme zpraveni i z jiných zdrojů,⁴ byla jakýmsi veřejným tajemstvím. Přestoupením ke katolicismu se Adam Václav rázem stal solidním partnerem pro hlavní vůdce Katolické ligy (zal. 1609), mezi něž patřili oba výše zmínění Wittelsbachové, jejich horlivý následovník Maxmilián I. a několik říšských (arci)biskupů.⁵ Navázání užších kontaktů s bavorskými vévody sice nevedlo k uzavření sňatkové aliance mezi oběma rody (což bylo patrně zapříčiněno věkovým rozdílem mezi mladičkými těšínskými kněžny a Albrechtem, který se v roce 1612 oženil s leuchtenberskou hraběnkou Matyldou)⁶, ale nabízel jiné možnosti, jak tento svazek upevnit. Díky finančním prostředkům španělského krále

Celkový pohled na rezidenční město hraběte Kašpara z Hohenemsu, nad nímž jsou na kopci dobře patrné pozůstatky původního rodového sídla – hradu Hohenems. Pod svahek vedle farního kostela si nechal hrabě v letech 1603–1613 postavit pozdně renesanční zámek obklopený symetrickými zahradami a parkem, po r. 1613, Welte, Ludwig: Graf Kaspar von Hohenems 1573–1640. Innsbruck 1963

Filipa III. mohl od konce roku 1614 studovat jediný žijící syn knížete Adama Václava Fridrich Vilém na mnichovském jezuitském gymnáziu Gregorianum. Pod bedlivým dohledem vévody Maxmiliána I. a členů Tovaryšstva Ježíšova byl vychováván v bigotně katolickém prostředí a podobně jako jiní zde pobývající synové pánů z českých zemí (Adam Pavel a Jáchym Oldřich Slavatové z Chlumu, Maxmilián z Valdštejna ad.)⁷ se i on měl profilovat ve straníka habsburských zájmů.⁸ Výrazná role v rekatolizačním procesu piastovského rodu byla přisouzena i oběma knížecím dcerám – Anně Sidonii a Alžbětě Lukrécii. Osudy Anny Sidonie však nejsou tak dobře známy jako v případě její mladší sestry, i když se dochovalo množství archivních materiálů, na jejichž základě bude níže přiblížen barvitý život středo-evropské aristokracie v době manýrismu.

Dětství a mládí Anny Sidonie (1598–1615)

Anna Sidonie se narodila 20. února 1598 mezi sedmou a osmou hodinou večerní na zámku v Těšíně jako druhé dítě Alžběty Kuronské.⁹ V dostupné literatuře nalezneme datum mírně odlišné (2. března),¹⁰ které zaznamenal do svého díla vratislavský kronikář Mikuláš Pol.¹¹ Vzniklo patrně chybným převodem z juliánského na gregoriánský kalendář. Křest, na nějž se sjela spřízněná šlechta a zástupci měst, se konal podle evangelického ritu v místním bývalém dominikánském kostele o pět týdnů později v neděli 29. března. Pozvaní hosté se sjížděli do knížecí rezidence již navečer, aby byli připraveni zúčastnit se ranních bohoslužeb a svátosti křtu. Jedním z kmotrů byl vyslanec uherských báňských měst Banské Bystrice, Banské Štiavnice a Kremnice Jan Pock, jenž darem přivezl pozlacený pohár v hodnotě 70 zl.¹² Při křtu dostalo nemluvně tradičně dvě jména, tentokrát po svých tetách – Anně Sybille a Marii Sidonii, resp. po babičce, sasko-těšínské kněžně Sidonii Kateřině.

Po náhlém úmrtí prvorozeného syna se opět v komnatách těšínského zámku rozléhal křik ratolestí. Během následujících tří let mladá kněžna porodila další tři děti, avšak příchod na svět posledního z nich, budoucího dědice Fridricha Viléma, provázely závažné komplikace, jimž Alžběta po deseti dnech podlehla. O malou Annu a další sourozence se tak musely starat členky fraucimoru a služebné. Jejich otec často pobýval daleko za hranicemi knížectví, neboť jako vrchní velitel slezského stavovského vojska trávil v letech 1602–1605 dlouhé měsíce v polních leženích v Horních Uhrách, Podunají a Sedmihradsku.¹³ Pochopitelně nepřekvapí, že se s knížecími dětmi v tomto období setkáváme

v pramenech velmi sporadicky. Například v dubnu 1602 je čtyřletá Anna uvedena jako jedna z kmoter při křtu syna purkrabího skočovsko-strumeňského panství Johanna Tilgnera, který pořádal kníže ve své rezidenci. Hrdý otec si na věčnou památku poznamenal všechny významné osobnosti a personál pobývajících na piastovském dvoře s odkazem, že se jedná o křestní rodiče.¹⁴ Další z výjimek je testament Hedviky Mléčkové z Jílovnice z října 1607, v němž poručila [...] *Jeho milosti vysoce osvícenému knížeti a pánu, panu Adamovi Václavovi, z Boží milosti v Slezi knížeti těšínskému a Velikého Hlohova, Jeho římské císařské milosti radě a nařícenému vojenskému nejvyššímu, pánu mému milostivému, jedno sto zlatých červených a Jich milostem kněžničkám, vysoce osvíceným panně, panně Anně Sedině a panně, panně Alžbětě, pannám dcerám Jeho knížecí milosti, pannám mým milostivým, Její milosti kněžničce starší záponu svú nejvěšší zlatú s drahým kamením a druhý, mladší, Její milosti kněžničce, panně dceři Jeho knížecí milosti řetěz můj zlatý ze sta dukátův.*¹⁵ Anna Sidonie obohatila tímto darem svou garderobu o cenný zlatý šperk, jenž sloužil jako funkční ozdoba živůtku či baretu, popř. jako náhrdelník.

Další informace o knížecí dceři přináší jezuitský historiograf Johann Schmidl, autor rozsáhlého díla o dějinách české provincie řádu, v němž mj. podrobně popsal konverzi Adama Václava a jeho rodiny. Schmidl působivě vylíčil, jak Anna Sidonie spolu s mladší sestrou Alžbětou Lukrécie a Fridrichem Vilémem šli ve vyčištěném, opraveném a znovu vysvěceném dominikánském kostele všem příkladem a za účasti dalších bezmála 30 „zbloudilých duší“ přijali na Nový rok 1610 eucharistii. Ještě před tím však byla jezuita sloužena mše, během níž probíhala zpověď, které se mermomocí, *klečíc na zemi*, chtěla zúčastnit i nejstarší knížecí dcera. Podle Schmidla doprovázela svého bratra i s velkou družinou v září téhož roku do Olomouce, kde se jim dostalo okázalého přivítání. Ubytováni byli v zájezdním hostinci. Brzy nato Fridrich Vilém navštívil jezuitskou kolej, aby se seznámil se členy tovaryšstva a poznal způsob jejich života. Třetí den, ve svátek sv. Matouše (21. září), se vyzpovídali a před zraky mnoha přítomných přijali svátost bířmování. Ličení olomouckého pobytu mladých knížat Schmidl uzavírá slovy: *Byla to nezvyklá podívaná, která dala Olomoučanům nemalý příklad a ukázala znamenitost katolického náboženství.*¹⁶ Objektivitu výkladu jezuitského historiografa do jisté míry devaluje to, že byl sepsán až těsně před polovinou 18. století a při práci se zdroji mohl postupovat záměrně tendenčně tak, aby naznačil nezpochybnitelnou roli Tovaryšstva Ježíšova při rekatolizaci českých

Kníže Adam Václav na stříbrném tříkrejcaru raženém v těšínské mincovně v r. 1606, průměr 21,5 mm, váha 1,75 g, Muzeum Těšínska

Skupinový portrét členů rodu hrabat z Hohenemsu od neznámého autora z r. 1608 – zleva 13letý Jakub Hannibal II., jeho strýc Marek Sittich IV., matka Eleonora Filipína z Welsperg-Primöru, otec Kašpar a sestry Anna Marie a Dorota. Obraz byl původně zavěšen v jídelním sále hohenemského zámku, Městské muzeum a galerie Polička

zemí. Jelikož nemáme k dispozici jiné prameny, jež by výše popsané osvětlily, musíme se spokojit s jeho interpretací.¹⁷

Výběr partnera a zasnuby (1615–1616)

Bířmování Anny Sidonie v Olomouci pomyšlně uzavíralo bezstarostné období jejího dětství a po překročení věku 15 let se chtě nechtě musela připravovat na budoucí sňatek s urozeným kavalírem, jehož výběr podléhal výhradně otci Adamu Václavovi. Jak již bylo zdůrazněno v úvodu studie, volba byla limitována náboženským vyznáním, společenským stavem i postavením a majetkovým zázemím. Situace ohledně provdání nejstarší knížecí dcery se začala řešit v průběhu roku 1615, kdy se o ni jako o jednu z možných životních partnerek pro svého 20letého syna začal zajímat Kašpar z Hohenemsu, aristokrat, o němž a jeho rodině historikové píšící o těšínských Piastovcích nevěděli dosud téměř nic. Stručným exkurzem si proto přiblížíme jejich původ a významné osobnosti.

Členové šlechtického rodu, jenž svůj predikát odvozoval od dnes již pouhých ruin kdysi mohutného hradu Hohenems tyčícího se nad údolím horního toku Rýna nedaleko Bodamského jezera, vstoupili do dějin ve 12. století a záhy se uplatnili ve službách římských císařů.¹⁸ Na výsluní se dostali v 16. století, a to díky úspěchům na bitevních polích Marka Sitticha I. († 1533) a zvláště jeho vnuka Jakuba Hannibala I., vrchního kapitána papežských vojsk. Bojoval pod praporem

španělského krále Filipa II. v Nizozemí, kde nekompromisně potlačoval odboj protestantských stavů, a proslavil se i v námořní bitvě proti Osmanům u Lepanta v roce 1571. Za zásluhy obdržel od Filipa II. titul španělského granda a hrabství Gallarate v Milánském vévodství. V roce 1560 byl spolu s dětmi povýšen do hraběcího stavu a o pět let později se oženil s Hortenzií, nevlastní sestrou kardinála a známého světce Karla Boromejského. Jakub Hannibal I. patřil ke vzdělaným renesančním aristokratům, v Hohenemsu založil vzácnou knihovnu a obrazárnu, na svých cestách po jihozápadní Evropě a severní Africe navštívil mj. madridský dvůr či Řím,¹⁹ kde jeho bratr Marek Sittich III. ještě před tím, než započal kariéru vysokého církevního hodnostáře, zplodil syna, který se stal zakladatelem římské linie rodu d'Altemps.²⁰ Majetkového a společenského vrcholu dosáhla rakouská větev v prvních dvou desetiletích 17. století. Jakubův nejstarší syn Kašpar převzal rodovou doménu, jíž dále rozšiřoval a zveleboval – v roce 1613 koupil od Karla Ludvíka ze Sulzu hrabství Vaduz a panství Schellenberg, k jeho majetkům dále patřilo panství Lustenau a horníitalské hrabství Gallarate. Spojením jmen vytvořil rodový fideikomis, jehož tržní hodnota byla odhadována na více než půl milionu zlatých. Podobně jako jeho otec i on podporoval umění, výrazně doplnil knihovnu a rozšířil sbírku obrazů, které zdobily sály honosného zámku v Hohenemsu (Emsu).²¹ Kašparův mladší bratr Marek Sittich IV. jednal zcela v duchu životního kréda potestas – nobilitas – liberalitas (moc – urozenost – šlechtnost).

Po svém bratranci Volfu Děřřichovi z Raitenau usedl v roce 1612 na kněžecí stolec salcburského arcibiskupství, honosil se čestným titulem papežského legáta a navzdory silnému tlaku ze strany představitelů Katolické ligy prosazoval vlastní protireformační politiku. Jeho umělecký mecenáš se kromě sběratelství projevil i v architektonické podobě sídelního města – dominantou se stala novostavba katedrály sv. Ruperta a Virgila, první chrám v raně barokním stylu na sever od Alp, či letohrádek Hellbrunn s rozlehlým parkem, fontánami, grottami a zvěřincem. Obě stavby realizoval dvorní architekt původem z Itálie Santino Solari. Marek Sittich byl obdobně jako jeho bratr zdatným hospodářem a přísným regentem.²² Široký rozhled, kontakty na habsburském dvoře, s rakouskou a říšskou šlechtou i magnátskými rody z Apeninského poloostrova vorarlberskému hraběcímu rodu zaručovaly evropský vřhlas, čehož si byli oba Hohenemsové – Kašpar i Marek Sittich IV. – náležitě vědomi. Jejich vysoké nároky a ambice se logicky promítaly při výběru budoucí manželky pro Kašparova nejstaršího syna, do něhož vkládali velké naděje.

Jakub Hannibal II. se narodil Kašparově první ženě Eleonoře Filipíně z Welperg-Primöru 20. března 1595.²³ V devíti letech jej otec poslal na dvůr Marka Sitticha, jenž v té době zastával úřad probošta katedrální kapituly v Kostnici. Po dostavbě nové budovy proboštství se za ním synovec přestěhoval a pod dohledem preceptora navštěvoval latinskou školu. Měl zde dle otcových příkazů pilně studovat, zvláště se zdokonalovat v německém, italském a latinském psaní a počtech. Poté, co salcburský arcibiskup Volf Děřřich rezignoval a v březnu 1612 byl jeho nástupcem zvolen Marek Sittich, bylo zřejmé, že bude Jakub následovat kroky svého strýce. Ten jej přijal již na sklonku téhož roku za dvůřana s měsíční apanáží 140 zl. a o rok později synovce jmenoval nejvyšším komořím, přičemž plat navýšil na 300 zl.²⁴ S arcibiskupem se účastnil řady delegací – mj. v létě 1613 doprovázel císaře Matyáše na říšský sněm do Řezna. V Salcburku poznal v plné míře okázalost dvora svého strýce a pestrý životní styl, naplněný rozličnými slavnostmi – hody, turnaji, maškarními plesy a zvláště oblíbenými divadelními hrami a italskými operami.

Před Velikonocemi 1615 svolal Kašpar celou rodinu, aby společně projednali výběr Jakubovy budoucí manželky. S ohledem na rodovou tradici se zaměřili na vhodné kandidátky pocházející z Itálie. Jednou z nich byla dcera milánského hraběte Teodora Trivulzia Hippolyta, kalkulovalo se i se sestrou monackého knížete Honorého II., janovského šlechtice z bohatého rodu Grimaldi. Kašparovi imponovala jejich solventnost, výše

věna byla pro něj určujícím měřítkem. Pověřil úředníky, aby mu podali zprávu o majetkových poměrech Trivulziů a Grimaldinů a přes agenty salcburského arcibiskupa se snažil totéž zjistit o těšínských Piastovcích. Své postřehy pak v polovině srpna 1615 sdělil v dopise synovi: *Tato země [Těšinské knížectví] a národ jsou dosti vzdálené, zdejší knížata se honosí vysokými tituly a postavením, avšak obávám se, že pouze to nestačí. Chcete-li mít nějaké peníze, měli byste si vzít Švábku, chcete-li mít spoustu peněz, ožeňte se s Milánkou. V současné době by se jednalo o dceru hraběte Trivulzia s věnem 50 000 lir nebo dceru monackého knížete – obě jsou dobré partie. Bojím se, že v Těšíně pro Vás nebude tolik peněz jako v Itálii.*²⁵

Aby Jakub Hannibal poznal kraje, odkud jeho případná nastávající pocházela, a aby nabyl další zkušenosti a kontakty, rozhodl se s finanční podporou strýce vypravit na Apeninský poloostrov. Během bezmála čtyřměsíční kavalířské cesty navštívil od října 1615 do ledna 1616 Vicenzu, Padovu, Ravennu, Anconu a Řím, kde pobýval u svých příbuzných ze zdejší větve hrabat d'Altemps a měl možnost prohlédnout si přepychové paláce kardinálů Medicejských a Gonzagů. Dostalo se mu i přijetí u papeže Pavla V. Na zpáteční cestě, která vedla přes dvůr medicejského velkovévody ve Florencii, Bolognu, Modenu, Parmu a Janov, se nejdéle zdržel v Miláně. Důvod byl prostý – chtěl se seznámit s hrabětem Teodorem Trivulziem a jeho dcerou. Po návratu do Salcburku uspořádal arcibiskup pompézní karneval, avšak bujarou atmosféru narušil posel se zprávou z lombardské metropole, jež zhatila plánované sňatkové aliance. V únoru 1616 se totiž neočekávaně s Hippolytou oženil monacký kníže Honoré. Hohemensové se cítili notně dotčeni a nastalé okolnosti je vyprovokovaly k intenzivnějšímu jednání.

Marek Sittich proto pověřil hofmistra Jakuba Hannibala Bernu, který měl o celé situaci nejlepší přehled, aby vypracoval písemnou zprávu, v níž měl rozebrat tři klíčové záležitosti – zda mají požadovat satisfakci od hraběte Trivulzia, přijmout nabídku k sňatku sestry monackého knížete, nebo se spíše soustředit na dceru těšinského Piastovce. Hofmistr v podrobné relaci ze 4. března 1616 sdělil, že nejlepším řešením by bylo Jakuba Hannibala oženit s Annou Sidonií, a to z těchto pěti důvodů: 1. pochází ze starobylého knížecího rodu, sňatek s ní by byl pro hrabata prestižní z hlediska urozenosti; 2. nabízí sice o něco menší věno než ostatní, avšak s jasnými zárukami jeho splacení; 3. Adam Václav má pouze jediného syna, tudíž po předčasně smrti by knížectví zdědila nejstarší dcera; 4. spojení se vzdáleným piastovským rodem by mohlo Hohenemsům rozšířit kontakty a vazby

Rodový erb Hohenemsů – zlatý kozoroh v modrém poli – z portálu zámecké brány v Hohenemsu, počátek 17. století

ve zcela odlišném prostředí; 5. těšínská kněžna je velmi pohledná, dobře stavěná a její krása může jen stěží jiná konkurovat.²⁶ Arcibiskup ihned jednu kopii odeslal bratrovi a zároveň poručil Fabiu Maximu Ponzonovi, svému agentovi působícímu na pražském císařském dvoře,²⁷ aby kontaktoval knížete Adama Václava a jako doktor práv předjednal podmínky smlouvy. Na list odeslaný z Prahy 5. dubna kníže Ponzonovi obratem odpověděl, že se sňatkem souhlasí, ale bude nutné předem si vyjasnit některé záležitosti – kde a kdy se má konat, jaká bude výše věna a jakým způsobem bude zachován Annin knížecí titul a stav. Další podrobnosti chtěl dojednat osobně se zástupci salcburského arcibiskupa, kteří měli přijet do Těšína. Schůzku plánoval až v závěru června, neboť od 1. května se hodlal šest až sedm týdnů léčit v termálních lázních svého nevlastního bratra Jiřího Thurza v Rajeckých Teplicích.²⁸ Pražský agent v tomto smyslu vyrozuměl Marka Sitticha, a aby nedošlo k nedorozumění o výši věna, jež v rakouských a italských zemích dosahovalo v této době jiných částek, příkladem uvedl, že jedna z kněžen z lehnické větve Piastovců před nedávnem obdržela od svého bratra 10 000 tolarů.²⁹ Po projednání s Kašparem, jemuž z pochopitelných důvodů leželo na srdci nejvíce finanční hledisko,³⁰ nic nebránilo tomu, aby se na 600 km dlouhou cestu ze Salcburku do centra Těšínského knížectví vydal arcibiskupův komorník Fridrich z Pöttingu a zkušený právník, městský syndik dr. Johann Kitzmägler.³¹

Jejich výprava započala 14. června 1616. Lodi se po Innu a Dunaji po čtyřdenní plavbě dopravili do Vídně, kde nasedli do kočáru a 20. června pokračovali dále přes Dolní Rakousy a Moravu až do nejvýchodnějšího cípu Slezska. O šest dnů později byli přivítáni na zámku Jana st. Bruntálského z Vrba ve Frýdku. Po dni odpočinku hned ráno vyrazili směr Těšín. Po míli cesty se setkali s knížetem, jenž jim vyjel v ústřety s doprovodem 100 jezdců. Během jízdy vyslancům vyličil vše podstatné ze života své dcery, podle arcibiskupovy instrukce se i oni snažili představit snoubencův původ v nejlepším světle.³² V Těšíně je čekalo pompézní přijetí za účasti dvořanů a měšťanů. Bez dalšího otálení ještě téhož dne zasedl Adam Václav spolu se svým sekretářem Matyášem Kalusem, zemským maršálkem Kašparem Rudzkým z Rudz, Kryštofem Sedlnickým z Choltic, Václavem Slaviborem Skrbenským z Hřístě a oběma zástupci Hohenemsů k jednacímu stolu, aby dohodli znění smlouvy. Vášnivá debata se točila pouze kolem obvěnění (finanční zabezpečení manželky v případě ovdovění), neboť snoubencova strana nabízela několikanásobně nižší částku, než dovolovaly právní zvyklosti v českých zemích. Nakonec se dohodli, že kníže dá dceři věno

10 000 rýnských zl. se splatností *do roka a do dne*, Anna Sidonie měla od Hohenemsů přislíben jitrní dar 3 333 zl. a obvěnění 20 000 zl., z něhož mělo tvořit hotovost 4 000 zl. pojištěných na hrabství Vaduz a panství Schellenberg a zbylá část byla ve formě klenotů, oděvů a dalšího vybavení domácnosti. Kromě toho ji měl manžel poskytovat ročně 2 000 zl. na její vlastní výdaje a chod malého dvora, který se skládal z hofmistryně, dvou nebo tří šlechtických dívek a tří nebo čtyř služebných. Anně zůstával knížecí titul, pochopitelně nepřenositelný na jejich budoucí potomky. Termín svatby byl stanoven na 31. října 1616, všichni účastníci se měli do Těšína sjíždět již o den dříve. Náklady na ni financovala knížecí pokladna, naopak cestu novomanželů do Salcburku hradili Hohenemsové. Výše uvedení zástupci knížete a Marka Sitticha smlouvu potvrdili přítěštěním pečeti a vlastnoručními podpisy 30. června.³³

V následujících dnech byli vyslanci přijati Annou Sidonií v komnatách těšínského zámku. Během setkání ji Fridrich z Pöttingu jménem jejího nastávajícího předal klenot s diamantem a zároveň měl od dam z fraucimoru diskretně zjistit, zdali kněžna dává přednost garderobě dle španělské, italské či francouzské módy,³⁴ jakou má velikost a jaké se v těchto krajích užívají vzory včetně barevnosti erbu těšínských Piastovců. V arcibiskupově instrukci měli totiž vyslanci přikázáno, aby na zpáteční cestě nechali ve Vídni podle zjištěných propozic ušít satební šaty, které by pak kněžna dostala jako překvapení darem po příjezdu Jakuba Hannibala do Těšína. Tento úkol však nesplnili, neboť jim bylo sděleno, že šaty a všechno ostatní týkající se svatby zařizuje a platí kníže. Výdaje to pro něj byly nemalé – jenom pořízení satebního oděvu se pohybovalo v řádech tisíců tolarů (pro srovnání – v této době se dal v Těšíně u náměstí pořídit měšťanský dům za 500 tolarů).³⁵

Po Fridrichově audienci u kněžny a převzetí originálu satební smlouvy Johannem Kitzmäglem a vyřízení nezbytných formalit v kanceláři následovala slavnostní zasnubní hostina. V hodovním sále zasedli u jednoho stolu kníže s dcerami Annou Sidonií a Alžbětou Lukrécie a jejich fraucimor, dvořané, zástupci Hohenemsů a místní šlechty. V atmosféře všeobecného veselí nad uzavřeným svazkem obou rodů se nesl i předposlední, čtvrtý den pobytu vyslanců. Nejdříve je kníže pozval do svého letního záměčku stojícího na těšínském předměstí Brandýs, kde poobědvali. Hosty zaujal každodenní rituál hlasitého poledního troubení, bubnování, pískání a hraní na housle linoucí se do širokého okolí ze zámeckých bašt i centra města, v modifikované podobě dochovaný dodnes. Poté se všichni přemístili do dominikánského kostela, v jehož útroběch kníže přítomným

Arcibiskup Marek Sittich IV. z Hohenemsu na zlatém dukátu z r. 1616, na reversu jeho erb s kloboukem papežského legáta a salcburští patroni sv. Rupert a sv. Virgilius, Bernhart, Max – Roll, Karl: Die Münzen und Medaillen des Erzstiftes Salzburg. München 1929

Dopis knížete Adama Václava adresovaný jeho nevlastnímu bratrovci, hraběti Jiřímu Thurzovi z Bethlenfalvy, v němž jej zve na svatbu své dcery Anny Sidonie do Těšína 30. října 1616. Aby nedošlo k záměně pozvánek, připsal pisař na okraj listu poznámku „Turzi[m]u“, kterou však opomenul před odesláním odstrhnout, 29. července 1616, Štátní archiv v Bytči

stavům oznámil radostnou novinu a byla sborově za hudebního doprovodu píšťců, trubačů a sólistů zpívána píseň *Te Deum laudamus* (Bože, chválíme tebe). Následující den se arcibiskupův komorník a salcburský syndik s Adamem Václavem rozloučili a odjeli. Na hranice knížectví, do vzdálenosti čtyř až pěti mil, je doprovázel Kryštof Sedlnický z Choltic.³⁶

Po návratu do Salcburku referovali Marku Sittichovi o úspěšném dojednání sňatku. Ten ihned nařídil sekretáři, aby vyhotovil několik opisů svatební smlouvy, vyrozuměl Jakuba Hannibala a odeslal zprávu jeho otci. Na počest se rozezněly zvony a byly slouženy děkonné bohoslužby. Arcibiskup chválil Boha za to, že nedopus-til, aby byl rod Hohenemsů po skandálním jednání hraběte Trivulzia opět poškozen na cti a vystaven ještě většímu posměchu ve své zemi. Srdečně blahopřál Kašparovi do Emsu a cítil velkou satisfakci z toho, že se povedlo spojit švábský hraběcí rod s piastovskými knížaty.³⁷ S nadšením zprávu přijal

i budoucí ženich, kterému kněžna poslala prsten s diamantem a medailon.³⁸ To bylo považováno za jasné znamení, že se sňatkem souhlasí a je připravena si Jakuba ve smluveném termínu vzít za muže.

Jak v Salcburku, tak i v Těšíně začaly horečně přípravy; nejdříve však bylo nutné informovat spřízněné rody a rozeslat pozvánky. Poslové Adama Václava je mj. doručili císaři,³⁹ olomouckému biskupu Františkovi z Ditrichštejna⁴⁰ či uherskému palatinovi Jiřímu Thurzovi s přáním, aby [...] se v tom proti nám přátelsky a sousedsky prokázati a s kým Vaší [mil]o[s]ti milo a libo k takovému svatebnímu veselí na již psaný den a místo naznačené najíti dáti a toho svatebního veselí předkem Pánu Bohu ke cti a chvále nám a kněžně, dceře naší, k obzvláštní poctivosti a slavení kvasiti a vykonati pomoci ráčíte.⁴¹ Byť kníže k návštěvě Těšína několikrát nabádal i salcburského arcibiskupa a jeho bratra s manželkou a dětmi,⁴² ani jeden z nich útrapy dlouhé cesty absolvovat nechtěl.⁴³ Místo toho si Marek Sittich od Piastovce vyžádal, aby mu dodal malovaný erb kuronských vévodů, jenž nechal jako upomínku na zesnulou matku spolu s dalšími umístit na svatební kočár Anny Sidonie.⁴⁴ O velké události věděli i členové mocných italských rodů – gratulace Jakubu Hannibalovi přicházely od hraběte Fabia Viscontiho,⁴⁵ kardinála Horatia Lancellottiho,⁴⁶ kardinála Scipia Borgheseho⁴⁷ či vzdálené tety Kornélie Orsini, která novomanželům přála *tutti quelli prosperi*.⁴⁸ V Salcburku byl upravován a vybavován arcibiskupský palác,⁴⁹ v němž po příjezdu z Těšína našla kněžna svůj druhý domov. Marek Sittich pro ni objednal u věhlasných zlatníků luxusní šperky (náhrdelník s diamanty, pozlacenou růži s diamanty a perlami, řetízky ad.) v hodnotě přesahující 10 000 zl., nechal Jakubovi a jeho doprovodu ušít šaty, vyrobil kočáry a nakoupit vše potřebné k dlouhé výpravě. Ani kníže v Těšíně nezahálel – aby mohl pokrýt vysoké finanční náklady na svatbu, vypsal mimořádnou berni ve výši 2 000 tolarů, již složila v polovině srpna místní šlechta,⁵⁰ nařídil nakoupit vybrané suroviny k přípravě slavnostních pokrmů a dostatek píce pro stovky koní a nachystat v měšťanských domech ubytování pro svatebčany. Na zámku i ve městě muselo být vše do detailu připraveno.

Svatba v Těšíně (1616)

Svatba byla nejdůležitějším přechodovým rituálem v životě tehdejší společnosti. V aristokratickém prostředí byla navíc umocněna vědomím toho, že se stává jedinečnou příležitostí prezentace urozenosti a bohatství rodu. I za cenu vysokého zadlužení se proto oslavy za účasti několika

stovek hostů konaly až týden, podávalo se nejlepší víno, exotické ovoce, pochutiny různého druhu, přičemž na hladký průběh – jenž se stal hlavním kritériem úspěchu – dohlížely desítky osob z dvorského personálu, služebníků a v kuchyni vařili zkušení kuchaři vypůjčení od jiných šlechticů.⁵¹ Svatební obřad a vše kolem něj dokonce podrobně předepisovaly příručky vydávané tiskem.⁵² Nejnakypadala praxe u těšínských Piastovců, a jak dokládají prameny, knížecí rod se v pořádání těchto festivit rozhodně nenechal zahanbit – veselí probíhalo v průměru šest až osm dnů, účastnilo se jej přibližně 1 500 hostů z různých koutů střední Evropy a snědly se při něm tuny masa zapíjené až 20 000 litry vína.⁵³

Průběh svatby Anny Sidonie s Jakubem Hannibalem můžeme podrobně rekonstruovat, neboť jej máme ojediněle zevrubně zachycen v kronice Johanna Stainhausera (1570–1625),⁵⁴ vzdělaného sekretáře salcburského arcibiskupa Marka Sitticha.⁵⁵ Věrohodnost Stainhauserových záznamů dokládají dochované relace dalších účastníků svatby,⁵⁶ a zvláště ta skutečnost, že se mohl opřít o svědectví blízkého příbuzného (syna?) Viléma Stainhausera, jenž jako dvorský stolník doprovázel Jakuba Hannibala do Těšína.

Dne 6. října 1616 byl v Salcburku připraven k odjezdu novomanželčin svatební kočár, jehož stále ještě plachtou zakrytou korbu zdobily erby, a povoz s dary, oděvy, koňskými postroji a sedly. Pouze tuto část výpravy obsluhovalo deset osob a za jeden den se v tažení vystříдалo 17 koní. Podle arcibiskupova příkazu se shromáždili i další členové hraběcího dvora, kteří měli svého pána doprovázet – hofmistr Johann La

Cour, číšník Jakub z Gleinitz, sekretář Filip Mörl z Mühlenu, dvorský stolník Vilém Stainhauser, pokladník a vrchní forman spolu se služebným personálem – komorníky, lokaji, kuchaři, kováři, podkoními ad. (viz příložený přehled). Marka Sitticha zastupoval probošt katedrální kapituly hrabě Paris z Lodronu, jenž měl k dispozici dva kaplany, sekretáře a několik služebníků. Podobně jako snoubenci s hofmistrem, dvorským číšníkem a sekretářem i jemu bylo dopřáno snášet útrapy dlouhé cesty v kočáře. Zbylá skupina arcibiskupových dvořanů jela na koních, jejich služebnictvo v povozech s ostatními, nebo je doprovázeli pešky. Celá výprava čítala 88 osob, 79 koní, čtyři kočáry a čtyři těžké nákladní vozy.⁵⁷

Svatební družina vyrazila ze Salcburku *in schöner Ordnung* v poledne 14. října. Po pěti hodinách cesty všichni společně doputovali do bezmála 30 km vzdáleného městečka Strasswalchen, kde strávili noc, a po ranní bohoslužbě, jež se stala každodenním rituálem, a vydatné snídani (podávala se tzv. *Morgensuppe*) pokračovali do Vöcklabrucku, Welsu, Ennsu a dále podél Dunaje přes Amstetten a Melk do Kremže. Jelikož denně absolvovali v průměru okolo 35 km, přišla vhodná chvíle na den odpočinku a dokoupení zásob potravin i píce pro koně. Z Kremže zamířili severovýchodním směrem přes Sitzendorf k moravským hranicím, které překročili 23. října a ve tři hodiny odpoledne téhož dne již chystali ležení k noclehu v Prosiměřicích, 13 km od Znojma. Jejich dalším bodem na cestě do Slezska byl Rajhrad – v městečku přespali a druhý den v sedm hodin v místním benediktinském klášteře vyslechli mši. Už

Cesta družiny hraběte Jakuba Hannibala ze Salcburku do Těšína (říjen 1616) a zpět (listopad 1616):

14. Salcburk
14. Strasswalchen, N, 29
15. Vöcklabruck, N, 32
16. Wels, N, 36
17. Enns, N, 40
18. Amstetten, N, 37
19. Melk, N, 39
20. Kremže, N, 37
21. Kremže, O
22. Sitzendorf, N, 40
23. Prosiměřice, N, 45
24. Rajhrad, N, 45
25. Vyškov
25. Olomouc, N, 85
26. Olomouc, O
27. Lipník
27. N. Jičín, N, 66
28. N. Jičín, O
29. Sl. Ostrava, N, 45
30. Těšín, 30

12. Těšín
12. Frýdek, N, 25
13. N. Jičín, N, 30
14. Lipník, N, 40
15. Kojetín, N, 35
16. Rousínov, N, 38
17. Pohořelice
17. Němčičky, N, 54
18. Němčičky, O
19. Sitzendorf, N, 90
20. Kremže, N, 40
21. Kremže, O
22. Melk, N, 37
23. Amstetten, N, 39
24. Enns, N, 37
25. Linec, N, 21
26. Linec, O
27. Vöcklabruck, N, 65
28. Frankenmarkt, N, 19
29. Neumarkt, N, 18
30. Mayrwies
30. Salcburk, 24

N = místo noclehu, O = den odpočinku, číslo = orientační vzdálenost (v km) od místa následujícího noclehu

Soupis členů svatební výpravy hraběte Jakuba Hannibala

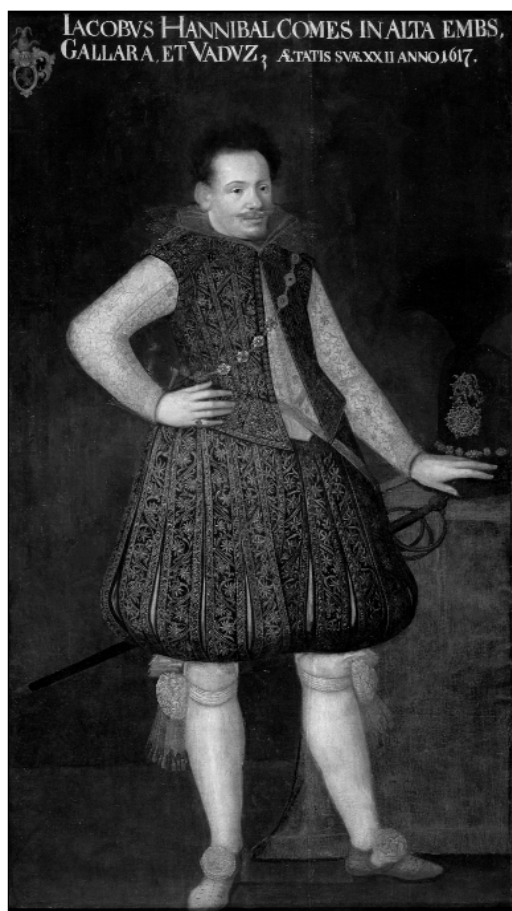
Jméno, resp. funkce	Osob	Koní
Jakub Hannibal, hrabě z Hohenemsu, Gallenu a Vaduzu, pán ze Schellenbergu etc.	1	
Johann La Cour, hofmistr, s jedním služebníkem	2	
Jakub z Gleinitz, číšník, s jedním služebníkem	2	
Jakub Filip Mörl z Mühleny a Sichelburgu, dvorský služebník a sekretář	1	
Vilém Stainhauser, dvorský stolník a kraječ	1	1
Pážata	6	6
Komorníci	2	2
Johann Sunziger, pokladník	1	
Jan Reinhard Rottmayr, vrchní forman	1	1
Stříbrník	1	
Sedlář	1	1
Bubeníci/Trubači	2	2
Lokajové	6	
Posel	1	1
Kovář	1	1
Podkoní	3	
Kuchaři	2	2
Mladší podkoní	3	
Hraběcí rejtarští koně		6
Novomanželčin svatební kočár	3	6
Hraběcí kočár	3	6
Panský kočár	3	6
Povoz s oděvy hraběte	2	4
Povoz se sedly a koňskými postroji	2	4
Povoz s panskými potřebami	2	4
Celkem	52	53

v noci se od skupiny odtrhl Paris Lodron a spolu s Fridrichem z Pöttingu, jenž podobnou cestu absolvoval před čtyřmi měsíci, spěchali v kočáře do Olomouce. Odpoledne je následoval hrabě se třemi pážaty, komorníkem, lokaji a vrchním formanem, ostatní doprovázeli těžkopádné povozy z Vyškova do Přerova. Po cestě je zaujala novostavba pozdně renesančního zámku v Ivanovicích a rovněž to, že celé městečko vinou jednoho žida před měsícem vyhořelo. Sjeli se opět v Lipníku a pokračovali do Nového Jičína, odkud Jakub Hannibal vyslal svého sekretáře Jakuba Mörla do Těšína, aby informoval knížete o jejich brzkém příjezdu. Jičínští darovali hraběti kád plnou velkých kaprů a štik i soudek vína, druhý den jej pozvali na oběd. Vzápětí dorazili piastovští vyslanci – Václav Slavibor z Hřístě, jeho bratr Jan a několik dalších šlechticů z Těšínska, nezávisle na nich i Kryštof Sedlnický z Choltic, jenž pozval celou výpravu na slezskoostravský hrad. Na počest tak vzácných hostů uspořádal v jeho okolí hon na zajíce a nechal připravit slavnostní večeři. Přijetí v Sedlnického sídle návštěvníky ohromilo – hodnotili jej jako *knížecí pohoštění*. V neděli 30. října hraběti na ranní mši v kostele sv. Jiří Kryštof Sedlnický oznámil, že se po obědě vydají na cestu do Těšína.

Na návrší v půli cesty upozoroval jeden z hohenemských rytířů blížící se oddíl jezdců a pěchoty vedené knížetem Adamem Václavem. Očití svědkové odhadli, že je vívalo přibližně 1 000 jezdců na statných koních a 400 pěšáků. Jakmile se obě družiny setkaly, kníže sesedl z koně, obřadně, náležitě zdvořile pozdravil hraběte i zástupce salcburského arcibiskupa a vydal povel svému doprovodu, aby svatebčany za svižného rytmu bubnů dovedl do piastovské rezidence. Kolem cesty se u městské brány již tísnily davy jásajících poddaných. Sešikované jednotky defilovaly vytvořeným špalírem, atmosféru umocňoval hřmot děl ze zámeckých bašt ohlašující do širokého okolí snoubencův šťastný příjezd. Průvod symbolicky vedl těšínský primátor Matyáš Reis,⁵⁸ za ním kráčelo 12 bílo-červeně oděných představitelů městských cechů, štítonoš, tři valašští muzikanti (dva houslisté a dudák), 200 hajduků v bílých kabátcích, červených kalhotách a s červenými barety na hlavách, německý poručík, tři svobodníci, bubeníci, pištcí, trubači, štítonoš s praporem těšínských Piastovců, tři těžkooděnci v plné zbroji, stráž s halapartnami a 300 městských arkebuziérů. Za doprovodu tamborů, pištců a zvuků speciálních zvonkoher následovala jízda složená z osmistupů po pěti pikenýřích, mouřenína, poručíka se 60 lučištníky, jezdce v medvědí kůži a druhého s opicí na ramenou, 12 knížecích rejtařských hřebců cválajících zcela samostatně, dvou pážat a trojice trubačů v uherských uniformách, tří tatarských pikenýrů,

pěti členů dvorské stráže v uherských stejnokrojích s pistolemi (tzv. petrinál)⁵⁹ a šesti mušketyérů z osobní stráže knížete oděných ve francouzském stylu. Za těmito jednotkami, pomyslně ve středu průvodu, jel na koni pokrytém bílo-červenou čabrakou Adam Václav, jehož hrud zdobil kyrys a záda až vysoko nad hlavu tzv. husarské křídlo, doplněk z orlích nebo sokolích per zasazených do dlouhé zahnuté lišty známý u jízdních těžkooděnců z uherského a později především polského prostředí. Knížete následovala opět jeho osobní garda ve francouzských mundúrech, 66 husarů, trubači, poručík Michael Matyášovský z Dolních Matyášovic⁶⁰ s 50 muži knížecí lehké jízdy, tamboři a šest bubeníků. Těšínskou část suity uzavírala skupina místních stavů, které vedl zemský maršálek Kašpar st. Rudzký z Rudz.⁶¹ Stovka šlechticů seřazených ve 20 řadách byla sladěna v jednotném stylu – na sobě měli bílé kabátce z atlasu přepásané červenými šerpami a červené, sametem prošíváné kalhoty dle francouzské módy, tzn. spíše užšího střihu a dlouhé pod kolena. Skupinu svatebčanů provázela městskou branou jako první pětice pážat, vedoucí hraběcí hřebce, a bubeníci. Jakub Hannibal vjížděl do zámku spolu s proboštem Parisem Lodronem, následován osmi šlechtici ze svého doprovodu, dvěma kaplany, 30 služebníky a čtyřmi kočáry. Hladký průběh zezadu střežil dlouholetý knížecí dvořan a zkušený voják Michael Matyášovský, jenž do města přivedl 100 kyrysníků v červených kabátech. Přivítání svatebčanů bylo zrežirováno jako impozantní podívaná pro poddané a zvláště pro pozvané hosty a družinu hohenemského hraběte, jimž chtěl kníže ukázat urozenost, bohatství, moc a vojenské zásluhy svého rodu. Hofmistr Johann La Cour o několik dní později Kašparovi z Hohenemsu napsal, že jejich pompézní přijetí v Těšíně lze srovnat s uvítáním arcivévodkyně Anny Tyrolské ve Vídni z počátku prosince 1611,⁶² kdy se vdávala za Matyáše Habsburského a oba ji tehdy z Innsbrucku doprovázeli.⁶³

V pět hodin odpoledne bylo výstřelem z největšího děla ze zámecké bašty oznámeno, že příjezd hostů ze Salcburku je ukončen. Většina doprovodu se ubytovala v měšťanských domech; Jakubu Hannibalovi, Lodronovi a pár šlechticům byly pochopitelně nabídnuty komnaty přímo na zámku, vždyť – jak poznamenal Johann La Cour – se v něm nacházelo mnoho prostorných světnic.⁶⁴ Druhý den ráno, 31. října, se hrabě v devět hodin zúčastnil mše v zámecké kapli (původně a opět nyní samostatně stojící rotundě)⁶⁵ sv. Mikuláše a sv. Václava. Po náročné cestě a před nadcházejícím svatebním dnem bylo nutné si odpočinout. Společně se všichni sešli až u oběda, jenž byl podáván na třech dlouhých tabulích v hodovním sále. U první seděl hrabě

z Hohenemsu se svým doprovodem, celkem 32 osob. Druhý stůl byl vyhrazen knížeti a dalším 33 pánům z Polska a Uher. U třetího obědvalo 40 těšínských a salcburských dvořanů, pážata aj. Navečer přijel ze sousedního Polska jako zástupce krále Zikmunda III. Vasy hrabě Petr Komorovský z Komorova s doprovodem 400 osob a 350 koní.

Následující den v devět hodin ráno předal Anně Sidonii na zámeckém nádvoří jménem ženicha komoří Fridrich z Pöttingu nádherný svatební kočár, který s sebou přivezli ze Salcburku a který byl až dosud zakrytý plachtou. Jeho korba byla potažena modrým sametem ozdobeným modrými a žlutými třásněmi připevněnými zlatými hřebíky, v rozích byly ve stejných barvách štrápe a zlacením se skvěla náprava i kola. Do stran z nich vyčnívaly chocholky modro-žlutých per, jež byly uchyceny k postroji rovněž na hlavách koňského trojspréží. Hřbety valachů pokrývala čabraka z černého kordovánu (jemná kůže), na jejich okrajích vlály modro-žluté třásně. Kočár byl oděn do modrého sametového kabátu, dva pacholci a dva lokajové jej měli ušitý ze žlutého atlasu a modrého sametu. Kočár i obsluha byla tedy sladěna v rodových barvách těšínských Piastovců.

V pravé poledne svatebčané posadili nevěstu s její sestrou do kočáru a osedlali koně. Jako první z knížecí rezidence vyjela v doprovodu trubačů a bubeníků skupina 150 těšínských stavů a zamířila nahoru po Hluboké ulici do centra

města k dominikánskému klášteru (nyní farní kostel sv. Máří Magdalény). Následovala je polská a uherská šlechta, kníže Adam Václav, jeho dvorská stráž, čtyři hraběcí trubači, Jakub Hannibal, po jehož pravé ruce jel zástupce císaře Jan st. Bruntálský z Vrbna a po levé zástupce španělského krále, shodou okolností Janův bratranec Václav, a členové salcburské družiny. Na konci svatebního průvodu se dle zvyklosti ocitl kočár snoubenky, následovaný dalšími s dámami z fraucimoru. V dominikánském kostele se již při příchodu nevěsty tísnilo několik stovek osob. Kněžnu Annu Sidonii a hraběte Jakuba Hannibala oddal a zpívanou latinskou mši za doprovodu hudebníků sloužil salcburský probošt (od roku 1619 arcibiskup) Paris hrabě z Lodronu, závěrečnou modlitbu pronесl latinsky jeden ze členů dominikánského řádu.

Po návratu do zámku zasedli svatebčané ve velkém sále ke třem dlouhým stolům podle daného zasedacího pořádku, který odpovídal jejich úloze během slavnosti, postavení a urozenosti. První tabule byla vyhrazena novomanželům, s nimiž hodovali zástupci císaře, polského a španělského krále, salcburského arcibiskupa, bavorského vévody a slezských knížat a rovněž i část fraucimoru (hofmistryně a urozené dámy) v celkovém počtu 30 osob. U druhého stolu jich zasedlo 21 – kníže Adam Václav spolu s hosty z Polského království a Uher. Třetí stůl určen

Portrét hraběte Jakuba Hannibala II. z Hohenemsu v životní velikosti od neznámého malíře z r. 1617. Mladý aristokrat je vyobrazen v oděvu typickém pro urozenou část společnosti vycházejícím ze španělské manýristické módy – prošíváný kabát s odlišnými rukávy doplňují široké prostřihané kalhoty, punčochy upevněné podvazkem s krajkovými pentlemi, jejichž motiv se opakuje u střevíců z jemné kůže, a plochým límcem i manžetami z jemné paličkované krajky. Levou rukou přidržuje vysoký klobouk s chocholkou a broží, u pasu má zavěšen rapír; Městské muzeum a galerie Polička

Anna Sidonie jako 19letá (zde nesprávně 20letá) „hraběnka z Hohenemsu, vévodkyně z Těšína a Velkého Hlohova“ na portrétu z r. 1617. Její honosný oděv se skládá z vyztuženého živůtku, zvonovité hnědé sukně z brokátu prošíváného stříbrem a totožně vzorovaného pláště s vysokými průstřihy na rukávy. Nechybí ani charakteristické široké okružít, náhrdelník z perel, druhý zlatý s drahokamy, prsteny, vínek ve vlasech z perel a drahokamů a tehdy oblíbené náušnice s černými látkovými rozetami. Kompozici doplňuje váza s aliančním erbem Piastovců a hrabat z Hohenemsu, Městské muzeum a galerie Polička

Soupis členů svatební výpravy probošta Parise z Lodronu

Jméno, resp. funkce	Osob	Koní
Paris hrabě z Lodronu, pán z Castelnovo, probošt katedrální kapituly a arcikněz dómu v Salcburku, jako zástupce salcburského arcibiskupa	1	
Dva kaplani s jedním služebníkem	3	
Sekretář	1	
Pážata	2	2
Komorníci	2	2
Lokajové	2	
Hraběcí rejtarští koně, podkoní	1	2
Hraběcí kočár	3	6
Povoz	2	4
Celkem	17	16

Soupis arcibiskupových dvořanů vyslaných na svatbu do Těšína

Jméno, resp. funkce	Osob	Koní
Fridrich svobodný pán z Pöttingu a Persingu, válečný rada, komorník a nejvyšší plukovník salcburského arcibiskupa, se třemi služebníky	4	3
Jan Jiří svobodný pán z Thurnu, Neubeuernu a Au, komorník salcburského arcibiskupa, se třemi služebníky	4	3
Jindřich z Elsenheimu, rada salcburského arcibiskupa, správce Radstadtu a probošt ve Frizu, se dvěma služebníky	3	1
Ludvík Grimming z Niederrainu, rada salcburského arcibiskupa, nejvyšší hejtman a správce Mittersillu, se dvěma služebníky	3	1
Jan Kryštof Teuffl z Piechlu, zemský sudí v Abtenau, se dvěma služebníky	3	1
Zikmund Fridrich Fuchs z Fuchsbergu a Jaufenburgu, stolník a kraječ salcburského arcibiskupa, s jedním služebníkem	2	1
Celkem	19	10

pro 40 hodovníků, většinou členky fraucimoru, vysoké zemské a dvorské úředníky. Další stovky hostů a jejich doprovod byly rozsazeny u stolů v ostatních komnatách hlavního křídla piastovské rezidence nebo v tzv. Dolním zámku. Z jídelníčku se dochovaly informace pouze o vybraných cukrovinkách a exotických pochutinách, nicméně je zřejmé, že bylo podáváno hned několik chodů složených jak z tradičních druhů masa (hovězí, vepřové, drůbež a zvěřina), tak i speciálních jídel z mořských ryb, paštik, rosolů či španělských polévek. Na počátku 17. století byli oblíbeni rovněž různé kořenění (hřebíčkem, pepřem, šafránem, zázvorem aj.) šneci nebo bobří ocasy.⁶⁶ Po slavnostním obědě vyzvala družba – zástupce polského krále Petr Komorovský a Fabian Ponzon, jenž zastupoval bavorského vévodu – Annu Sidonii k prvnímu tanci ve vedlejších „dlouhém“ sále. Doprovázel je fraucimor, hrabě Jakub Hannibal a jeho páni. Předtančení neboli krokovou variací opakovanou dalšími tanečníky vedl zemský maršálek Kašpar st. Rudzký z Rudz, následovaný novomanželé a zástupci panovníků a knížat. Za podbízivých tónů dvorské kapely, jejíž muzikanti hráli na tympany, housle, trubky a roztodivné „uherské“ nástroje, se tančily až dlouho do noci italské tance. Tento společenský rituál uzavíral slavnostní obřad a před očima desítek aristokratů uváděl kněžnu do nové role manželky švábského hraběte.⁶⁷

Další den pokračovaly oslavy v podobném duchu. V 11 hodin se novomanželé a někteří hosté odebrali opět do dominikánského kostela, kde probošt Paris z Lodronu *ozdoben mitrou a berlí* sloužil *krásný obřad*. Po mši zasedli dle zasedacího pořádku z předchozího dne k obědu, po němž byly ceremoniálně předávány dary – jednotliví hosté či jejich zástupci přistupovali ke stolu Anny Sidonie a Jakuba Hannibala a předkládali před ně rozličné předměty. Podle postavení a urozenosti přicházeli v tomto pořadí:

- římský císař Matyáš Habsburský, zastoupený Janem st. Bruntálským z Vrbna a na Frýdku;
- španělský král Filip III. Habsburský, zastoupený Václavem Bruntálským z Vrbna a na Hlučíně;
- polský král Zikmund III. Vasa, zastoupený Petrem Komorovským z Komorova, hrabětem z Oravy a Liptova, královským zemským hejtmanem Osvětimsko-zátorského knížectví;
- salcburský arcibiskup Marek Sittich z Hohenemsu, zastoupený Parisem z Lodronu;
- bavorský vévoda Maximilián I., zastoupený Fabiem Maximem Ponzonem, doktorem obojího práva, radou a agentem salcburského arcibiskupa Marka Sitticha a arcivévody Karla Habsburského na císařském dvoře;
- kníže Karel II. Minsterbersko-Olešnický, vrchní slezský hejtman, zastoupený Davidem Rohrem, poručíkem slezského stavovského vojska;
- kníže Jan Kristián Břežský, zastoupený Kašparem Pogorem z Michalovic a na Gotartově;
- kníže Karel z Lichtenštejna, zastoupený Václavem Cigánem ze Slupska a na Ráji;

- hrabě Jiří Thurzo, palatin Uherského království, zastoupený jeho radou a rytmistrem Janem Moszyńským;
- hrabě Jan Vojtěch Łaski z Łasku, vojevoda sieradský;
- krakovský vojevoda a hejtman Mikuláš Zebrzydovský, zastoupený Zikmundem Porębským, sekretářem polského krále;
- hrabě Petr I. Révai z Révy, hlavní župan Turčianské stolice, zastoupený Janem Wileschokým (?);
- hrabě Mojžiš III. Suneg z Jesenice a na Budatíně, zastoupený synem Kašparem II. Sunegem;
- Kryštof Tikovský (Cikovský, Cichocki) z Vojislavic a na Graboszycích;
- Alexandr Dahme (?), hejtman v Kozlí (?);⁶⁸
- stavové Těšínského knížectví, zastoupeni Kryštofem Sedlnickým z Choltic a na Polské Ostravě a zemským maršálkem Kašparem st. Rudzkým z Rudz a na Chotěbuzi;
- město Vratislav, zastoupeno radním Bartolomějem Dobschützem z Dürrjentschu, zemským hejtmanem v Namyslově;
- město Krakov, zastoupeno dvěma radními;
- královská uherská banská města Banská Bystrica, Banská Štiavnica a Kremnica, zastoupena Janem Pockem;
- hlavní dodavatel mědi, zastoupený Jakubem Pilotkem,⁶⁹ císařským výběřčím pohraničního cla ve Fryštátě;
- město Opava, zastoupeno radním a syndikem Fridrichem Canterem;
- zástupci města Těšín;
- zástupci města Skočov.

Hofmistr Johann La Cour odhadl, že dary měly hodnotu okolo 6 000 zl., z čehož byla nejvíce ceněna dvě pozlacená umyvadla s konvicemi (za 1 400 tolarů), která novomanželům poslal císař Matyáš,⁷⁰ klenot s diamantem (2 000 korun) od španělského krále, náhrdelník z drahokamů (2 000 zl.) od polského krále, klenot od salcburského arcibiskupa či velké pozlacené umyvadlo (lavabo) s konvicí zdobené figurami od bavorského vévody.⁷¹ Otec Adam Václav daroval novomanželům klenot v hodnotě 1 800 zl., jenž zhotovil norimberský zlatník Jobst Rüger působící na pražském císařském dvoře a v Olomouci.⁷² Shodou okolností si u něj dar pro Annu Sidonii objednal i Marek Sittich.⁷³ Mezi ostatními dary se nejčastěji vyskytovaly příbory, poháry a číše, ale např. i hodiny z ebenového dřeva nebo malé umyvadlo posázené perlami a drahokamy. Celé odpoledne se hodovalo a až do 23 hodin tancovalo.

Dne 3. listopadu kníže opustil svou hlavní rezidenci a odebral se odpočívát do brandýského zámku, načež z Těšína odjely desítky polských šlechticů a Jakub Hannibal s novomanželkou a zbylými hosty nadále slavili ve velkém sále. Do Polska se vypravil i Paris z Lodronu, aby navštívil Krakov a setkal se s vrchním slezským hejtmanem, knížetem Karlem Minsterberským. Pravidelné ranní bohoslužby v zámecké kapli a dominikánském kostele, odpolední hostiny a večerní tance doplnila pátý den svatebního veselí oblíbená šlechtická kratochvíle – hrabě uspořádal na zámeckém nádvoří tzv. běhání ke kroužku, při němž bylo úkolem soutěžících nabrat na dřevec v prostoru zavěšený kruh. O den později předváděli svatebčané dovednosti při této hře na náměstí

v centru města; nejlépe se prezentovali Jan Šelendorf z Hornsberku a těšínský dvorní maršálek Adam Rodovský z Hustířan, kteří si za svůj um vysloužili od přihlížející kněžny a fraucimoru prsten s diamantem a pozlacený pohár. V pondělí 7. listopadu novomanželé obědvali ve společnosti dvorních dam a členů salcburské družiny, těšínské zemští a dvorští úředníci usedli ke stolům v místnostech fraucimoru a ostatní urození svatebčané v předpokojích. Následující, již osmý den slavnosti byli obědem na zámku poctěni členové městské rady a vybraná část služebnictva, jež se dosud starala o komfort svých pánů. Během středečního odpoledne se podařilo v běhání ke kroužku na zámeckém nádvoří zvítězit i Jakubu Hannibalovi, jehož navíc tchán obdařil nádherným běloušem šlechtěným v Sedmíhradsku. Další kusy měl kníže v hřebčinci u zámku na Brandýse, kde se nacházela i zbrojnice.⁷⁴ Tu si mohl hrabě prohlédnout při návštěvě Adamova letního sídla. Jeho podoba jej však nijak zvlášť nezaujala – zámček (zaniklý v 50. letech 20. století) popisuje jako jednoduchou stavbu s malými komnatami a bez zdobných prvků. Daleko větší dojem na něj již po několika dnech manželství udělala Anna Sidonie – otci napsal, že ke kněžně *zahořel velkou láskou*.⁷⁵ O půvabu mladičké nevěsty se mohl přesvědčit i strýc Marek Sittich, jemuž Lodron ještě z Těšína poslal její portrét.⁷⁶

Po bezmála dvou týdnech pobytu se novomanželé 12. listopadu chystali k odjezdu. Hrabě se zúčastnil dopolední mše a pak se rozloučil s proboštem Parisem z Lodronu jedoucím navštívit do Nisy vratislavského biskupa arcivévodu Karla Habsburského. Během poledne, kdy naposledy všichni zasedli k jedné tabuli, aby společně poobědvali, byla příprava výpravy na nádvoří zámku v plném proudu – povozy byly plněny potravinami a výbavou těšínské kněžny, na dlouhou cestu se chystal i dvorní maršálek Adam Rodovský, Levin Kardinál z Vidernu, několik dam z fraucimoru a služebných. S Annou Sidonií, Jakubem Hannibalem a jejich doprovodem se přišli rozloučit kromě knížete Adama Václava a dvořanů i zemský maršálek Rudzký a desítky dalších šlechticů. V šest hodin večer

celá družina dorazila na frýdecký zámek Jana Bruntálského z Vrbna, kde novomanželé a fraucimor strávili noc, ostatní byli ubytováni v měšťanských domech. Druhý den poskytli Jičínští hraběti pokoje na radnici. Vřelého přivítání se jim dostalo rovněž na zámku v Lipníku nad Bečvou, který patřil nejvyššímu moravskému komorníkovi Jiřímu st. Bruntálskému z Vrbna. Lipnický purrabí daroval hraběcím lokajům devět štik a kaprů a malý soudek vína. Během pobytu v Kojetíně, městečku mladého hraběte Julia ze Salmu, je zaujal katolický kostel a početná židovská komunita, vyskytující se v hojné míře i v Rousínově. Konvoj se záměrně vyhýbal větším sídelním celkům, a proto jako další místo odpočinku byly zvoleny jihomoravské Pohořelice, k noclehu se však hrabě s manželkou, fraucimorem, hofmistrem, kraječem a sekretářem odebral do deset kilometrů vzdáleného novokřtěneckého dvora v Němčičkách,⁷⁷ kde byli *docela dobře pohoštěni*. Po týdnu útrapné cesty konečně dorazili do Dolních Rakous a přes osvědčené lokality mířili nejkratším a zároveň nejrychlejším možným způsobem do Salcburku. V Sitzendorfu byly pouze dva zájezdní hostince, jež však nemohly pojmout tolik hostů, a tak hrabě s kněžnou museli zít zavděk kupeckým domem u náměstí; v Kremži se setkali s proboštem Parisem z Lodronu a během dne volna vyslechli mši v kapucínském klášteře na předměstí. Odtud Jakub Hannibal informoval svého dlouholetého přítele a salcburského dvorního podmaršálka Tomáše Pergera, že za týden dojedou do Neumarktu a hned následující den kolem poledne by mohli být v Salcburku. Hrabě mu neopomenul zdůraznit, že jeho manželku musí všichni bez rozdílu oslovovat *Vaše vysoce urozená knížecí milosti*, a žádal ho, aby v tomto duchu vyrozuměl i otce Kašpara z Hohenemsu a další rodinné příslušníky, personál u dvora a před jejich příjezdem rovněž poddané v Neumarktu.⁷⁸ Z Kremže pokračovali přes Melk, Amstetten a Enns do Lince, kde přijali pozvání Gundakara ze Starhemberku na oběd a navštívili císařský zámek. Po ranní bohoslužbě spěšně pokračovali v cestě přes Wels do Völcklabrucku, aby dostáli předpokládanému termínu příjezdu do Salcburku.

Hrabě Paris z Lodronu (1586–1653), v r. 1614 přijal kněžské svěcení, v letech 1616–1619 probošt salcburské katedrální kapituly a poté, ještě za života svého předchůdce Marka Sitticha, salcburský arcibiskup, r. 1627, Wikimedia Commons

Hrabě Kašpar z Hohenemsu na mědirytině Lucase Kiliana z r. 1618, v levém horním rohu hrad Hohenems, dole novostavba zámku Ems a rodový erb s hraběcí korunou, Welti, Ludwig: Graf Kaspar von Hohenems 1573–1640. Innsbruck 1963

Pompa nobilitatis

Earls of Hohenems and Těšín Princes in the Mannerism Era

The conversion of Prince Adam Wenceslas to the Catholic confession in 1609 led to close links with key supporters of the confession. His children played an important role in strengthening the contacts – Friedrich William (1601–1625) studied with financial support from the Spanish King Phillip III Hapsburg and under the guardianship of the Bavarian Duke Mammalian I till the end of 1614 at the Jesuit grammar school in Munich; the firstborn daughter, Anna Sidonia (* 20 February 1598), was married to Jacob Hannibal II of Hohenems (1595–1646), nephew of the Salzburg archbishop, Mark Sittich (1575–1619), who negotiated the wedding with the help of agents active in the Prague emperor's court. The wedding took place in Cieszyn on 1 November 1616 with representatives of the emperor, the Spanish and Polish king and many hundreds of guests present. The feast at the prince's castle lasted 12 days.

Part 1

- 1 Stieve, Felix (ed.): Wittelsbacher Briefe aus den Jahren 1590 bis 1610. Abteilung VIII. Abhandlungen der Historischen Classe der Königlich Bayerischen Akademie der Wissenschaften, 22, 1902, I. Abtheilung (1900), s. 1–88, zde s. 45–46, č. 422 (14. prosince 1609, Haag in Oberbayern).
- 2 Tamtéž, s. 46, č. 423 (27. prosince 1609, Praha).
- 3 S odkazy na relevantní prameny nejnověji viz Jež, Radim: Kariéra konvertity. Životní osudy knížete Adama Václava Těšínského (1574–1617). In: Brňovják, J. – Gójniczek, W. – Zářický, A. (edd.): Šlechtic v Horním Slezsku. Vztah regionu a center na příkladu osudů a kariér šlechty Horního Slezska (15.–20. století) / Szlachcic na Górnym Śląsku. Relacje między regionem i centrum w losach i karierach szlachty na Górnym Śląsku (XV–XX wiek). Nobilitas in historia moderna, Tomus V. Katowice – Ostrava 2011, s. 147–176, zde s. 161–164.
- 4 Fuchs, Gottlieb: Materialien zur evangelischen Religionsgeschichte des Fürstenthums Teschen in Oberschlesien. Breslau 1770, s. 17 (pozn.). Autor na základě blíže neurčeného zdroje uvádí, že konkubína pocházela z olomoucké ševcovské rodiny. Pravděpodobně ji nemůžeme ztotožňovat s jeho pozdější oficiální favoritkou Markétou Kostlachovou z Kremže, již prameny v okruhu knížete zaznamenávají až od roku 1612 (pravděpodobně pobývala na jeho dvoře již od roku 1611). Fuchsovu zmínku, kterou později převzali i další historikové (G. Biermann a F. Sláma), osudy Markéty z Kremže a její možný vliv na konverzi Piastovce podrobně rozebral Gójniczek, Waclaw: Małgorzata Kostlachówna z Kremże – matka Wacława Gotfryda barona z Hohensteinu, nieślubnego syna księcia cieszyńskiego Adama Wacława. Przyczynek do genealogii Piastów śląskich. Genealogia. Studia i Materiały Historyczne, 15, 2003, s. 45–62, zde s. 54–56.
- 5 Neuer-Landfried, Franziska: Die Katholische Liga. Gründung, Neugründung und Organisation eines Sonderbundes 1608–1620. Kallmünz 1968; naposledy s podrobnou bibliografií viz Schindling, Anton: Die geistlichen Fürsten und die Reichskirche zur Zeit des habsburgischen Bruderzwists (1608–1611). In: Bůžek, V. (ed.): Ein Bruderzwist im Hause Habsburg (1608–1611). Opera historica 14. České Budějovice 2010, s. 103–130.
- 6 Albrecht, Dieter: Maximilian I. von Bayern 1573–1651. München 1998, s. 151.
- 7 Maťa, Petr: Svět české aristokracie (1500–1700). Česká historie 12. Praha 2004, s. 795, pozn. 84.
- 8 Vazby těšínských Piastovců na bavorské vévody a mnichovský pobyt Fridricha Viléma podrobně vylíčil Conrads, Norbert: Die Rekatholisierungspolitik in Teschen und die Ambitionen des letzten Herzogs von Teschen. Jahrbuch für schlesische Kirchengeschichte, 76–77, 1997–1998, s. 99–119.
- 9 Štátní archiv v Banské Bystrici (dále jen ŠA Banská Bystrica), pob. Banská Bystrica, fond Mesto Banská Bystrica (dále jen MBB), fasc. 409/86 (Adam Václav rychtář a radě města Banská Bystrica, 21. února 1598, Těšín).
- 10 Jasiński, Kazimierz: Rodowód Piastów śląskich. Tom III. Piastowie opolscy, cieszyńscy i oświęcimscy. Wrocław 1977¹, s. 205; též: Rodowód Piastów śląskich. Piastowie wrocławscy, legnicko-brzescy, świdniccy, ziębiccy, głogowscy, zagańscy, oleśnicy, opolscy, cieszyńscy i oświęcimscy. Kraków 2007², s. 673.
- 11 Busching, Johann Gustav – Kunisch, Johann G. (edd.): Jahrbücher der Stadt Breslau von Nikolaus Pol 4. Zeitbücher der Schlesier 4. Breslau 1823, s. 187.
- 12 ŠA Banská Bystrica, pob. Banská Bystrica, fond MBB, fasc. 409/87 (rychtář a rada města B. Štiavnica rychtář a radě města B. Bystrica, 6. března 1598, B. Štiavnica), fasc. 444/119 (titíž, 20. března 1598, B. Štiavnica).
- 13 Podrobněji viz Jež, Radim: Palatinovi Království uherského. Z korespondence těšínského knížete Adama Václava hraběti Jiřimu Thurzovi. Terra Kysucensis, 5, 2013, v tisku.
- 14 Książnica Cieszyńska w Cieszynie (dále jen KC Cieszyn), fond Zbiory Szersznika (dále jen ZS), sign. DD VII 44, s. 67–73.
- 15 Archiwum Państwowe w Katowicach, Oddział w Cieszynie (dále jen AP Cieszyn), fond Komora Cieszyńska (dále jen KC), sign. 80, s. 195.
- 16 Schmidl, Joannes: Historia Societatis Jesu provinciae Bohemiae II. Praga 1749, s. 637–640; v českém překladu Koláček, Josef: Dějiny Těšínské rezidence Tovaryšstva Ježíšova a gymnázia. Annales Teschinenses. Čeští jezuité 22. Olomouc 2006, s. 10, 14–15.
- 17 Schmidlův spis kriticky analyzuje i Pindur, David: Století rekatolizace Těšínska. Ke konfesním proměnám – od knížete po poddané (1609–1709). In: Czyż, R. – Gójniczek, W. – Spratek, D. (edd.): Trzysta lat tolerancji na Śląsku Cieszyńskim. W trzystulecie założenia kościoła Jezusowego w Cieszynie. Cieszyn 2010, s. 89–129, zde s. 89–90.
- 18 Dosud cenným zdrojem pro poznání dějin tohoto západorakouského šlechtického rodu zůstává do dvou částí rozdělené monografické dílo vorarlberského rodáka, správce sbírek zámku Ambras a pozdějšího ředitele vídeňského uměleckohistorického muzea Josepha Bergmanna (1796–1872), které vyšlo pod názvy Die Edlen von Embs zur Hohenembs in Vorarlberg. Dargelegt und beleuchtet in der Ereignissen ihrer Zeit, vom Jahre 1170–1560. Denkschriften der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-historische Classe, 10, 1860, s. 93–194, a Die Reichsgrafen von und zu Hohenembs in Vorarlberg. Dargestellt und beleuchtet in den Ereignissen ihrer Zeit, vom Jahre 1560 bis zu ihrem Erlöschen 1759. Mit Rücksicht auf weiblichen Nachkommen beider Linien von 1759–1860. Wien 1861 (otištěno rovněž v 11. ročníku /s. 1–112/ výše uvedené ediční řady).
- 19 Podrobněji viz publikace historika, archiváře a ředitele vorarlberského zemského archivu Ludwiga Weltho (1904–1971), jenž výzkumu rodu zasvětil celou svou profesní kariéru, publikoval řadu precizně zpracovaných článků a publikací, díky nimž jsou osudy hrabat z Hohenembsu v 16. a 17. století detailně známy. K Jakubu Hannibalovi I. v širších souvislostech Graf Jakob Hannibal I. von Hohenembs 1530–1587. Ein Leben im Dienste des katholischen Abendländers. Innsbruck 1954; srov. pozn. č. 21.
- 20 Scherling, Simonetta: Markus Sittikus III. (1533–1595). Vom deutschen Landsknecht zum römischen Kardinal. Forschungen zur Geschichte Vorarlbergs (N. F.) 4. Konstanz 2000.
- 21 Welth, Ludwig: Graf Kaspar von Hohenembs 1573–1640. Ein adeliges Leben im Zwiespalte zwischen friedlichem Kulturideal und rauher Kriegswirklichkeit im Frühbarock. Innsbruck 1963.
- 22 Srov. Stahl, Eva: Marcus Sitticus. Leben und Spiele eines geistliche Fürsten. Wien 1988; Ammerer, Gerhard – Hanneschläger, Ingonda – Keller, Peter (edd.): Erzbischof Marcus Sitticus von Hohenembs 1612–1619. Kirche, Kunst und Hof in Salzburg zur Zeit der Gegenreformation. Salzburg 2012.
- 23 Životní osudy Jakuba Hannibala II. detailně popsal Welth, L.: Graf Kaspar, passim.
- 24 Cennou materiálovou studii, v níž přiblížil vztahy Jakuba Hannibala s jeho strýcem v letech 1612–1619, publikoval Riedl, Johann: Marcus Sitticus, Erzbischof von Salzburg und sein Neffe Jakob Hanibal Graf von Hohenembs. Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde (dále jen MGSLLK), 4, 1864, s. 250–288.
- 25 Welth, L.: Graf Kaspar, s. 100–101.
- 26 V plném znění publikováno v Riedl, J.: Marcus Sitticus, s. 254–258.
- 27 Ponzon zde působil až do roku 1640, kdy v 68 letech zemřel. Viz Keller, Katrin – Catalano, Alessandro (edd.): Die Diarien und Tagzettel des Kardinals Ernst Adalbert von Harrach (1598–1667). Band 4. Diarium 1655–1667 & Tagzettel 1637–1641. Wien – Köln – Wiesbaden 2010, s. 685.
- 28 Předsvatební vyjednávání, průběh zasnub, svatby v Těšíně a pobyt těšínské kněžny v Salcburku dobře dokumentuje aktový materiál uložený v jednom fasciklu bývalého rodového hohenembského archivu, jenž je trvale deponován ve Vorarlberger Landesarchiv (dále jen VLA) Bregenz, fond Reichsgrafschaft Hohenembs Akten (Rep. 14-120) /dále jen RHA/, fasc. 37.02, nefol. (21. dubna 1616, Těšín; 26. dubna 1616, Marklovice).
- 29 Tamtéž, nefol. (2. května 1616, Praha).
- 30 Tamtéž, nefol. (Marek Sittich Kašparovi z Hohenembsu, 13. května 1616, Salcburk; Kašpar z Hohenembsu Marku Sittichovi, 20. května 1616, Ems).
- 31 Tamtéž, nefol. (Jakub Hannibal Kašparovi z Hohenembsu, 16. června 1616, Salcburk). V literatuře Welth, L.: Graf Kaspar, s. 133.
- 32 Riedl, J.: Marcus Sitticus, s. 258–259; VLA Bregenz, fond RHA, fasc. 37.02, nefol. (Jakub Hannibal Kašparovi z Hohenembsu, 23. června 1616, Salcburk; Kašpar z Hohenembsu Jakubu Hannibalovi, 4. července 1616, Feldkirch).
- 33 Je dochováno několik exemplářů uložených v AP Cieszyn, fond KC, sign. 78, s. 102–115 (papírový originál svázaný hedvábnou šňůrou); VLA Bregenz, fond RHA, fasc. 37.02, nefol. (dva opisy, jeden extrakt); Österreichisches Staatsarchiv (dále jen ÖStA) Wien, Allgemeines Verwaltungsarchiv, fond Familienarchive Harrach, sign. FA Familie in spec 788.4, nefol. (vidimus, 15. července 1649, Feldkirch); úplná edice viz Riedl, J.: Marcus Sitticus, s. 261–265.
- 34 Šatník šlechticů z českých zemí byl v prvních desetiletích 17. století stále ovlivněn španělskou módou, pro níž byl charakteristický uzavřený vyztužený živůtek, rozšířená sukně zvonovitého tvaru bez skládů ze silné látky, plášť s prostříženými rukávky a rozměrné okruží z paličkované krajky. Obvykle vše v tmavých barvách. Francouzská móda, rozšířená zvláště v západní Evropě, pronikla do zdejšího prostředí až kolem poloviny 17. století a od španělské se lišila velkým dekoltem, z něhož vycházel rozměrný límeček se šitými krajky, vyztuženou šněrovačkou, širokými rukávy, doplňky z různobarevných stuh a šperků z perel. Oděv podle italské manýristické módy do střední Evropy v podstatě nepronikl. Typickým znakem byl široký dekol, použití vzorovaných látek sešíváních do fixovaných záhybů, mohutné, nabírané rukávy, množství šperků a pestré barvy. Podrobněji Nachtmannová, Alena: Mezi tradicí a módou. Odívání v Čechách od renesance k baroku. Praha 2012, s. 172; Kybalová, Ludmila: Dějiny odívání. Renesance (15. a 16. století). Praha 1996, s. 40–42.

- 35 Například svatební šaty Fridricha IV. Lehnického a jeho manželky stály v roce 1594 zavrátých 14 000 tolarů. Viz Molenda, Maria – Sepiał, Marcin: Ubory książąt brzeskich jako środek manifestacji ich książęcej pozycji. In: Czechowicz, B. (ed.): Historia u Piastów, Piastowie w historii. Z okazji trzecieściecia śmierci ostatniej z rodu, księżnej Karoliny. Brzeg 2008, s. 193–206, zde s. 194.
- 36 Nedatovaná relace z cesty Fridricha z Pöttingu a Jana Kitzmägla, kterou předkládali Marku Sittichovi a ten její opis odeslal Kašparovi z Hohenemsu, dochována ve VL Bregenz, fond RHA, fasc. 37.02, nefol.
- 37 VL Bregenz, fond RHA, fasc. 37.02, nefol. (Marek Sittich Kašparovi z Hohenemsu, 20. července 1616, Salcburk).
- 38 Tamtéž (21. července 1616, Jakub Hannibal Kašparovi z Hohenemsu, Salcburk).
- 39 ÖStA Wien, Finanz- und Hofkammerarchiv (dále jen FHKA), fond Sonderbestände, Sammlungen und Selekte (dále jen SUS), sign. Familienakten DT-56, fol. 22^v–23^v (Adam Václav Matyášovi Habsburskému, 29. července 1616, Těšín).
- 40 Moravský zemský archiv Brno, fond G I Bočkova sbírka, sign. 2362 (Adam Václav Františkovi z Ditrichštejna, 29. července 1616, Těšín).
- 41 ŠA Bytča, fond Oravský komposorát – thurzovská korespondencia, inv. č. 19, sign. II-A/6, č. k. 1, fol. 15^v–16^v (Adam Václav Jiřímu Thurzovi, 29. července 1616, Těšín); edice Jež, R.: Palatinovi, příloha č. 11.
- 42 VL Bregenz, fond RHA, fasc. 37.02, nefol. (Adam Václav Kašparovi z Hohenemsu, 4. a 31. srpna 1616, 16. září 1616, Těšín).
- 43 Tamtéž (Jakub z Hohenemsu Adamu Václavovi, 7. října 1616, Ems).
- 44 Tamtéž (Adam Václav Marku Sittichovi, 31. srpna 1616, Těšín).
- 45 Tamtéž (9. září 1616, Cassano d'Adda).
- 46 Tamtéž (17. září 1616, Řím).
- 47 Tamtéž (24. září 1616, Řím).
- 48 Tamtéž (4. listopadu 1616, Belpasso).
- 49 Tamtéž (Kašpar z Hohenemsu Jakubu Hannibalovi, 23. září 1616, Ems).
- 50 AP Cieszyn, fond Zbiór dokumentów pergaminowych i papierowych, sign. 142 (18. srpna 1616, Těšín). Regest s chybnou datací uvádí Němec, Emerich – Šefčík, Erich (edd.): Listinář Těšínska IX (1615–1625). Sběrka listinného materiálu k dějinám knížectví Těšínského. Český Těšín 1984, č. 856.
- 51 Z četné literatury srov. Bastl, Beatrix: Hochzeitsrituale. Zur Sozialanthropologie von Verhaltensweisen innerhalb des österreichischen Adels der Frühen Neuzeit. In: Adam, W. (ed.): Geselligkeit und Gesellschaft im Barockzeitalter. Teil II. Wiesbaden 1997, s. 751–764; Holý, Martin: Šlechtické sňatky v českých zemích v letech 1550 až 1650. Historická demografie, 27, 2003, s. 5–35; Král, Pavel: Křtiny, svatby a pohřby. K vzájemné reflexi panovníckých a šlechtických přechodových rituálů ve druhé polovině 16. a první polovině 17. století. In: Bůžek, V. – Král, P. (edd.): Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr (1526–1740). Opera Historica 10. České Budějovice 2003, s. 439–456; populárněji Petránová, Lydia: Nevěsta a ženich koupili si kožich. Čechy a Morava. In: Jiroušková, J. (ed.): Svatební rituály u nás a ve světě. Praha 2012, s. 13–45.
- 52 Pro slezské prostředí se jimi zabývá sborník Czarneczka, Mirosława – Szafarz, Jolanta (edd.): Hochzeit als ritus und casus. Zu interkulturellen und multimedialen Präsentationsformen im Barock. Orbis linguarum 12. Wrocław 2001.
- 53 Podrobněji Jež, Radim: Slavnosti na dvorech těšínských knížat renesančního věku. Těšínsko, 52, 2009, č. 4, s. 1–10, zde s. 1–5.
- 54 Šestisvazkové rukopisné dílo je ve dvou exemplářích uloženo v ÖStA Wien, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, fond Handschriftensammlung, sign. HS Rot 35/1–6 a na zámku v Kuníně, sign. 1328 – H.8–13 (k tomu viz Lifka, Bohumír: Knižní dědictví Hohenembsů z Kunvaldu. Strahovská knihovna. Sborník Památníku národního písemnictví, 4, 1969, s. 152–185, zde s. 169–171). Edičně zpřístupněno v Rainer, Werner (ed.): Marcus Sitticus. Die Regierung des Fürstbischofs nach der Chronik von Johannes Stainhauser. MGSLLK 29. Ergänzungsband. Salzburg 2012, o svatbě těšínské kněžny a hraběte z Hohenemsu na s. 182–190. Za poskytnutí této cenné práce děkuji PhDr. Jaroslavu Zezulčíkovi.
- 55 Podrobný životopis publikován v Ospald, Hans: Ein Salzburger Historiograph des beginnenden 17. Jahrhunderts (1570–1625). MGSLLK, 110/111, 1970/1971, s. 1–124.
- 56 VL Bregenz, fond RHA, fasc. 37.02, nefol. (Johann La Cour Kašparovi z Hohenemsu, 8. listopadu 1616, Těšín); Riedl, J.: Marcus Sitticus, s. 266–268; srov. Welti, L.: Graf Kaspar, s. 137–140. Naopak v pramenech těšínské proveniencí mnoho informací o této události nenacházíme. Pouze purkrabí Johann Tilgner si do svých pamětí učinil lakonickou poznámku, že v den Všech svatých (1. listopadu 1616) oddal probošt salcburské kapituly v těšínském klášteře kněžnu Annu Sidonii a hraběte Jakuba Hannibala z Hohenemsu. Viz KC Cieszyn, fond ZS, sign. DD VII 44, s. 246; edice Panic, Idzi (ed.): Johann Tilgner – Dziennik. Kraków 2012, s. 79, zde nesmyslně Jakub Hannibal identifikován jako „přstínský purkrabí, pán na Sycově“.
- 57 VL Bregenz, fond RHA, fasc. 37.02, nefol. (*Furter Zeit zur vorstehenden Raif nach Teschen*, nedatováno). Tento soupis uvádí celkem 84 osob a 77 koní, korigováno podle Rainer, W. (ed.): Marcus Sitticus, s. 182. Pokud nebude uvedeno jinak, opírá se následující text o zápisy ze Stainhauserovy kroniky.
- 58 Jeho jméno Stainhauser neuvádí; srov. Gojniczek, Waclaw: U schyłku panowania dynastii Piastów (1528–1653). In: Panic, I. (ed.): Dzieje Cieszyzna od pradziędów do czasów współczesnych. T. 2. Cieszyn w czasach nowożytnych 1528–1848. Cieszyn 2010, s. 7–133, zde s. 27.
- 59 Tato ruční palná zbraň, známá i pod označením „petronel“ či „Halbhaken“ (Stainhauser uvádí – jak bylo v Bavorsku obvyklé – *Haggen*), získala název podle ostře zahnuté pažby, která se při střelbě opírala o hrud. Byla hojně rozšířená ve druhé polovině 16. a téměř po celé 17. století zvláště v západní Evropě.
- 60 Stainhauser jeho jméno zkomolil na *Marofsgj*.
- 61 Stainhauser: *Herr Radofsgj Landmarschalk*.
- 62 VL Bregenz, fond RHA, fasc. 37.02, nefol. (8. listopadu 1616, Těšín).
- 63 Welti, L.: Graf Kaspar, s. 60.
- 64 K podobě hlavní piastovské rezidence srov. Jež, Radim: Ikonografie těšínského zámku (16.–19. století). Umělecká licence, nebo historická realita? Cieszyńskie Studia Muzealne / Těšínský muzejní sborník, 4, 2010, s. 249–300, zde s. 256–263.
- 65 Rotundu v průběhu 14.–17. století pohltila z podstatné části okolní zástavba hradního, později (po mnoha přestavbách) zámekského paláce.
- 66 Zvláště pro prostředí české aristokracie téma zpracoval Hrdlička, Josef: Rituál stolování na raně novověkých aristokratických dvorech v českých zemích. In: Bůžek, V. – Král, P. (edd.): Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku. Opera Historica 7. České Budějovice 1999, s. 619–653; týž: Slavnostní stolování na aristokratickém dvoře v raném novověku. In: Bůžek, V. – Král, P. (edd.): Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku. Opera Historica 8. České Budějovice 2000, s. 293–314; týž: Hodovní stůl a dvorská společnost. Strava na raně novověkých aristokratických dvorech v českých zemích (1550–1650). Monographia Historica 1. České Budějovice 2000.
- 67 K tanci a jeho roli v přechodových rituálech srov. Bůžek, Václav – Smíšek, Rostislav: Tanec v každodenním životě šlechty počátkem novověku. In: Rousová, A. (ed.): Tance a slavnosti 16.–18. století. Národní galerie v Praze – Sběrka starého umění, Valdštejnská jízdárna (12. 12. 2008 – 3. 5. 2009). Praha 2008, s. 27–38, zde s. 35.
- 68 Tohoto účastníka svatby se nepodařilo jednoznačně identifikovat. V soupise uveden jako: *Herr Alexander Dewe, Starost zu Kozoglaun*.
- 69 V soupise: *Jacob Pelotgi, Röm. kais. Majestät Grenzoll Einnehmer zur Freistadt*. Zcela prokazatelně jej můžeme ztotožnit s výběřím cla (takto vystupuje v pramenech od roku 1604), jenž měl za manželku Magdalénu (Mandu), dceru Zikmunda Rudzkého z Rudz, obchodoval v Těšíně s mědí (1621) a zemřel kolem roku 1626. Jméno Pilotka se vyskytuje i v podobě „Pilůtka“, „Pilutka“ nebo „Bilotka“. Podrobněji viz Spyra, Janusz: Sprawa Wacława Pilutka. Przyczynek do dziejów sądownictwa książęcego w księstwie cieszyńskim w czasach piastowskich. In: Hanzal, J. – Šefčík, O. (edd.): Sršatý Prajz. Erich Šefčík (1945–2004). Sborník k nedožitým 65. narozeninám historika a archiváře. Praha 2010, s. 85–94, zde s. 86–89.
- 70 Matyáš původně zamýšlel novomanželům darovat klenot v hodnotě 400 zl., jenž měli koupit úředníci slezské komory, a téhož dne nařídil nejmenovanému šlechtici, aby ho na svatbě zastupoval a jeho jménem v Těšíně dar předal. Viz ÖStA Wien, FHKA, fond SUS, sign. Familienakten DT-56, fol. 20^v–21^v (12. září 1616, Praha).
- 71 Adam Václav později za dar, pozdravy a gratulace k sňatku své dcery Maximiliánovi I. *vysoce děkoval*. Srov. list z 26. listopadu 1616 editovaný v Conrads, N.: Die Rekatholisierungspolitik, s. 115–116.
- 72 Kniže však neměl k dispozici hotovost, aby mohl zlatníkovi za jeho práci zaplatit. Malou část pokryly prostředky ze zástavy komorní vsi Ohrazená, o zbylou se Rüger (Rygar) marně upomínal – poprvé po smrti knížete 29. července 1617, a pak ještě pětkrát (20. října 1617, 8. února 1618, 29. května 1618, 15. listopadu 1618, 27. dubna 1619). Během života se peněz, za něž ručila mj. těšínská městská rada, nedočkál. Pohledávka přešla na jeho příbuzného Benedikt Rügera, který měl dílnu ve Vratislavi. Jeho dvě dochované urgencye jsou z 23. května 1625 a 18. srpna 1653. Patrně až poté byl dluh po 37 letech uhrazen. Viz AP Cieszyn, Akta miasta Cieszyzna, sign. 3, s. 37–68.
- 73 Arcibiskup od něj na počátku srpna 1616 zakoupil zlatý náhrdelník a řetěz posázený diamanty za 7 980 zl. a pozlacený klenot ve tvaru volavky za 875 zl. Rainer, W. (ed.): Marcus Sitticus, s. 459.
- 74 Tamtéž, s. 188.
- 75 VL Bregenz, fond RHA, fasc. 37.02, nefol. (10. listopadu 1616, Těšín).
- 76 Riedl, J.: Marcus Sitticus, s. 267; Welti, L.: Graf Kaspar, s. 139–140.
- 77 V Němčickách (okr. Brno-venkov) byly na přelomu 16. a 17. století dva velké dvory, v nichž přebývalo až 600 členů tohoto reformního náboženského hnutí. Viz Pajer, Jiří: Studie o novokřtěncích. Strážnice 2006, s. 25–27.
- 78 List editován v Riedl, J.: Marcus Sitticus, s. 268. O příjezdu do Salcburku referoval i svému otci – VL Bregenz, fond RHA, fasc. 37.02, nefol. (21. listopadu 1616, Kremže).

Katolík versus protestant

Každodennost studentů těšínských konfesijních škol v předtoleranční době

Veronika Chmelařová

Když byl v lednu 1709 podepsán císařem Josefem I. tzv. exekuční reces, zavládlo mezi protestanty (nejen) na Těšínsku nadšení. Dodatek Altranstädtské konvence, přijaté o dva roky dříve a potvrzující slezským evangelíkům jistou míru náboženských svobod, povoloval ve svém 16. paragrafu výstavbu šesti nových protestantských chrámů na území bezprostředních knížectví.¹ Díky zájmu těšínských evangelických stavů našel jeden z těchto milostivých kostelů své místo v těsné blízkosti Těšína. Krok, který měl vést mj. k hospodářskému oživení v kraji, vlil novou krev do žil především zdejšími protestanty, jejichž postavení se proměňovalo z pozice pronásledované do pozice trpěné konfese a pro něž založením protestantského chrámu vznikalo do té doby neznámé, avšak o to důležitější zázemí.

Jeho součástí se stal nejen samotný kostel se vznikajícím evangelickým sborem, ale také nová evangelická škola.² Představovala jednu z prvních oficiálních protestantských vzdělávacích institucí založených na Těšínsku po roce 1653, kdy se těšínskými knížaty stali Habsburkové a v souvislosti s tím zesílila v knížectví rekatolizace.³ Vzdělávání v tomto období významně ovlivňoval řád Tovaryšstva Ježíšova, jehož příslušníci dorazili do Těšína roku 1670 a o čtyři roky později založili

latinskou střední školu.⁴ Navazovali na činnost zdejší farní školy, jež se však dlouhodobě potýkala s problémy způsobenými jak obsazením učitelského sboru, tak poměrně nízkou úrovní a nezájmem obyvatel.⁵ Naopak jezuitská edukační aktivita začala hrát ve městě významnou roli a latinská škola se těšila narůstajícímu přílivu studentstva z města i okolí, které nejen vzdělávala, ale působila i na jeho náboženské svědomí. Vznik evangelické školy byl díky tomu nejen podnětem a oporou pro těšínské protestanty, ale zároveň představoval vzdělávací a náboženskou konkurenci pro stávající jezuitskou instituci.

Navzdory konfesijním rozdílům nesl charakter výuky i samotné instituce, stejně jako skladba studentstva obou škol, několik společných rysů. Jezuitská škola se řadila mezi nižší gymnázia, jež nabízela humanisticky orientovanou výuku.⁶ Na svém počátku měla tři třídy, které se roku 1702 rozrostly nejprve o jednu, v roce 1728 pak o další dvě třídy. Narůstal rovněž počet vyučujících. Studenty vyučovali zprvu dva profesori, které roku 1716 doplnil třetí učitel, přičemž dohled nad výukou udržoval jezuitský superior.⁷ Dohlížel i na samotné studenty latinské školy. V převážné míře šlo o obyvatele Těšína (a Těšínského knížectví), z nichž mnozí pocházeli z rodin zámožných měšťanů či se jednalo o příslušníky šlechty.

Podobně tomu bylo v případě nově vzniklé evangelické školy. Jak ve své studii prokázal Waclaw Gojniczek, představovala šlechta nejen hlavní zástupce evangelického sboru, ale i nejvýznamnější část zdejšího studentstva, s odstupem následovaná měšťany Těšína či nedalekého Bílska.⁸ Výuka, jež byla limitována finančními i prostorovými možnostmi sboru, probíhala v jedné nižší a ve dvou vyšších třídách.⁹ Měla gymnaziální charakter orientující se humanitním směrem s důrazem na náboženství, čímž se do jisté míry blížila pojetí výuky na jezuitské škole. Její realizaci měli na starost dva až tři evangeličtí vyučující. Mnozí z nich byli zároveň vynikajícími teology, ovlivněnými zejména v první polovině 18. století pietistickým učením, které na jedné straně významně působilo na výuku a celkové myšlenkové ovzduší evangelické školy i sboru, na straně druhé však přispívalo k vyhrocování vztahů mezi oběma těšínskými konfesemi.¹⁰

Zatímco formální skladbu výuky, sociální rozvrstvení studentstva a důraz na teologické

Rytina oslavující uzavření Altranstädtské konvence mezi císařem Josefem I. (vlevo) a švédským králem Karlem XII. v r. 1707, zajišťující slezským evangelíkům jisté výsady, Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu

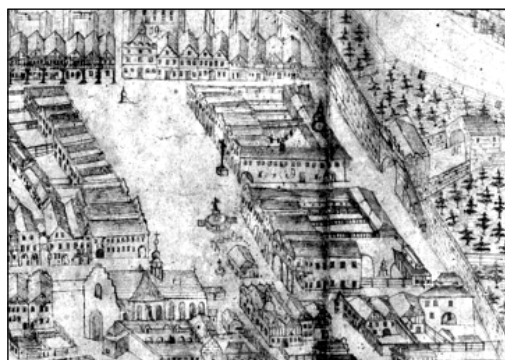

zázemí učitelského sboru měly obě školy podobné, v konfesijních otázkách se zcela jasně rozcházely a vznikající napětí charakterizovalo vzájemné vztahy obou institucí. Na povrch pronikalo různými cestami a v různých podobách, ať již např. antiprotestantsky orientovanými divadelními hrami jezuitských studentů či zabavováním protestantské literatury.¹¹ Zcela specifickým projevem vzájemného antagonismu obou konfesijních škol se však v první polovině 18. století stávaly především otevřené střety mezi studenty obou vzdělávacích institucí, jejichž průběh odkrýval více nejen z každodenního života těšínského studentstva, ale také ze vztahů panujících mezi zástupci jezuitské a evangelické školy.¹²

O sérii těchto konfliktů a výtržnostech v Těšíně jsme informováni díky poměrně bohaté korespondenci mezi představiteli evangelického sboru, jezuitskými superiory, těšínským magistrátem a zemským hejtnanem.¹³ Jejich obsah detailně přibližuje průběh studentských pútek, čímž poskytuje cenné informace o jen stěží zachytitelném světě běžného studentského života a každodenní praxi konfesijního soužití těšínských obyvatel, stejně jako postoje formálních zástupců obou konfesí, kteří se více či méně úspěšně snažili najít jak spravedlnost, tak řešení problematických situací a do jisté míry tak prezentovali svá stanoviska v konfesijních otázkách.

Nelze s jistotou říci, zda šlo v případě studentských konfliktů o dlouhodobý problém, s nímž se učitelé a zástupci škol potýkali pravidelně, neboť s výjimkou zmíněné korespondence nenabízí pramenná základna souvislejší informace. Charakter známých střetů však většinou odpovídal běžným chlapeckým rvačkám a výtržnostem, jejichž výskyt nebyl patrně ničím ojedinělým ani v konfesijně jednotných společnostech, a je tak možné předpokládat, že se mohly opakovat, aniž by si vynucovaly (zaznamenané) zásahy zvenčí. Agresivita a frekvence těchto střetů však evidentně mnohdy přerůstala únosnou mez a řešení konfliktů se přesouvalo na zástupce obou škol. Bylo tomu tak pravděpodobně i ve 20. letech 18. století, k nimž se váže dochovaná korespondence.

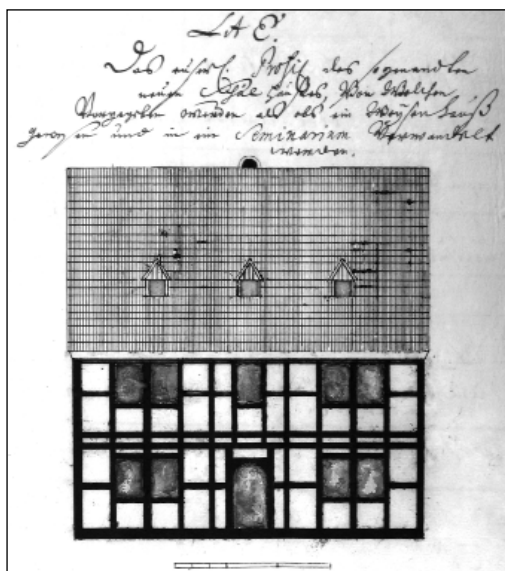
Toto období bylo v těšínské společnosti poměrně složité, neboť se v něm intenzivně projevoval antagonismus mezi oběma konfesemi. V polovině 20. let probíhal na jedné straně proces se skupinou protestantů (převážně řemeslníků a obchodníků z prostředí Horního předměstí Těšína), kteří v období po založení milostivého kostela získali protiprávně status těšínských měšťanů.¹⁴ Po poměrně vyhraněném jednání, do něhož aktivně zasahovali nejen samotní protestanti, ale také těšínský magistrát a zemský hejtnan, byli dotčení měšťanských práv roku 1726 zbaveni.¹⁵ Na straně druhé se stala 20. léta dějištěm procesu

Náměstí v Těšíně, vpravo budova jezuitské rezidence, v levém dolním rohu dominikánský klášter s kostelem Narození Panny Marie (dnes sv. Máří Magdalény), perspektivní plán Těšína z let 1777–1789, Muzeum Śląska Cieszyńskiego

s protestantskými kazateli milostivého kostela, kteří byli kvůli svému spojení s pietismem nuceni roku 1730 opustit město.¹⁶ Právě v této vyhraněné atmosféře, jež v těšínské společnosti v průběhu 20. let bezesporu panovala, byla zaznamenána naše série více či méně vážných, konfesijně motivovaných střetů, v nichž primární roli sehrávali studenti obou konfesijních škol.

První z výrazných konfliktů, které se staly hlavním předmětem stížnosti zástupců evangelického sboru, proběhl v říjnu 1725. Hlavní roli v něm sehrávali tři katoličtí mladíci, mezi nimiž se nacházel mj. i bývalý jezuitský student, syn těšínského skláře Lorence Moravice. Vrátil se tou dobou ze studií v Olomouci, aby v rodném městě strávil prázdniny. Společně s dalšími dvěma chlapci vtrhl 28. října na návrší k milostivému kostelu na Horním předměstí, kde všichni s křikem *tropili velký povyk a mlátili holemi do kostelního plotu*. Do protestantského chrámu v té chvíli přicházel pastor Samuel Ludvík Sassadius, aby vyučoval katechismus. Mladíci před ním *neukázali žádnou bázeň*, naopak začali hlučet ještě více. Poté, co Sassadius vstoupil do kostela, ho skupinka rozvíjených katolíků následovala. Uvnitř *začali dělat rachot a pozdvižení*, rozvraceli židle, rozbíjeli zařízení a nereagovali na snahu o domluvu ze strany Sassadia a přítomného

Dřevěný objekt „nové“ evangelické školy u Ježíšova kostela v Těšíně, v níž byl umístěn internát, r. 1728, Národní archiv v Praze

Ježíšův (milostivý) kostel za Horní bránou v Těšíně a jeho okolí, dole uprostřed zděná budova evangelické školy (tzv. pajta) postavená v letech 1725–1726, perspektivní plán Těšína z let 1777–1789, Muzeum Śląska Cieszyńskiego

kostelníka. Naopak na jeho výzvu, aby *toto místo opustili a nechali jej v míru*, doprovázenou Sassadiovým rozhořčeným upozorněním, aby si *uvědomili, že jsou v kostele a chovali se podle toho křesťansky*, odvětil olomoucký student posměšně: *Tohle že je kostel? To jsem nevěděl a zbaběle na kazatele dorážel*.¹⁷

V tom okamžiku kostelníkovi, kterému chlapci nadávali stejně jako Sassadiovi a který se je marně snažil přimět, aby *kostel opustili a nečinili v něm už žádné další zlo*, došla trpělivost, popadl mladého Moravice a z chrámu ho vyhodil. Zbylí dva mladíci je následovali, sklářův syn si však kostelníkovo jednání nenechal líbit, zaútočil se svým mečem na kostelní dveře a chtěl za ním vběhnout zpět do chrámu. Kamarádi mu v tom však zabránili. Rozzuřený student tak alespoň šermoval mečem kolem sebe a davu, jenž se mezitím ke kostelu seběhl, nadával do *luterských šelem*. Přítomní *sedláci zůstali klidnými, jinak by se stalo velké neštěstí* a dotčení katolíci tak kostelní návrší po chvíli, byť s *dalšími urážkami luterské víry*, opustili.¹⁸ Na pobuřující chování mladíků si představitelé evangelické obce záhy stěžovali zemskému hejtmánovi, který pověřil vyšetřováním těšínský magistrát, jenž měl zajistit spravedlnost a potrestání výtržníků. Jeho rozhodnutí z června 1726 se opíralo o fakt, že žádný jiný těšínský měšťan si na uvedený incident nestěžoval, ani o něm nesvědčil, dotčený student byl již dávno zpět v Olomouci a zástupci města tak vyšetřování z důvodu nedostatku důkazního materiálu uzavřeli bez udělení konkrétních trestů.¹⁹

Zatímco tento případ se těšínského studentstva týkal spíše okrajově a charakterizoval více obecné dění v těšínské společnosti se zvláštním důrazem na postavení těšínských protestantů, další

výtržnosti zaznamenané ve stížnostech evangelického sboru poukazovaly na samotné studenty. Ti v probíhajících střetech a kontroverzích figurovali jako agresori nejčastěji. Skupina rozsáhlých stížností z léta roku 1726 informovala zemského hejtmána o řadě podobných výtržností, jež byly takřka na denním pořádku.²⁰ Poukazovaly na to, že *jak u jezuitských otců, tak na faře studující školáci [...] si dovolovali naše školáky augsburské konfese ve městě na veřejných cestách napadat nejen slovně, ale také bitím a házením kamenů*.²¹ Výjimkou nebylo ani opakované odebírání kabátů evangelickým studentům a další přímé i nepřímé týrání. Jednu červnovou neděli během německého kázání např. dorazila skupina asi 20 katolických studentů na kostelní návrší na Horním předměstí, *kudy právě nesly chudé děti vodu do školy. Nejen že je zbili a pronásledovali, ale zůstali před školou, házeli na budovu kameny a rozbíjeli skleněné tabule řady oken*.²²

Cílem studentských útoků se přitom stávaly nejen evangelické bohoslužby či výuka, ale také evangelické svatby a pohřby. Příkladem mohl být pohřební obřad konaný 4. června daného roku. Během něho skupina mladých katolíků, v čele s již téměř dospělým synem zdejšího truhláře Mucka, bez jakékoliv příčiny napadla a *pořádně zmlátila* hochu, který nesl k mrtvému svíce do márnice. Samotný průvod následovala *řada malých i velkých chlapců ozbrojených klacky až na kostelní návrší a do kostela, ve kterém páchali mnohé lehkovážnosti*. Cestou přitom ještě stihli zmlátit evangelického studenta Vilmovského.²³ Nadávky a útoky, v nichž zvláště vynikali katoličtí studenti a měšťanské děti, nabíraly s postupem času na frekvenci i na intenzitě, přestože byla evangelická přítomnost a působení evangelického sboru ve městě zaštiťována císařskou milostí. Představitelé milostivého kostela proto požadovali, aby zemský hejtmán spolu s těšínským magistrátem uvedené střety vyšetřili, našli hlavní viníky i jejich komplice a náležitě je potrestali.²⁴

O tom, do jaké míry se tak dělo, bohužel nemáme bližší zprávy, neboť v dochovaném souboru korespondence se informace o výsledcích podobného vyšetřování a případných trestech nenachází. Částečnou představu o dopadu těchto událostí nabízí pouze dopis zemského hejtmána ze 13. července 1726, jenž byl adresován těšínskému magistrátu. Hejtmán v něm vyzýval městskou radu, aby *výtržnosti pečlivě vyšetřila a viníky exemplárně potrestala*. Zároveň měl magistrát *pro vyvarování se budoucího zástupce městské obce, cechmistry a ředitele městských škol na radnici svolat a vyzvat je, aby svým dětem, učňům a studentům v takových nepřípustnostech bránili a je napomínali*, neboť podobné jednání mělo být nyní trestáno jako přestupek.²⁵

Každá mince má však dvě strany a podobně tomu bylo i v případě těšínských konfesijních konfliktů. Na „náboženskou šikanu“ si totiž stěžovali rovněž katolíci. Jejich mluvčími se stali příslušníci jezuitského řádu v čele se superiorem Karlem Kornikem, pro nějž bylo narušování *dominující katolické víry* zvláště pohoršující.²⁶ Podle jeho slov, reagujících na stížnosti evangelíků, čelila řada katolických studentů útokům ze strany luterské mládeže, která po nich házela kamení a nešetřila nadávkami. Takové jednání bylo bezesporu pobuřující, na rozdíl od výtržností katolických studentů však patrně spadalo rovněž do kategorie nelegálních aktivit. Jak totiž uvádí Gottlieb Biermann, mělo být zvláštní školní instrukcí pro evangelickou Ježíšovu školu zdejšími studentům striktně zakázáno s *dalšími věřícími diskutovat, natož na ně se zlými slovy dorážet* a měli se *starat o to, aby se neocitali ve rvačkách s katolickými mladíky*.²⁷

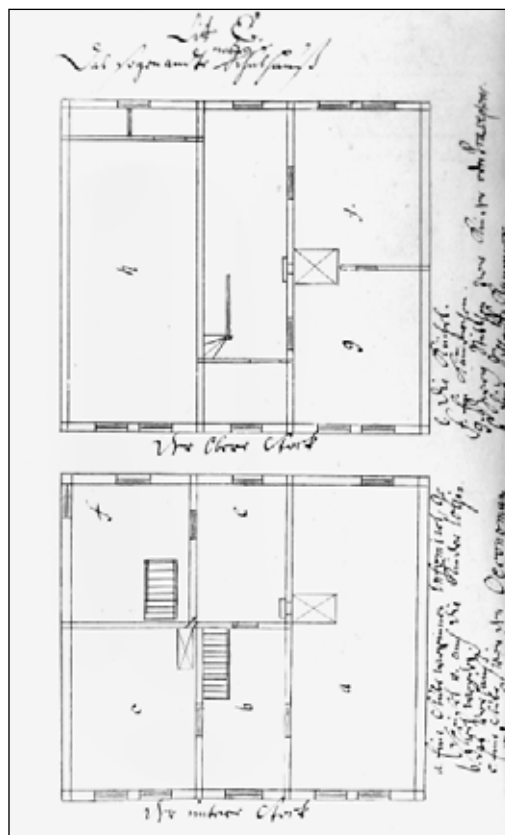
Zákaz však evangelickým studentům v konání právě těchto výtržností nebránil, jak se o tom přesvědčil např. Teofil Sokolovski s Františkem Freyem, synem zdejšího biřice, jež po cestě za mladíkovým otcem schytali několik ran.²⁸ Podobně dopadl Jan Gawel, jehož protestanti napadli nejen slovně, ale i fyzicky, a to do takové míry, že *musel dlouhé dny chodit s ovázaným obličejem*.²⁹ Ve slovním napadání jezuitských studentů se vyžíval především Adam Stawka, ubytovaný v domě šlechtičny Blachové. Při vyhlížení z okna pokřikoval na katolíka Jiřího Zembola *čtveráku a šelmo*. Podobných oslovení se dočkávali také další studenti vracející se domů z výuky. Řada z nich byla členy zvláštního konviktu fundovaného zemským hejtmanem Adamem Václavem Pačinským hrabětem z Tenčína a Velké Pačiny, na což jezuitský superior nezapomněl poukázat.³⁰

Protestantská mládež katolíky pobuřovala také svým posměchem a urážkami katolické víry. V červenci 1726 na sebe v této souvislosti upozornili tři evangeličtí studenti šlechtického původu a zároveň bratři Karel, František a Bohumil Pelhřimové, kteří bydleli na Horním předměstí. Společně vyrobili dřevěný kříž, připevnili na něj imitaci ukřižované postavy a chodili s ním kolem domu a pokřikovali *to je ten svatý katolický Lucifer!* Poté kříž postavili na konci náměstí a házeli po něm kameny. Incidentu přihlížela velká skupina lidí, především zdejší mládeže. Nacházel se mezi nimi i František Wurtzel, jenž chlapcům kříž sebral a chtěl ho odnést katolickým duchovním. Jeho sestra Helena ho však zadržela se slovy, že *se to nesmí donést ke katolickým uším* a figuru by měli zničit.³¹

O pobuřujícím chování mladíků se však katoličtí představitelé nakonec stejně dozvěděli a trojice byla vystavena vyšetřování. Protože šlo

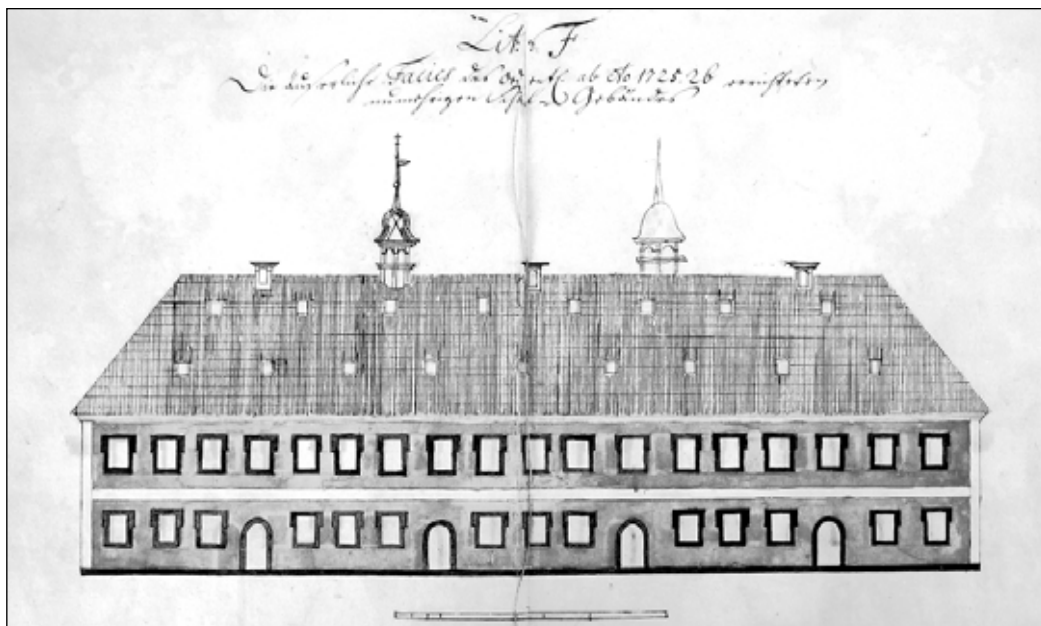
o dlouhodobě problémové chlapce, kteří spolu s dalšími běžně pokřikovali na katolické studenty *papiež, do piekla sie drapieš!*,³² požadoval jezuitský superior Kornik jejich důrazné potrestání. Rozhodl o něm o dva roky později zemský hejtman, jenž nejstaršího z bratrů (15letého) poslal na dva dny do vězení o chlebu a vodě. Zbývající dva hochy potrestal 20 a deseti ranami holí, které jim měl vyplatit rektor evangelické školy. Stejně úlohy se ujal také otec evangelického studenta Jana Gawrona, jenž měl být za svou účast na protipapežských řečech vypráskán 12 ranami na veřejnosti před evangelickou školou, a to za přítomnosti úředníků z hejtmanova úřadu.³³

Významnou kapitolu ve všech proběhnuvších sporech a půtkách představovaly konflikty mezi konkrétními studenty konfesijních škol v Těšíně. V porovnání s předcházejícími střety jim byla (patrně s ohledem na pověst obou institucí) věnována větší pozornost jak ze strany zástupců těšínského evangelického sboru, tak zejména ze strany jezuitů, kteří reakcím na evangelické stížnosti a obhajobám svých studentů věnovali několikastránkovou korespondenci. Jeden z takových, méně závažných střetů proběhl v listopadu 1725. Tehdy neznámý katolický student potají vběhl s kordem do milostivého kostela a vybíjel zde okna, přičemž jej přistihlo několik evangelických studentů. Mezi vandalem a evangelickou skupinou se strhla potyčka, z níž mladý katolík uprchl nepotrestán. Vedle „neplánovaných“ rvaček však vyhledávali někteří studenti podobné střety i cíleně.

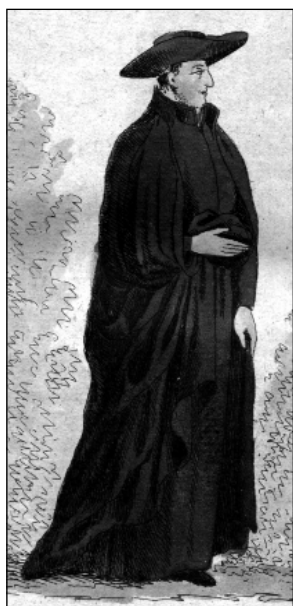

Půdorys přízemí a prvního patra „nové“ evangelické školy u Ježíšova kostela v Těšíně, v níž byl umístěn internát, r. 1728, Národní archiv v Praze

Budova zděné evangelické školy (tzv. pajty) u Ježíšova kostela v Těšíně vystavěné v letech 1725–1726, r. 1725, Národní archiv v Praze

Jezuita, *Fragmente aus der Geschichte der Klöster und Stiftungen Schlesiens von ihrer Entstehung bis zur Zeit ihrer Aufhebung im November 1810.* Breslau 1811

To dokládá případ trojice jezuitských studentů Tluka, Baumanna a Hincka, kteří v červnu 1726 nejprve pronásledovali a posléze uprostřed náměstí slovně a fyzicky napadli dvojici evangelických šlechticů-studentů. Tatáž trojice rovněž pravidelně dorážela na evangelického studenta Kochtického, původem z Těšína. V hromadnou šarvátku mezi katolickými a evangelickými studenty přerostla další konfesijně motivovaná slovní potyčka v červnu téhož roku, během níž však došlo i na zbraně a vyhrožování zabitím. Útok jezuitského studenta na protestantského mladíka zabránil až včasný zásah jednoho z jezuitských učitelů.³⁴ Mladíkovu jednání, stejně jako předchozí střety, se stalo předmětem další stížnosti, kterou představitelé milostivého kostela odeslali zemskému hejtmanovi a která vyvolala ostrou obrannou reakci ze strany jezuitského superiora Kornika.

Jezuita se v dopise z 26. srpna 1726 vymezoval vůči obviněním vzneseným proti jeho studentům, možným trestům i vůči samotným nekatolickým studentům. O jejich povaze a vychování vypovídalo podle mínění jezuitského superiora Kornika již jen to, že *když kolem dospělých luterských studentů prochází naši duchovní a slušně pozdraví, nepoděkují tito humanisté, neodpoví, ani klobouk nezvednou, jako kdyby pod ním vrabce schovávali.* Jak Kornik rozhořčeně poznamenal, *jaké jednání mohou očekávat katoličtí mladíci, když se k dospělým duchovním chovají luterští studenti takovým způsobem?*³⁵ Konflikty, k nimž mezi studenty došlo, se superior snažil spíše zlehčovat než vyšetřit, případně jejich průběh zpochybňoval a uváděl je na „pravou“ míru. Podle jeho názoru nebylo možné, aby jezuitský student vybíjel v protestantském chrámu okna kordem, neboť zbraně studenti nosit nesměli a v dané době probíhala v jezuitské

škole výuka, na níž nikdo nechyběl. Studentské rvačky iniciované katolíky bývaly líčeny zbytečně přehnaně a o vyšetření a potrestání větších přestupků, jakým byl ozbrojený střet z června 1726, se superior postaral sám.³⁶

Reakci zemského hejtmana v těchto konkrétních případech neznáme, jeho doporučení z června téhož roku však byla patrně následována jen s malými výsledky, čemuž pokračující napětí mezi studenty obou konfesijních škol nasvědčovalo. Samotný Kornik, jenž měl také iniciativně bránit podobným excesům, zemského hejtmana ujistil, že *pod hrozbou vyloučení ze školy zakázal jezuitským studentům ať již slovně či fakticky na akatolíky dorážet.* Žádal však o totéž evangelickou stranu (patrně v duchu dodržování výše zmíněné školní instrukce) a zemského hejtmana prosil, aby na situaci ve městě dohlížel. Pro celkové uklidnění situace si superior v závěru dovolil navrhnout, aby magistrát katolickým obyvatelům Těšína zakázal navštěvovat milostivý kostel, což by *mohlo omezovat vzájemnou rozpolcenost.*³⁷

O tom, že podobné kroky nebyly zcela úspěšné, svědčí skutečnost, že se konflikty mezi těšínskými studenty (a konfesemi obecně) opakovaly ještě ve 40. letech 18. století, kdy však již jejich frekvence a intenzita postupně klesala.³⁸ Bouřlivá 20. léta představovala jistý vrchol v eskalaci napětí v těšínské společnosti, k čemuž patrně přispívaly již dříve zmíněné spory o městská práva a proces s těšínskými pietisty, stejně jako samotná přítomnost protestantů ve většinově katolickém Těšíně. Vzájemný antagonismus nacházel svůj ventil ve střetech těšínských studentů, kteří představovali novou generaci výrazně formovanou výchovou a vzděláním v institucionálně podobných, konfesijně však zcela odlišných školách. Více než institucionální zázemí

a teologické pozadí existence obou vzdělávacích ústavů odhalují proběhlé střety sféry každodenního života katolických a evangelických studentů citlivě vnímajících vzájemnou konfesijní odlišnost, jež patrně představovala důležitou součást jejich soužití.

Dávali ji najevo jak slovně, tak fyzicky a činily tak obě strany, byť v případě evangelických studentů měly výtržnosti výrazněji nelegální kontext. Odpovídalo tomu jejich důkladnější vyšetřování a trestání. Situace do jisté míry poukazovala na pouze trpěné, stále ještě nerovnoprávné postavení evangeliků v těšínské společnosti. Útoky studentů, stejně jako hledání spravedlnosti, však zároveň dokazují jisté sebevědomí, které bylo v případě dobových katolíků očekávatelné, v případě evangeliků bylo zajímavým dokladem vnímání vlastního postavení podloženého císařskou milostí a právem působnosti v Těšíně, s čímž představitelé milostivého kostela často operovali.

Stejně tak mohlo hrát ve střetech roli společenské postavení jednotlivých studentů, neboť v konfliktech nejčastěji figurovali šlechtici či majetkově zajištěnější potomci měšťanů a řemeslníků.

I přes nesmazatelné rozdíly a vzájemnou averzi usilovaly obě strany o nalezení východiska ze složité situace (nejen) těšínského studentstva. Zatímco pro představitele milostivého kostela a evangelické školy bylo řešením dodržování práv a milostí udělených císařem, v očích zemského hejtmána a zástupců jezuitské školy (v čele se superiorem Karlem Korníkem) tuto variantu doplňovala jednak domluva a kontrola katolických i evangelických studentů, jednak snaha o omezení jejich vzájemných kontaktů. Nabízí se nám tak zajímavý pohled nejen na konkrétní problémy, jež těšínské studenti a jejich zástupci řešili, ale i na složitou praxi konfesijního soužití těšínské společnosti ve specifickém předtolerančním období první poloviny 18. století.

Catholic versus Protestant

Everyday Life of Students in the Cieszyn Confession Schools in the pre-Tolerance Era

The founding of the “merciful church” and the Evangelic church in 1709 meant the creation of the necessary spiritual background for the Lutherans in Těšín. Also, the local Evangelic school became its part. Its activity as well as the presence of the Lutherans themselves in the mostly Catholic town brought new impulses to Těšín society – educational and religious competition and even the intensifying of confession antagonism. One explicit demonstration was a series of conflicts between students and the Evangelic and Těšín Jesuit schools that culminated in the 1720s. Their course, the attitudes of the representatives of the Catholic and Evangelic parties and even the settling of the conflicts themselves show not only the everyday world of students in Těšín, but also a specific sphere of everyday confession coexistence of Těšín inhabitants.

POZNÁMKY

Autorka studie: Mgr. Veronika Chmelařová; Katedra historie, Univerzita Palackého v Olomouci; veronika.chmelarova01@upol.cz
Text vznikl s podporou grantu Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci FF_2012_065 Tolerance – proměny teorie a praxe.

- 1 Vedle prostředí Horního Slezska šlo o Jelení Horu, Kamennou Horu, Kožichov, Milíč a Zahán nacházející se v Dolním Slezsku. Bližší viz Pindur, David: Dějiny protestantismu na Těšínsku. Nejtužší protireformace (1654–1709), rukopis připravený k publikování, s. 37. Děkuji autorovi za laskavé zprostředkování textu.
- 2 Problematice evangelické školy v Těšíně se systematicky věnoval Biermann, Gottlieb: Geschichte der k. k. Evangelischen Gymnasiums. Fest-Program des k. k. Evangelischen Gymnasiums in Teschen zur Erinnerung am die hundertfünfzigjährige Jubelfeier dieser Lehranstalt, veröffentlicht im Jahre 1859, Teschen 1859, s. 3–51; týž: Das evangelische Gymnasium in Teschen. Protestantische Blätter für das evan. Österreich, 2, 1864, č. 9, s. 67–69; č. 10, s. 74–76; č. 11, s. 83–85; Peter, Anton: Geschichte des evangelischen Gymnasiums in Teschen. Notizen-Blatt der historisch-statistischen Section der kais. königl. mährisch-schlesischen Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur und Landeskunde, 1882, č. 10, s. 73–77; č. 11, s. 91; týž: Geschichte der Stadt Teschen. Teschen 1888, s. 179–196. Ze současných badatelů věnoval evangelickému školství pozornost a zpracoval specifické aspekty jeho dějin zejména Gojniczek, Waclaw: Gimnazjum Ewangelickie w Cieszyńie a elity społeczności protestanckiej na Śląsku Cieszyńskim (1709–1781). In: Spyra, J. (ed.): Książka – biblioteka – szkoła w kulturze Śląska Cieszyńskiego. Cieszyn 2001, s. 116–132; Kubacz, Adam: Gimnazjum ewangelickie w Cieszyńie do 1873 roku. Sukcesy i porażki. In: Czyż, R. – Gojniczek, W. – Spratek, D. (edd.): Trzysta lat tolerancji na Śląsku Cieszyńskim. W trzystulecie założenia kościoła Jezusowego w Cieszyńie. Cieszyn 2010, s. 167–188.
- 3 Vzdělávání evangeliků na Těšínsku probíhalo většinou tajně, přičemž lokalitou, v níž evangelické školství a učitelé působili ve větší míře, bylo především sousední Bílsko. Viz Kubacz, A.: Gimnazjum, s. 167.

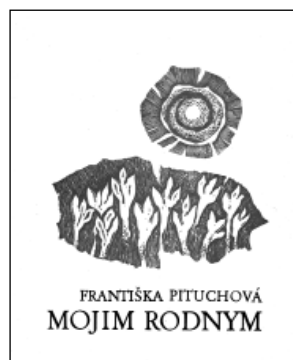
- 4 K dějinám jezuitského gymnázia výběrově Panic, Idzi: Z dziejów szkolnictwa średniego w Księstwie Cieszyńskim w czasach nowożytnych (do 1773 roku). In: týž (ed.): Liceum im. A. Osuchowskiego w Cieszyńie 1895–1995. W stulecie założenia pierwszego polskiego gimnazjum na Śląsku. Cieszyn 1995, s. 11–20; Chromik, Grzegorz Marek: Dzieje gimnazjum katolickiego w Cieszyńie w świetle pism ks. Leopolda Jana Szersznika. In: Spyra, J. (red.): Książka, s. 154–166; Koláček, Josef: Dějiny Těšínské rezidence Tovaryšstva Ježíšova a gymnázia. Annales Teschinenses. Čeští jezuité 22. Olomouc 2006.
- 5 Na učitelských postech se často střídali těšínské měšťané i obyvatelé okolních měst. Dohled nad chodem školy udržovali vedle magistrátu těšínské faráři, kteří poukazovali na konkurenci privátního vzdělávání, zejména v případě protestantských obyvatel odmítajících vzdělávat své děti v katolické škole. Rovněž majetnější katolíci hledali pro své potomky vzdělání s vyšší úrovní mimo Těšín. Viz Spyra, Janusz: Dzieje Cieszyńa od 1653 do 1848 roku. In: Panic, I. (ed.): Dzieje Cieszyńa od pradžejów do czasów współczesnych. T. 2. Cieszyn w czasach nowożytnych 1528–1848. Cieszyn 2010, s. 295–297.
- 6 Chromik, G. M.: Dzieje, s. 156–157. Vyučovalo se sedm předmětů – vedle náboženství rétorika, jež představovala jeden ze základních kamenů výuky, gramatika, řečtina, zeměpis, historie a matematika. Detailní výukový program upravoval jezuitský výnos *Ratio studiorum* z roku 1599. Spyra, J.: Dzieje, s. 298.
- 7 Panic, I.: Z dziejów, s. 12–13. Zajímavé údaje o konkrétní skladbě učitelského sboru jezuitského gymnázia – nejen jména, ale také původ a dobu působnosti jezuitských učitelů a superiorů – nabízí historie těšínské jezuitské rezidence. Viz Moravský zemský archiv v Brně, fond G 11 – Sběrka rukopisů Františkova muzea, sign. 725 (Historia Residentiae Teschinensis Societatis Jesu), nefol.
- 8 Gojniczek, W.: Gimnazjum, s. 124–128.
- 9 S přesunem školy ze dřevěné budovy (zničené požárem) do nové kamenné budovy v roce 1725 se zvýšil počet tříd na čtyři. U školy byl vytvořen rovněž internát, jenž sloužil především k ubytování chudých studentů. Viz Patzelt, Herbert: Geschichte der evangelischen Kirche in Österreichisch-Schlesien. Dülmen 1989, s. 50–51; Kubacz, A.: Gimnazjum, s. 168.

- 10 Těšín se s příchodem evangelických kazatelů spjatých s Augustem Hermannem Franckem a pietisty v Halle stal jedním z významných center slezského pietismu. Blíže k problematice Patzelt, Herbert: Der Pietismus im Teschener Schlesien 1709–1730. Kirche im Osten. Studien zur osteuropäischen Kirchengeschichte und Kirchenkunde 8. Göttingen 1969 (v překladu Pietismus v Těšínském Slezsku 1709–1730. Cieszyn 2010).
- 11 Divadelní hry vymezující se proti protestantům se v jezuitské výukové dramaturgii objevovaly již krátce po jejich příchodu do Těšína. Například v roce 1679 byla prezentována hra o *Dobřem pastýři nalézajícím ovečku ztracenou v herezi*. Na základě studia dochovaných diáří jezuitské rezidence blíže Franek, Józef: Dzieje placówki jezuickiej w Cieszynie w okresie kontrreformacji. Cieszyn 1939 – strojopis disertační práce (Książnica Cieszyńska w Cieszynie, Zespół rękopisów Centrum Wiedzy o Regionie przy Zarządzie Głównym Macierzy Ziemi Cieszyńskiej, sign. 362R), s. 219. Protestantská literatura, která do města pronikala ve větší míře po příchodu evangelických kazatelů, byla zabavována a mnohdy také likvidována. O takovém případě z roku 1714 blíže Spyra, J.: Dzieje, s. 270.
- 12 O konfliktech stručně Spyra, J.: Dzieje, s. 276. K části konfliktů detailněji Chmelařová, Veronika: Epizody jezuitského působení v katolicko-protestantském soužití města Těšína. *Historica Olomucensia*, 42, 2012, s. 55–58.
- 13 Korespondence, dochovaná v konceptech i oficiálních verzích, se nachází jak ve sbírkách Książnica Cieszyńska w Cieszynie, Czytelnia Zbiorów Specjalnych (dále jen KCC), fond Zbiory L. J. Szersznika (dále jen SZ), sign. DD VIII 1b/2, tak také v Bibliotece i Archiwum im. Tschammera przy Parafii Ewangelicko-Augsburskiej w Cieszynie (dále jen BiAT), fond Archiwum Parafii Ewangelicko-Augsburskiej w Cieszynie (dále jen APEAC), sign. 100.
- 14 Získat městská práva protestantům v Těšíně zakazovalo privilegium kněžny Alžběty Lukrécie z roku 1629, jež bylo znovuobnoveno díky jezuitské aktivitě roku 1671 a zůstalo v platnosti i po roce 1709, kdy jeho přetrvávající platnost výslovně potvrdil císař Josef I. Na základě jeho výnosu mohli protestanti v tomto období ve městě pouze bydlet. Viz KCC, fond Akta Parafii p. w. Św. Marii Magdaleny w Cieszynie, sign. 2, nefol. K případu blíže Buchholz-Johanek, Ingeborg – Spyra, Janusz (edd.): Aloys Kaufmann, Gedenkbuch der Stadt Teschen. I. Cieszyn 2007, s. 425–426. Blíže také Spyra, J.: Dzieje, s. 274.
- 15 Muzeum Śląska Cieszyńskiego, Dział Historii, matrika přijímaných měšťanů z let 1624–1765 (opis ztraceného exempláře), sign. 7158, s. 16, 21, 48, 50, 66, 70, 71, 76 a 79. Blíže viz Spyra, J.: Dzieje, s. 275.
- 16 K procesu s Janem Muthmannem, Janem Adamem Steinmetzem, Samuelem Ludvíkem Sassadiem, Traugottem Immanuelem Jerichoviem a Jiřím Sargankem nejnověji Piętak, Stanisław: Proces s těšínskými pietisty v letech 1726–1730. *Těšínsko*, 53, 2010, č. 4, s. 9–15.
- 17 BiAT, fond APEAC, sign. 100, nefol.
- 18 Tamtéž.
- 19 KCC, fond SZ, sign. DD VIII 1b/2, fol. 167.
- 20 Dle jejich slov byli těšínské protestanty pravidelně slovně i fyzicky napadáni, nejčastěji pokřikováním a házením kamenů během návratu z evangelických bohoslužeb. Jejich průběh katolíci často přerušovali křikem a jiným hlukem a katolická mládež napadala pomocníky protestantských pastorů. Viz BiAT, fond APEAC, sign. 100, nefol.
- 21 Tamtéž.
- 22 Tamtéž.
- 23 Tamtéž.
- 24 Tamtéž.
- 25 Tamtéž.
- 26 KCC, fond SZ, sign. DD VIII 1b/2, fol. 137^r.
- 27 Biermann, G.: Geschichte, s. 12.
- 28 KCC, fond SZ, sign. DD VIII 1b/2, fol. 133^r.
- 29 Tamtéž, fol. 137^r.
- 30 Patrná byla jezuitova snaha ovlivnit hejtmanův názor zdůrazněním excesů, které vystupovaly proti krokům usilujícím o povznesení těšínské katolické společnosti a které byly spojeny se samotným hejtmanem. Tamtéž, fol. 138^v.
- 31 Tamtéž, fol. 162^v–163.
- 32 Tamtéž, fol. 163^r.
- 33 Tamtéž, fol. 164.
- 34 Tamtéž, fol. 152^v–154. K detailnímu průběhu konfliktů blíže Chmelařová, V.: Epizody, s. 56.
- 35 KCC, fond SZ, sign. DD VIII 1b/2, fol. 138.
- 36 Tamtéž, fol. 157^r.
- 37 Tamtéž, fol. 159^v–160^v.
- 38 Buchholz-Johanek, I. – Spyra, J. (edd.): Aloys Kaufmann, II, s. 137–138.

Vzpomínka na Františku

Olga Szymanská

Obálka sbírky *Mojim rodným*
vydané v Ostravě v r. 1988

S Františkou Pituchovou (1928–2012) jsem se seznámila v roce 1986 na literární soutěži Proseč Terezy Novákové. Ze vzdáleného Frýdlantu nad Ostravicí přijela právě včas, aby převzala 2. cenu za poezii a zvláštní cenu za verše psané v nářečí. Zároveň zde Radovan Lukavský její verše (jeho slovy) četl se strachem, aby nářečí nekomolil. Později je v rozhlasu vychválil Rudolf Křesťan.

Když jsem tehdy slyšela Františku mluvit nářečím kraje, odkud i já po předcích z matčiny strany pocházím, požádala jsem ji, zda si můžeme popovídat. Odpověděla, že nemá čas – musí stihnout poslední vlak k domovu. Protože nevěděla, kde Proseč leží, neobjednala si nocleh. Nakonec souhlasila, že přespí u mně na pokoji na volném lůžku. Tu noc jsme toho již moc nenaspaly. Při mých dovolených v Beskydech jsme se s Františkou scházely vždy v jejím domě ve Frýdlantě nad Ostravicí. Debatovaly jsme až na *samu kosí*, hádaly se – což nás neodradilo vždy

pokračovat. Spřátelily jsme se, měla jsem právo oslovovat ji „Fanuško“. A vždy jsme se těšily, jak při dalším setkání navážeme tam, kde jsme se rozloučily. Jedna druhou jsme zažily i v takových situacích, že mezi námi nebylo místo pro faleš.

Dozvěděla jsem se, jak se Františka před operací srdce v brněnské nemocnici modlila s myšlenkou, že dopadne-li dobře, Bohu řádně poděkuje. Vždyť kromě jiných starostí měla doma dvě malé děti. Jen ještě nevěděla, jak poděkuje. Po operaci a probuzení na nemocničním lůžku ji něco nutilo, aby napsala několik veršů. Poslechla a pak spokojeně usnula. Po probuzení – báseň nikde. Při vizitě ji lékařka sdělila, že zatím co spala, přečetli si její pěkné verše a jestli si je mohou opsat. Tehdy si Františka uvědomila, že právě těmi verši Bohu poděkovala. Později došla k závěru, že On se jí odměňuje ohlasem na další její básně, hlavně těch ve starohamerském nářečí – pro ni jako rodačku z Hamrovic

(původně část obce Staré Hamry, dnes Ostravice) nejvlastnějších. Její sbírky básní jsou plné vnímavosti a citlivosti k rodnému kraji a k lidem – obě dostala do vínku po otci Janu Satinovi, autorovi rodinné kroniky.

Na výzvu lidové vypravěčky Anny Dřevjané z Janovic převzala Františka její štafetu. Vypravěčský talent zúročila na festivalech a soutěžních přehlídkách lidových vypravěčů, kde získávala první ceny. Po beskydských kopcích, pasekách a samotách, kam se šlo dostat pouze pěšky, sbírala pro Národopisnou společnost velice cenný materiál. Jako členka Sdružení Bezručova kraje jezdila na besedy ve svém lašském kroji. Při debatách o lidových zvycích a tradicích, o vývoji a smyslu lidového kroje jsme dotvářely podobu panenky v lašském kroji, kterou Fanuška jeden čas vyráběla. Doprovázela jsem ji do srubu Petra Bezruče v Ostravici-Hamrovicích, kde vystupovala na každoročním setkání u příležitosti básníkovy narozeniny. Pomáhala jsem jí kroj převézt a oblékat – pochopila jsem, jak je to náročné. Před Vánocemi či z jara vyprávěla nejen školou povinným dětem jako „babička Pituchová“ např. o zbojníku Ondrášovi z Janovic nebo jim recitovala básně.

Když jsme si jednou nad kávou přitukly i sklenkou dobrého vína (naš každoroční zahajovací rituál), tu mi Františka sdělila, že se asi zbláznila. Nechápala jsem, tak jen dodala, že začala dělat koláže. No, to ses krásně zbláznila, já na to. Pomalu je rozložila a pak začala chrlit otázky – chtěla vědět, jak vznikly, jaká se užívá základní technika při jejich výrobě, jaký mají smysl, kteří autoři je dělají apod. Světlo mi, že pouhý písemný projev přestal prostě Františce stačit. A pokud byla nevzdělána v určitém oboru, chtěla do něho proniknout tím (na rozdíl od mnoha jiných), že se o něm dozví co nejvíce. Aby ho podle svých schopností sama zvládla co nejlépe. Chtění a zvědavost, zájem o večeré dění – to byly devízy, které udržovaly její duši i ducha mladými. Vozila či posílala jsem Františce knížky. Přes zimu nabírala informace, v létě jsme probíraly to, co jí nebylo jasné. Série koláží – básní s obrazovými motivy i skladačky veršů, „tepající“ společnost, jež byly na skupinových výstavách v Ostravici, vyvrcholily výstavami její tvorby v Praze.

Po mamince doslala Františka do vínku lásku k lidové písni a tradicím, proto mi osvětlovala všechny souvislosti. Bez hudebního vzdělání (s melodií jen v hlavě) psala písňové texty, které do not zapsal a do sbírky uspořádal Václav Stuchlý. Další přepsal pro sborník Štěpán Kotek, tehdejší primáš cimbálové muziky Kotci, jejíž členové měli právo Františku oslovovat jako „zaslužilu tětku Fanku“. Více jejich textů zhudebnili pro své

CD. Krátce po začátku veřejných setkávání u cimbálu s Kotky jsme s Fanuškou začaly navštěvovat jejich večerní představení. Zažily jsme vystoupení např. Jana Rokytů st. s jeho syny – v ukázkách i hry na cimbál v různých zemích, slovenskou cimbálovou muziku Jožky Gýni – s jejich hrou „od Boha“ či Hanu Kotkovou – v krásných houslových skladbách ve frýdlantském kostele. A pochopitelně i Františku, v jejím vyprávění v kroji. Později, kdy již nemohla chodit, jsem byla na večerech i mimo ně „poslem zpráv“ směrem k lidem, s nimiž potřebovala a chtěla být v kontaktu.

Františku Bůh plně vyslyšel, když ji nechal tak dlouho na tomto světě. Sám ji štědře odměnil vlastní tvorbou. A navíc – kromě mnoha cen a poct, diplomových prací o jejím životě a tvorbě vyšla v roce 2007 kniha Richarda Sobotky Čistě vody pramen. Životní příběh básnířky, lidové vypravěčky a výtvarnice Františky Pituchové, shrnující její životní příběh v kraji pod Lysou horou (získala cenu Egona Erwina Kische). Jméno Františky Pituchové bylo zahrnuto do biografických slovníků a encyklopedií. Často přijímala pozvání do rozhlasu i televize. Byla čestnou občankou Frýdlantu nad Ostravicí. Její město pro ni k 80. narozeninám připravilo velkolepou oslavu.

Pro mě zůstane „moja Fanuška“ symbolem lásky k rodnému kraji a k lidem, studnou zkušeností a moudrosti, z níž jsem měla možnost pít. Rovněž symbolem mohutného proudu odvahy, nabírající do sebe prameny a toky všeho nového, co jsem jí byla schopna sdělit. Dobře si byla vědoma, že výjimečnost každého člověka i jí samé je v jeho přirozenosti a v tom, z čeho vzešel. Moudrá svou minulostí žila přítomností a vším, co poznala, směřovala k budoucnosti. Za to jí ze srdce děkuji.

*Obálka sbírky Hlupoty
vydané ve Frýdku-Místku
v r. 1997*

*Františka Pituchová
v lašském kroji,
foto Pavla Rechtenbergerová,
archiv Olgy Szymanské*

Šľachta na Kysuciach a jej susedia / Šlechta na Kysucích a její sousedé

Výsledek mezinárodní spolupráce

Veronika Chmelařová

Mezi témata, která dlouhodobě přitahují pozornost současného historického bádání, náleží jedno z předních míst problematice šlechty a jejího významu v dějinách. Historiografickým směrem odkrývajícím více ze života této specifické společenské vrstvy se ubírá rovněž nedávno publikovaná kolektivní monografie *Šľachta na Kysuciach a jej susedia / Šlechta na Kysucích a její sousedé*. Jde o výsledek úzké spolupráce tří institucí – Kysuckého muzea v Čadci, Muzea Těšínska se sídlem v Českém Těšíně a Považského muzea v Žiline, jejichž (spolu)pracovníci v rámci realizace grantového projektu *História spája* skutečně spojili své síly a v souboru několika historických příspěvků přibližují čtenářům podobu šlechtického světa Kysuc, Pováží, Těšínska a sousedící Moravy, a to ve všech jeho rozmanitých vrstvách – politických, vojenských, hospodářských, ale také kulturních, náboženských či ryze privátních.

Po úvodním slovu ředitelů tří výše zmíněných muzeí následuje soubor 14 studií, jež se v převážné míře soustředí na otázky středověkého a raně novověkého období. Celek je možné rozdělit na dvě části, z nichž první představují práce slovenských badatelů. Dvojice archeologů Peter Bednár a Zuzana Staneková ve studii věnované budatínskému hradu rekonstruuje podobu významného šlechtického sídla a přináší nové poznatky k jeho stavebně historickému vývoji (s. 7–17). Činí tak

na základě moderních postupů archeologického výzkumu, čímž zároveň dokládají význam této vědní disciplíny pro historické bádání. Na problematiku budatínského hradu navazuje rovněž druhý z příspěvků, jenž vzešel z pera žilinského historika Petera Šimka (s. 18–28). Tentokrát je však na sídlo pohlíženo jako na strategickou křižovatku obchodních cest – autor se zabývá původním významem mýtnice a nabízí bližší pohled na charakter a význam hospodářství v kysucké oblasti.

Historik Kysuckého muzea Adam Buchta se ve své studii soustředí na konkrétního šlechtice – župana Bohumíra (s. 29–37). Detailním rozбором dochovaného listinného materiálu osvětluje dosud nepřítis známý život prvního známého držitele panství včetně jeho častých vojenských aktivit, jejichž zásluhou Bohumír nabýval a dále rozšiřoval své statky. Pozornost od konkrétní osoby k celému rodu přesouvá v dalším příspěvku Andrea Paráčová (s. 38–53). Popisem rodové historie Sunegů bohaté na vojenské, diplomatické i obchodní aktivity překračuje kysucká historička geografické hranice a nahlíží rovněž na působnost jedné z rodových větví v prostředí těšínského Bílska, do jehož dějin se protestantští Sunegové zapsali především svými konfesijními postoji.

Prostředí vyšší šlechty opouští svou studii Blanka Králiková, jejíž badatelský zájem přitáhla problematika kysucké střední a nižší šlechty ztělesněné rodem Pongrágovců (s. 54–66). Rodovou historii sleduje především skrze aktivity významných postav tohoto zemanského rodu a jako jedna z prvních autorů sborníku míří do moderní doby 19. století. V ní nadále zůstává i následující z příspěvků, jehož autorkou je historička Kysuckého muzea Veronika Pauková (s. 67–79). Badatelka, specializující se na otázky moderních hospodářských dějin, přibližuje svou studií význam, jaký měl pro kysucký kraj rozvoj železniční dopravy, jež signifikantně ovlivňovala místní dřevařský průmysl a spolu s ním šlechtické podnikání. Jediným příspěvkem, který svým časovým záběrem přesahuje až do 20. století, je zajímavá práce Martina Turóciho, jenž se zaměřil na postavu hraběte Gejzy Čákiho (s. 80–94). Využitím moderních přístupů historického výzkumu, zejména oral history, pro niž jako primární prameny slouží vzpomínky pamětníků, odkrývá autor nelehké osudy předního slovenského šlechtice zkoušeného poválečným vývojem, který jeho rodině přinášel nejen rabování a konfiskaci majetku,

ale také ztrátu československého občanství a boj za vlastní identitu.

Rodu Gejzy Čákiho věnuje svůj badatelský zájem také historik Povážského muzea Michal Jurecký (s. 95–105). Jeho studie je příkladem detailní práce s primárním pramenem, kterým je v tomto případě rodokmen rodu Čáků dochovaný ve fondech zmíněného muzea. Svým charakterem nabízí informace o přímých předcích Gejzy Čákiho, jejichž přehled autor zprostředkovává spolu s heraldickým rozbohem zobrazených rodových erbů. Poslední ze slovenských příspěvků, jehož autorem je slovenský spisovatel Drahoslav Machala, do značné míry vystupuje z řady historických prací (s. 106–112). Příspěvek, jenž stojí na pomezí historické úvahy a národnostní výzvy, poukazuje na významnou roli šlechty ve slovenských dějinách a na nutnost přihlášení se k jejímu poselství a tedy k vlastní historii. Ačkoliv jde o do jisté míry společensky aktuální problematiku, se kterou je možné v obecné rovině souhlasit, zůstává otázkou, nakolik aktuální a prospěšnou by tato výzva mohla být na historiografickém poli.

První studií, jež otevírá druhou část sborníku a obrací pozornost slezským a moravským směrem, je práce těšínského historika Radima Ježe (s. 113–144). V duchu moderních historiografických trendů (výzkumy každodennosti a gender history) umožňuje čtenářům nahlédnout do každodenního života významných aristokraterk spjatých s Těšínským knížectvím a detailním rozbohem dochovaného listinného materiálu přibližuje zákulisí sňatkové politiky piastovských knížat s uherskými magnátskými rody v 15. a 16. století. Zájem o běžný život raně novověkých obyvatel je blízký rovněž Martinu Krülovi. Odborník na problematiku Jablunkovských šancí ve studii odkrývá dosud spíše opomíjenou stránku tohoto širokého tématu, a to každodenní život vojáků působících v pohraničních pevnostech (s. 145–162). Pomocníkem je mu nejen stavební rozbor pevnostního komplexu Jablunkovských šancí, ale také analýza složení zdejších vojenských posádek.

K populárním historiografickým tématům se řadí rovněž barokní zbožnost, jež ve šlechtickém prostředí nabývala řady specifických podob. Jejich charakteristikou v katolickém frýdeckém panství, spjatém v 18. století s rodem Pražmů z Bílkova a mariánským poutním místem na frýdeckých Vápenkách, se ve své studii zabývá těšínský historik David Pindur (s. 163–187). Na jedné straně představuje frýdecké šlechtice jako nadšené zbožné fundátory a věřící, na straně druhé však odkrývá jejich tvář nekompromisních vlastníků panství, kteří svými kroky často vyvolávali konflikty se zástupci církve. Na církevní a do značné míry i rodinné spory navazuje Jan Al Saheb (s. 188–201). Svou studií proniká na území Moravy,

konkrétně do prostředí hukvaldského panství, v němž popisem třech ploch mezi olomouckým biskupem Stanislavem Pavlovským z Pavlovic a jeho bratrem Valentinem v roli hukvaldského úředníka nastiňuje nejen složitost organizace místní správy v konfesionalizačním období, ale i dopady, jaké měly kariéry obou bratrů na jejich vzájemné vztahy. Publikaci pak uzavírá práce Lenky Vašutové (s. 202–217), jež zůstává na hukvaldském panství a představuje čtenářům šlechtice v roli místních hejtmanů v období po třicetileté válce. Přibližuje přitom celý komplex privilegií i povinností plynoucích šlechtě z této funkce, stejně jako jejich podstatné a ne vždy snadné vztahy s městy hukvaldského panství (Brušperk, Frenštát, Místek, Moravská Ostrava a Příbor).

V předmluvě otevírající předkládanou kolektivní monografii *Šlachta na Kysuciach a jej susedia / Šlechta na Kysucích a její sousedé* zaznělo přesvědčení, že *historie skutečně nezná hranice*. Soubor prací, jejichž charakter se pokusily přiblížit předchozí řádky, je nejen vyjádřením tohoto názoru, ale rovněž jeho reálným naplněním. Širokým záběrem sledovaného území, bohatou interdisciplinární spoluprací, revizí mnohých stávajících poznatků a využitím nových badatelských přístupů posunujících historický výzkum novým směrem se většině autorů podařilo nejen překročit, ale i rozšířit či zcela smazat hranice geografické a badatelské. Jimi prezentovaný obraz šlechtického života v Kysucích a přilehlém okolí tak vkládá podstatný a pestrý kus do mozaiky moderních historiografických představ o společenském fenoménu šlechty a jejího významu v dějinách.

Pindur, David – Turóci, Martin a kol.: Šlachta na Kysuciach a jej susedia / Šlechta na Kysucích a její sousedé. Čadca – Český Těšín – Žilina 2012, Kysucké múzeum v Čadci – Muzeum Těšínska – Povážské múzeum v Žiline, 263 s., ISBN 978-80-970780-1-0 (Kysucké múzeum v Čadci); ISBN 978-80-86696-26-3 (Muzeum Těšínska)

Muzeum Těšínska v roce 2012

Výroční zpráva

Zbyšek Ondřeka

Činnost Muzea Těšínska (dále jen MT) v roce 2012 poznamenala celoroční snaha o provedení nutných opatření v oblasti účetnictví a evidence majetku, které navazovaly na úkony realizované na konci roku 2011. Bez nich by složitý stroj s názvem MT sotva mohl pokračovat v jízdě. Začneme tedy výroční zprávu právě informacemi o nich.

Po provedených úpravách organizačního řádu byla zřízena dvě oddělení – oddělení provozně-ekonomické (útvary provozní a ekonomický včetně pracovníka pověřeného evidencí realizace dotačních titulů a evidencí veřejných zakázek) a oddělení odborných muzejních činností (útvary komunikace s veřejností, odborných muzejních činností, péče o sbírkový fond a muzejní knihovny). Kromě výměny vedoucí provozně-ekonomického oddělení došlo i k výměně na pozicích hlavního účetního a zároveň vedoucího ekonomického útvaru a vedoucí provozního útvaru. Ke změnám došlo i na dalších pozicích. Noví provozní a ekonomičtí zaměstnanci nezajišťovali jen standardní, průběžné práce, související s materiálním a technickým zajištěním, financováním a následným zaúčtováním desítek muzejních

akcí, vyplácením mezd a cestovních náhrad, zajištění statistických hlášení aj. Souběžně s tím se pustili do náročné práce, jejímž cílem bylo provést zpětně kontrolu tisíců dokladů, smluv a faktur. Některé doklady, jejichž absence nebo neúplnost způsobovala po léta se táhnoucí nepřesnosti ve výsledcích hospodaření muzea, se vztahují až k období let 1998–2002, kdy bylo muzeum zřizováno ještě Okresním úřadem v Karvině. Většina nejzávažnějších zjištěných nesrovnalostí byla v průběhu let 2011 a 2012 identifikována a opravena. Součástí změn byl náročný přechod na nový program pro vedení účetnictví, vypracování nových provozních směrnic apod. Na konci roku 2012 zajišťovalo provozně-ekonomické oddělení rovněž náročné práce, spojené se stěhováním výstavní síně v Havířově na Dělnické ulici a rozsáhlými úpravami a přípravou výstavní síně nové (viz dále).

1. Výstavní činnost

Výstavní činnost MT spočívá v poznání historie Těšínského Slezska a všech oborů lidské činnosti, výchově a vzdělávání dětí, mládeže a dospělých. K prioritám patří prezentace

Vernisáž výstavy Umělecká litina v Technickém muzeu v Petřvaldě za účasti autorky Pavly Karbanové (druhá zleva) a ředitele Muzea Těšínska Zbyška Ondřeka (první zprava), 31. května 2012, foto Lenka Ježová Bichlerová

sbírký MT, výsledků vědecko-výzkumných aktivit a mezinárodní spolupráce. Důraz je kladen na zajištění dostupnosti výstav návštěvníkům s jakýmkoliv zdravotním handicapem. Skladba výstavní činnosti reaguje i na podněty z vnějšího prostředí a je výrazem vzájemné spolupráce s ním (města, školy, spolky aj.), probíhá v součinnosti všech oddělení MT s cílem prezentace na vysoké úrovni. V roce 2012 proběhlo ve výstavních síních **celkem 23 výstav**. Z tohoto vysokého počtu bylo **nově připraveno a zrealizováno 18 výstav**, sedm bylo zapůjčeno institucemi nebo soukromými osobami. V prvním čtvrtletí roku 2012 byly ukončeny projektové výstavy, které přecházely z roku předchozího a byly připraveny v rámci česko-polského projektu *Dvě města – jedna tradice / Dwa miasta – jedna tradycja – Zašlá sláva chladných zbraní a Archeologické nálezy vrcholného středověku. Tradice hornictví* v Petřvaldě nadále trvá. Díky spolupráci s Muzeum Śląska Cieszyńskiego a se slovenskými partnery se podstatně rozšířila propagace našich výstav za hranicemi. Statistiku doplňují tři výstavy, které byly zahájeny v závěru roku 2012 a budou ukončeny na počátku roku 2013. Na realizaci výstavní činnosti jsme vynaložili částku **863 tis. Kč**, z toho činil příspěvek Moravskoslezského kraje (dále jen MSK) na haptickou výstavu 256 tis. Kč. Na výstavu *Cyklistika na Těšínsku* pak přispěl Svaz obcí a měst okresu Karviná částkou 99 tis. Kč.

Ke každé výstavě a expozici byly vydávány letáky, pracovní listy a další tiskoviny. Například v rámci projektu spolufinancovaného Nadací Landek Ostrava byly vydány pracovní listy *Tradice hornictví* ke stejnojmenné expozici Technického muzea v Petřvaldě, jež byla zpřístupněna v předchozím roce. Doufáme, že přispějí k prohloubení znalostí o hornictví v rámci regionu i OKR a podpoří identitu obyvatel s hornickým regionem. Podrobný přehled Výstavní činnosti MT za rok 2012 podává tabulka v závěru této výroční zprávy. Připomínáme proto jen některé z nich.

Frekventovanou výstavou byla výstava *Poláci na Těšínsku / Polacy na Zaolziu*, kterou jsme již prezentovali v našich výstavních síních v Karvině a v Havířově-Žitovicích. V průběhu roku nás oslovil Klub Polski v Praze se žádostí o její zapůjčení a představil ji v rámci programu věnovanému polské kultuře. Ve dnech 15.–30. září 2012 ji zhlédli návštěvníci v Domě národnostních menšin v Praze a 6.–7. října 2012 v Divadle v Horních Počernicích. V závěru roku putovala do zahraničí – muzea v polském Sosnovci, kde se těšila mimořádnému zájmu 2 109 návštěvníků. Výsledkem mezinárodní spolupráce, v tomto případě se slovenskými kolegy z Kysuckého múzea v Čadci, byla výstava *Čas radosti a veselosti*

(*betlémy z Kysuc*). Představila tradice adventní doby na Kysucích i betlémy starší i soudobé produkce v Karvině. *Cyklistika na Těšínsku* byla realizována v rámci mezinárodního česko-polského projektu *Cyklotrasa Racibórz – Krzyżanowice – Chotěbuz podél řeky Olše i Odry* a zároveň slavnostně otevřela zmíněnou cyklotrasu v Karvině.

Muzeum věnuje velkou pozornost i handicapovaným návštěvníkům. Řada výstavních síní MT má buď bezbariérový přístup, nebo jej technicky zajišťuje. Výstavy se po obsahové i vizuální stránce přizpůsobují potřebám a nárokům návštěvníků se zdravotním handicapem. Speciální výstavní projekty jsou realizovány díky finanční podpoře MSK. V roce 2012 byl připraven projekt umělecko-historické výstavy s názvem *Kámen kolem nás*. Představila jednotlivé druhy kamene, které byly a jsou užívány v kamenické produkci, zajímavosti z poznatků o horninách, archeologické artefakty, drobné užitkové předměty z lidového prostředí (brousky, žernovy, valchy), předměty užitého umění (vázy, psací soupravy), fragmenty stavebních prvků, kamenné kříže aj. Byla zastoupena i současná sochařská tvorba. Na dotykovém stanovišti měli návštěvníci možnost poznat rozdíly mezi jednotlivými druhy kamene, byly připraveny vzorky surového a opracovaného kamene a jednoduchých kamenických výrobků. Veškeré informace na tomto stanovišti byly nahrány na zvukové nosiče pro lepší orientaci návštěvníka. Nejen děti a mládež zaujaly herní koutky – stolní hry s kameny, bludiště z kamenů aj. Výstava byla doplněna o informace v Braillově písmu, zvukové záznamy a haptická stanoviště. Měla velký ohlas u všech návštěvníků i ve sdělovacích prostředcích, celkem ji navštívilo 2 476 osob, z toho 1 235 dětí a mládeže.

Účastníci vernisáže výstavy Jablunkovský průsmyk – brána do Slezska ve Výstavní síni v Jablunkově, 18. října 2012, foto Radim Jež

Kámen kolem nás byla poslední realizovaná výstava v prostorách výstavní síně Musaion na Dělnické ulici v Havířově. Závěr roku 2012 přinesl změny skutečně zásadní. Vzhledem k neustálému růstu cen za pronájem objektu bylo rozhodnuto o přestěhování pobočky do prostor jiných, a to na ulici Pavlovova rovněž v centru města. Původně zde sídlilo hudební oddělení městské knihovny, takže prostory jsou dostatečně známé široké veřejnosti. Komorní prostředí parku a zeleně v okolí poskytuje možnost realizace mnoha muzejních programů a akcí v tomto krásném plenéru. V průběhu listopadu proběhlo stěhování pobočky. Poté následovaly technické úpravy prostoru tak, aby vyhovoval požadavkům a nárokům kladeným na muzejní výstavnictví a provoz výstavní síně. Objekt je členěný, v první části bude umístěna expozice, ve druhé proměnné výstavy. Souběžně probíhá příprava nové muzejní expozice, jejímž cílem je prezentovat historii Těšínského Slezska s akcentem na historii obcí, jež položily základ novému urbanistickému celku – městu Havířov v roce 1955. Věříme, že nová stálá expozice i proměnné výstavy přispějí k rozšíření návštěvnického okruhu v Havířově, který vytváří pobočky MT Musaionem, Kotulovou dřevěnkou a Památníkem životické tragédie. Zároveň bude expozice tematicky a obsahově korespondovat s expozicí *Historie psaná uhlím – hornické tradice partnerských měst Havířova a Jastrzębia-Zdroju*, již připravila zmíněná města v rámci mezinárodního česko-polského projektu za naší odborné spolupráce.

Je již tradicí, že se každým rokem v rámci úzké spolupráce se školami regionu uskuteční výstava mapující historii škol a školství na Těšínsku. V roce 2012 přispělo MT k oslavám 100. výročí vzniku základní školy v Bohumíně (tř. Dr. E. Beneše). Spolupráci s městy a spolky

dokládá např. výstava *Klub přátel staré Orlové se představuje*, kterou připravili členové zmíněného klubu ve spolupráci s Muzeem Těšínska. Výstava byla podpořena i sérií přednášek pro mládež i dospělé.

Z důvodů mimořádných technických závad na elektroinstalaci byl v posledním čtvrtletí roku 2012 pro veřejnost uzavřen Památník životické tragédie v Havířově-Životicích. Závady byly do konce roku odstraněny, avšak výstava věnovaná úloze propagandy v období nacismu a komunismu tak bohužel nemohla být prezentována.

V průběhu roku 2012 navštívilo veškeré muzejní expozice a výstavy 36 740 evidovaných osob (z toho 21 456 dětí a mládeže, dospělých 15 284), z toho 19 779 neplatících. Výstavy MT uspořádané mimo jeho prostory navštívilo 2 805 osob. **Celková návštěvnost v roce 2012 je tedy 39 545 návštěvníků** (což je o 4 491 návštěvníků více než v roce 2011). Již tradičně se největšímu zájmu návštěvníků těšil **Archeopark v Chotěbuzi-Podoboře**. V daném roce jej navštívilo **14 201 osob** (o 1 097 návštěvníků méně než v roce 2011), z toho 8 343 dětí a mládeže a 5 858 dospělých. Jak se Archeopark dostává do povědomí veřejnosti, pomalu, ale jistě se o něj zvyšuje zájem nejen našich, ale i zahraničních turistů, zvláště z Polska a ze Slovenska. Archeopark pevně zakotvil v turistických trasách a nabídkách volnočasových aktivit řady organizací, škol a institucí. V současné době je proto v úzké součinnosti s Krajským úřadem MSK v Ostravě připravována jeho dostavba, k níž by mohlo dojít na přelomu let 2014–2015. Její součástí by mělo být především dokončení vstupního objektu s obslužnými, didaktickými a expozičními prostory a přilehlé parkoviště. Muzeum rovněž průběžně realizuje opravy již stojících replik dobových staveb, jež více než jiné stavby podléhají nežádoucím vlivům počasí.

2. Sbírkotvorná činnost

V roce 2012 byla sbírka MT obohacena řadou předmětů, které její význam a dokumentační hodnotu opět zvýšily. Sbírkou, jež je nezastupitelným zdrojem informací ze všech oblastí života na Těšínském Slezsku v minulých stoletích až do současnosti, je celoročně intenzivně využívána badateli. V roce 2012 bylo získáno **388 kusů předmětů**, z tohoto počtu je 47 jednotek knihovnic. Z nově nabytých přírůstků bylo 178 kusů získáno koupí. Na nákup sbírkových předmětů bylo vynaloženo 48 tis. Kč, z toho na knihovní jednotky 7 tis. Kč. Je třeba zdůraznit, že většina nových sbírkových předmětů byla odbornými zaměstnanci získána v podobě darů. K 31. prosinci 2012 je v **CES Ministerstva kultury ČR evidováno 203 535 kusů sbírkových předmětů** ve správě

MT. Předměty vyřazené z evidence za dané období jsou odečteny z celkového počtu, ale jsou odečteny i části souborů, které byly původně vedeny jako jeden kus, čímž se snížil jejich celkový počet.

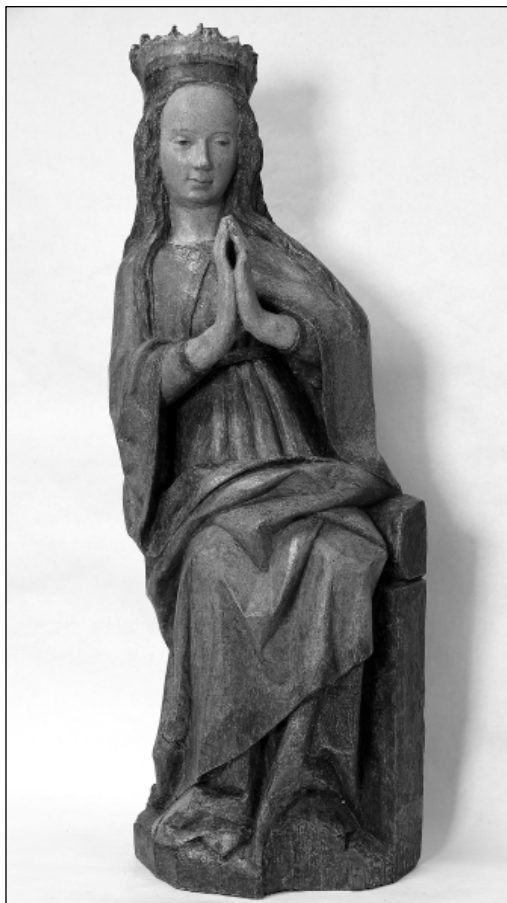
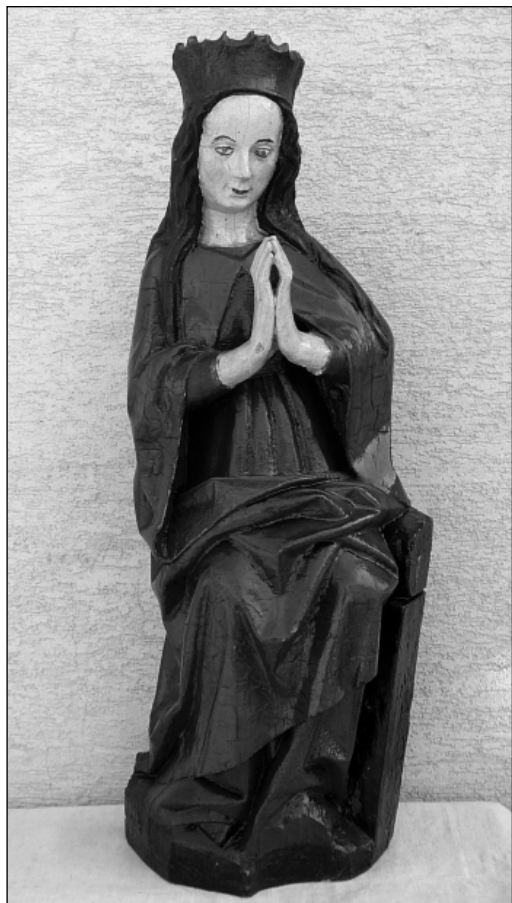
Do sbírek se podařilo získat např. jedinečný **celek kolářského a karosářského nářadí** pocházející z konce 19. a počátku 20. století. Předměty vlastnil bývalý mistr, jenž tato řemesla provozoval v první polovině 20. století. Část nářadí byla vyrobena kovářem dokonce před více než 100 lety, hoblice na počátku 20. století. Řemeslná dílna čítá na 40 kusů nářadí, které je dosud plně funkční (bývalým majitelem bylo ošetřováno a broušeno). O **soubor didaktických obrazů** z 50. let minulého století se rozšířila dokumentace vývoje školství v regionu. Autoři kreseb byli výtvarní umělci jako Zdeněk Burian, Jaroslav Spirnhanzl, Teodor Rotrekl aj. Právě tito autoři se podstatnou částí své profese podíleli na výchově a vzdělávání dětí a mládeže v minulém století. Užití didaktických obrazů k výuce na školách v regionu dokládají i razítka škol na pomůckách, z nichž mnohé již neexistují. K zajímavostem patří i malá školní lavice pro jedno dítě z počátku druhé poloviny 20. století. V návaznosti na plnění dlouhodobého sbírkotvorného plánu MT se nám podařilo získat darem i cenný soubor **krojových součástek** těšínského kroje z Nýdku od Zuzany Hudzieczkové, rozené Milerské, která je prokazatelně nosila mezi lety 1910–1960. Jedná se o rukávce, spodnici,

zástěru, tři šátky a tři stuhy do pasu. Dalším souborem získaným do fondu textilu je **dokumentace rukodělných prací** z období první republiky. Je pozůstalostí dvou žen z Fryštátu, jež se věnovaly zhotovování zmíněných prací na zakázku. Vzorníky, vyšité nástěnky, pásky na police, dečky, ubrusy a nákresy vzorů k vyšívání tvoří pozoruhodný dokumentační materiál. K cenným přírůstkům patří i **ústavní poukázky** platné ve vnitřním styku v nápravně-výchovných ústavech. Jedná se o unikátní sadu zástupných papírových platidel všech nominálů používaných ve vězeňství do roku 1990. Soubor pochází z věznice v Karvině.

3. Restaurování a ochrana sbírek

V uplynulém roce bylo **zkonzervováno a zrestaurováno 1 494 sbírkových předmětů**. Kromě běžné konzervace a přípravy sbírkových předmětů pro výstavy pořádané MT proběhla konzervace sbírkových předmětů pro stálé expozice v Českém Těšíně a v Orlové. V rámci preventivní konzervace byla jako každý rok uskutečněna kontrola a sanační ošetření objektů Kotulovy dřevěnky a Archeoparku v Chotěbuzi či sanace fondu malovaných truhel.

Velkým počinem předešlého roku byla možnost zrestaurovat polychromovanou dřevorezbu **Trůnící madony** pocházející z Petřvaldu. Jedná se o jeden z nejceněnějších sbírkových předmětů v majetku MT. Díky restaurátorskému průzkumu

Dřevorezba Trůnící madony pocházející původně z Petřvaldu, konec 15. století, vlevo stav před restaurováním, vpravo po něm, foto Jiřina Pavlíková a Romana Balcarová

se podařilo zjistit, že se jedná o pozdně gotickou madonu a zcela ojedinělou práci, která byla znehodnocena pozdějšími neodbornými zásahy. S využitím finančních prostředků dotačního Programu rozvoje muzejnictví poskytovaného MSK a především zásluhou ak. malířky Romany Balcarové z Opavy, jež provedla restaurátorské práce, mohla být madoně vrácena její původní podoba.

4. Muzejní knihovna Silesia

V loňském roce byla **uzavřena rozsáhlá inventarizace knihovního fondu** a rozpracován on-line katalog muzejní knihovny. Ve spolupráci s Moravskoslezskou vědeckou knihovnou v Ostravě pokračovala **digitalizace ohrožených fondů**, v koordinaci s Národní knihovnou ČR pak byly zasílány katalogizační záznamy do Souborného katalogu ČR. V rámci *Letního knižního veletrhu*, který se konal na Výstavišti Černá louka v Ostravě, připravili naši zaměstnanci společně s pracovníky dalších muzejních knihoven v kraji společnou prezentaci. I v knihovně Silesia došlo v roce 2012 k personálním změnám, v jejichž důsledku byl její provoz ve druhé polovině roku omezen a v závěru roku byla dočasně uzavřena. Knihovní fond se rozšířil o 82 titulů, z toho 47 bylo zařazeno do sbírkového fondu a 35 do fondu odborného, přičemž část z nich byla získána darem a výměnou s jinými institucemi. V loňském roce poskytla knihovna své služby 187krát. Celkem bylo vypůjčeno 2 559 knih. K 31. prosinci 2012 obsahoval elektronický katalog **11 470 titulů, celkový počet všech knihovních jednotek čítal 28 322 titulů**.

5. Výzkum, vědecké konference a projekty

Stejně jako i v uplynulých letech prezentovali odborní pracovníci své dlouhodobé výzkumné záměry na řadě konferencí, které pořádaly tuzemské i zahraniční vědecké instituce, ale rovněž i MT. V rámci mezinárodního projektu *História spája*, na němž se MT podílelo spolu se slovenskými partnery, Kysuckým muzeem v Čadci a Považským muzeem v Žiline, se za účasti archeologů a historiků zmíněných a dalších spolupracujících pracovišť konala 17. května 2012 v Krásně nad Kysucou konference s názvem *Šlechta na Kysucích a její sousedé*. Zazněly na ní tematicky pestré příspěvky, z velké části obsahující informace získané ročním výzkumem v archívech a knihovnách v Budapešti, Bratislavě, Bytči, Žilině, Vídni, Praze, Brně, Opavě, Olomouci, Frýdku-Místku, Těšíně, Pštíně a jinde. Trvalým výstupem se stala kolektivní monografie a putovní výstava. Nutno zdůraznit, že jde již o třetí úspěšně ukončený projekt MT a Kysuckého muzea v Čadci financovaný z prostředků Fondu mikroprojektů Evropské unie. Partnerství obou muzejních institucí pokračovalo při organizaci projektu *Kultúrne hodnoty bez hraníc*, jehož cílem bylo uskutečnění několika vystoupení folklorních skupin a prezentace zájmových organizací s bohatým doprovodným programem.

K organizování již 44. pokračování prestižního mezinárodního sympozia **archeologie středověku** bylo Archeologickým ústavem AV ČR v Brně přizváno i MT. V nabitém programu se v sále Kulturního a společenského střediska „Střelnice“ v Českém Těšíně vystřídal během

Slavnostní zahájení mezinárodní vědecké konference Šlechta na Kysucích a její sousedé za přítomnosti ředitelů pořádajících institucí, zleva Boris Schubert (Považské muzeum v Žiline), Zbyšek Ondřejka (Muzeum Těšínska) a Miloš Jesenský (Kysucké muzeum v Čadci), Krásno nad Kysucou, 17. května 2012, foto Radim Jež

čtyř dnů (17.–21. září, 19. září se konala exkurze do Bílska a Archeoparku v Chotěbuzi-Podoboře) více než 100 přednášejících z vědeckých pracovišť z různých koutů střední a východní Evropy (mj. i Ruska a Ukrajiny). Jejich jednání bylo zaměřeno na hmotnou kulturu českých zemí 10.–13. století v širším srovnávacím kontextu. Nechyběly ani příspěvky se zaměřením na lokality z Těšínského Slezska. Referáty budou, jak je u této akce zvykem, publikovány v periodiku *Archaeologia historica*.

Své zastoupení mělo MT i na semináři věnovaném uherskému šlechtickému rodu **Thurzů**, jehož členové se na počátku raného novověku výrazněji prosadili rovněž na Moravě a ve Slezsku. V prostorách zámku v Bytči přednesl 21. června historik Jan Al Saheb příspěvek o olomouckému biskupovi Stanislavu I. (1470–1540). Tentýž se aktivně účastnil konference pořádané 28.–30. května Historickým ústavem AV ČR, na níž se projednávala problematika **Chudinství a chudoba jako sociálně historický fenomén**. Spolu s Radimem Ježem vystoupil na konferenci Centra pro hospodářské a sociální dějiny Filozofické fakulty Ostravské univerzity, sdružení Po stopách Lichtenštejnů a Národního památkového ústavu, jež se pod názvem **Úsilí knížecího rodu Lichtenštejnů o získání a udržení vlastního státu** konala 15.–16. listopadu na zámku ve Valticích. Oba výše uvedení historici posluchačům přiblížili územní aspirace tohoto mocného rodu ve Slezsku v průběhu raného novověku.

Na třech akcích představil výsledky systematického výzkumu Jablunkovských šancí, důmyslného systému opevnění z 16.–18. století, historik Martin Krůl. První z nich se konala v rámci již několik let trvajícího projektu se slovenskými partnery **Šance – Valy, spoločné historické dedičstvo plné tajomstiev** 25. ledna v Čadci. Žadatelem o poskytnutí dotace z Fondu mikroprojektů Programu přeshraniční spolupráce SR – ČR bylo Združenie obcí Mikroregionu Kysucký triangel, partnerem MT. Kromě konference, na které byly prezentovány výsledky z badatelských cest do Rakouského národního archivu ve Vídni a záchranného archeologického výzkumu z několika kysuckých pevnostních objektů, se pracovníci Archeologického ústavu SAV v Nitře a Kysuckého muzea v Čadci podíleli na očištění, zabezpečení a prozkoumání reduty nad obcí Čierné. Úspěšně ukončený projekt přinesl řadu nových poznatků k ojediněle dochované soustavě pevností, jež v minulosti sehrála důležitou roli v obraně hranice tří historických zemí – Těšínského knížectví, Polského a Uherského království. Obdobná problematika se za aktivní účasti Martina Krůla projednávala

Nálezy po konzervaci ze záchranného archeologického výzkumu drobného středověkého opevnění nacházejícího se v katastru Karpentné, shora kování, nožik a hrot šípů, 15. století, foto Jana Tůmová

i na **11. specializované konferenci stavebněhistorického průzkumu: „Opevnění“** 12.–15. června ve východočeském Žacléři a o čtyři měsíce později (20.–21. října) v dolnoslezské Zelené Hoře (p. Zielona Góra), kde se konal seminář věnovaný sedmileté válce v Krkonošsko-jesenické subprovincii a vývoji horských fortifikací (**Wojna siedmioletnia w Sudetach i nowożytnie fortyfikacje górskie**).

Historička Ilona Pavelková představila část ze svého výzkumu dějin lékařství v českém Slezsku na jubilejním 10. ročníku mezinárodní konference k **dějínám medicíny, farmacie a veterinárního lékařství**, která se tentokrát konala v prostorách kongresového sálu Ministerstva zdravotnictví Slovenské republiky v Bratislavě. Odborníci ze Slovenska, ČR, Maďarska, Španělska a Japonska tak měli možnost seznámit se s historií lázní Karlova Studánka, širší veřejnosti je text dostupný prostřednictvím vydaného sborníku. S prezentací *Hřbitove, hřbitove, zahrádka zelená (pohřebiště na území dnešního města Havířova)* vystoupila na každoročně pořádaném havířovském semináři **Zelená města – města budoucnosti (Zelená pietních míst)** Jiřina Pavlíková. V loňském roce pokračoval výzkum uchovávání tradičních forem lidové kultury soustředěný v rámci specializace

tzv. **Pověřeného regionálního odborného pracoviště** Ministerstva kultury ČR. Etnografky Wiesława Branna a Eva Hovorková se kromě sledování vytyčených úkolů a systematické evidence lokálních folklorních specifik pravidelně zúčastňovaly jednání etnografických komisí Asociace muzeí a galerií ČR v Brně, Olomouci a Třebíči.

V roce 2012 MT realizovalo **31 archeologických akcí** formou dohledu, což znamená jejich dvojnásobný nárůst oproti minulé sezoně. Podílel se na nich archeolog Ondřej Tůma a následně jeho nástupce Jakub Novotný. Archeologové dohlíželi na nejrozličnější typy staveb od malých (rodinné domky) až po velké a dlouhodobé (např. odkanalizování okrajových částí Havířova). Dohledy byly prováděny v katastrech obcí a měst Albrechtice, Bohumín, Český Těšín, Havířov, Orlová-Lutyně, Karviná, Orlová, Petrovice u Karviné, Petřvald a Trinec.

Ve dnech 11.–30. června 2012 pokračoval záchranný archeologický výzkum reliktů drobného **středověkého opevnění** nacházejícího se v katastru třinecké městské části **Karpentná**, jenž byl vyvolán plánovanou stavbou silnice I/11 Oldřichovice–Bystřice. Přes nejasnou nálezovou situaci, která obsahovala velký shluk kamenů patrně svědčících o pozůstatcích konstrukcí a několika zahluubených objektů, vydala tvrz početnou kolekci artefaktů. Bezesporu nejvýznamnější z nich tvoří soubor železných předmětů, mezi nimiž zaujmou hroty šípů do kuší i luků či nedílná součást výbavy jezdce – kolečko ostruhy. Mimo předměty spojené s vojenstvím jsou v nálezech zastoupeny i pracovní nástroje – nebozez, srp a nůž. Součástí oděvů reprezentuje přezka opasku. Soubor je doplněn pestrou sbírkou různých typů středověkých kovaných hřebíků. Kromě kovových předmětů byl nalezen poměrně bohatý, i když velmi fragmentární soubor středověké a raně novověké keramiky.

Již 34. sezonou pokračoval systematický archeologický **výzkum na hradisku v Chotěbuzi-Podoboře**, jenž MT realizuje ve spolupráci s Archeologickým ústavem AV ČR v Brně. Výzkum probíhal od 2. července do 24. srpna. V loňském roce byly odkryty dvě sondy (č. 56 a 57) na východním okraji prvního předhradí, které zachycují zajímavé situace rozšiřující poznatky o podobě osídlení hradiska. Bylo odkryto několik objektů slovanských i halštatských, nejzajímavější je bezpochyby nález malého valu u hrany hradiska s mělkým příkopem na vnitřní straně, jenž doplňoval jeho přírodní obranu tvořenou prudkým svahem a řekou Olší. K cenným hmotným nálezům patří kování vědérka, hrot šípu a další železné předměty. Výzkum přinesl i několik stovek fragmentů keramiky a předmětů z pazourku a kamene.

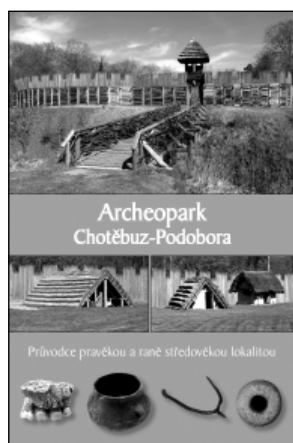
6. Ediční a publikační činnost

V uplynulém roce MT vydalo či se podílelo na vydání šesti titulů s úhrnným rozsahem více než 650 tiskových stran. Jak již bylo výše poznamenáno, výstupem z projektu *História spája* a zároveň završením intenzivního ročního výzkumu se stala kolektivní monografie s názvem *Šlachta na Kysuciach a jej susedia / Šlechta na Kysucích a její sousedé*. Celkem 14 příspěvků slovenských a českých historiků a archeologů redakčně připravil David Pindur a historik Kysuckého múzea v Čadci Martin Turóci. Podrobnější zpráva o obsahu je na jiném místě tohoto čísla *Těšínska*.

Díky finanční dotaci poskytované MSK v rámci Programu rozvoje muzejnictví mohly být vydány hned tři tituly. Pro návštěvníky Archeoparku v Chotěbuzi-Podoboře byl připraven **brožovaný průvodce**, který má za úkol představit jednu z nejvýznamnějších archeologických lokalit nejen v oblasti Těšínského Slezska, ale i celé České republiky. Text, jenž je přehledně strukturován do několika tematicky řazených kapitol (dějiny bádání, objekty v halštatském a slovanském období, způsob života a hmotná kultura, společenská hierarchie, výstavba Archeoparku), doprovází řada leteckých snímků, fotografií nalezených artefaktů a kreseb.

Druhou publikaci nazvanou *Heraldické památky Těšínska* připravil ředitel Zemského archivu v Opavě Karel Müller. Tímto se podařilo dokončit několikaletý záměr a jako jubilejní 20. svazek *Studií o Těšínsku* vydat formou odborného katalogu komentovaný přehled dochovaných i zaniklých heraldických památek (solitérní erby umístěné v interiérech a exteriérech světských i církevních staveb, náhrobky, pamětní erbovní desky, svorníky, ostění atd.) z období konce středověku až do roku 1918. Teritoriálně je obsah publikace vymezen historickými hranicemi bývalého Těšínského knížectví, pokrývá tedy území ležící dnes v České i Polské republice. Heraldické památky měly a dosud mají výraznou identifikační, společenskou a reprezentační funkci, a tudíž jsou nepostradatelným historickým pramenem, díky němuž je možné sledovat mnohé aspekty z hospodářských, sociálních a politických dějin. Poskytují řadu informací o šlechtických rodinách osedlých na Těšínsku, komunální sféře i postavení jednotlivců. Publikace je doplněna řadou unikátních fotografií, nákrešů a jiným vhodným ikonografickým materiálem.

Autorem třetí publikace, jejíž vydání podpořil MSK, je Zbyšek Ondřeka a nese název *Těšínsko známé i neznámé*. Dílo určené širšímu čtenářskému okruhu představuje Těšínské Slezsko v jeho historických hranicích se zaměřením na vysvětlení známých i méně známých

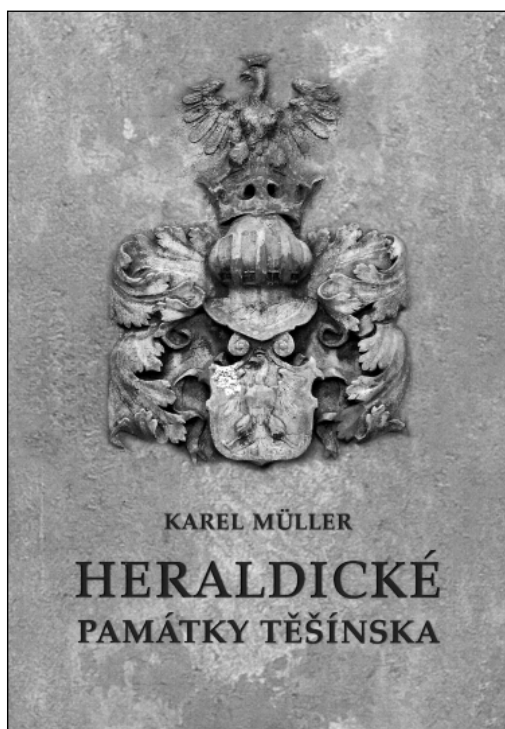

či v obecném povědomí zcela neznámých historicko-geograficko-topografických souvislostí vývoje této české korunní země. K hlavnímu textu, jenž obecněji popisuje postavení Těšínského knížectví, jsou doplněny drobnější, tematicky zaměřené bloky, z nichž se čtenář doví o problematice z oblasti církevních, právních, správních, hospodářských a sociálních dějin. Chronologicky je publikace dovedena od středověku do konce 18. století, kdy došlo vlivem osvěcenských reforem k výrazným společensko-politickým změnám. Součástí knihy je bohatý obrazový materiál s obsáhlejším doprovodným komentářem.

Publikace *Cyklistika na Těšínsku* vydaná v rámci stejnojmenné výstavy se věnuje historii a vývoji cyklistiky a hlavní pozornost zaměřuje, jak vypovídá sám název, na region Těšínského Slezska. Na úvod nastiňuje vývoj jízdního kola, coby těžkopádného a nepohodlného dopravního prostředku, a jeho využití od samotných počátků až do dnešní doby, kdy existuje široká škála nejrozmanitějších typů. Pozornosti neunikly jednotlivé oblasti využití jízdního kola, včetně fenoménu sportovní cyklistiky ve světě a v českých zemích, představující nejznámější a nejviditelnější formu jeho využití. Brožura rovněž mapuje vývoj organizované cyklistiky na Těšínsku od svých počátků (sahajících do poslední čtvrtiny 19. století) až do současnosti. Vzhledem k časovému rozsahu je tento vývoj rozdělen do období do roku 1945 a po něm. Nedílnou součást tvoří sportovní cyklistika a pořádání nejrozmanitějších závodů, které proběhly či probíhají na území Těšínska. Pojednání uzavírá pohled na současnou cyklistiku a její velký rozvoj, což dokládají četné cyklotrasy. Publikace byla realizována v rámci mezinárodního projektu *Cyklotrasa Racibórz – Krzyżanowice – Chotěbuz podél řeky Olše i Odry* spolufinancovaného z prostředků Evropského fondu pro regionální rozvoj v rámci Operačního programu Přeshraniční spolupráce Česká republika – Polská republika 2007–2013 *Překračujeme hranice*.

Mimo výše uvedené publikace se odborní zaměstnanci MT podíleli na řadě dalších vydavatelských počínů. Například Radim Jež a Jiřina Pavlíková přispěli několika hesly do výpravného katalogu *Město – zámek – krajina* vydaného Slezským zemským muzeem v rámci pokračování projektu *Slezsko: Paměť – identita – region*. Další studie, recenze a zprávy pak historikové a etnografky publikovali mj. v *Actech historica Universitatis Silesianae Opaviensis*, *Pracích a studiích Muzea Beskyd*, *Sborníku archivních prací*, *Slezském sborníku*, *Terra Kysucensis* či *Věstníku Asociace muzeí a galerií ČR*.

Stěžejní platformou pro prezentaci původních studií o regionu, do jehož působnosti činnost MT spadá, zůstává recenzovaný neimpaktovaný

čtvrtletník *Těšínsko*. Pětapadesátý ročník přinesl 11 obsáhlých studií s vědeckým aparátem, 12 kratších sdělení a pravidelné seriály o literatuře a obcích Těšínska. Celkem 28 autorů z ČR, Slovenska a Polska psalo o různorodých tématech z oblasti historie, historie umění, etnografie a přírodních věd, vše pod odborným dohledem specialistů na danou problematiku z tuzemských i zahraničních vědeckých pracovišť a redakční rady. K nejrozsáhlejším studiím patřil příspěvek Jiřího Brňovjaka z Ostravské univerzity o šlechtickém rodu Taaffů či Pavlína Běrské ze Židovského muzea v Praze o lidové kultuře na stránkách školních kronik okresu Frýdek. Nové poznatky svých výzkumů publikovali rovněž pracovníci MT – Jan Al Saheb, Pavla Karbanová a David Pindur.

7. Klub Muzea Těšínska

Za loňský rok bylo Klubem Muzea Těšínska (dále jen KMT) uspořádáno **17 přednášek** s celkovou návštěvností 467 osob (např. *Ze života evangelických elit na Těšínsku v tolerančním období, Císař a král Karel I. Rakouský a jeho návštěvy Těšína* /přednáška s největším počtem návštěvníků – 46 osob/, *Středověký šermířský rukopis 1.33, Historicko-geografický vývoj Kysuc, Populační vývoj Těšínska za demografického přechodu, Ve stínu hutě – historie Třineckých železáren* aj.), **čtyři vlastivědné exkurze** – s účastí 73 osob (*Hasičské muzeum v Českém Těšíně, Muzeum drukarstwa v polském Těšíně, Sběrný a třídící dvůr fy Nehlsen v Trinci, Elektrárna Dětmárovice*) a **prezentace dvou publikací** (*Kurucké války a jejich odkaz v historii, kultuře a umění; Šlechta na Kysucích a její sousedé*). V průběhu roku se v prostorách KMT v Českém Těšíně na Hlavní třídě konalo **5 výstav** (*Karikatury, Prezentace činnosti MT, Tužkou a uhlem – kresby Ewy Matykiewicz Zachatové, Jablunkovští ve dvou stoletích – Fotoklub Jablunkov, výstava olejomalb Stanislava Čajky s motivy přírody Těšínska*). Klubové výstavy nejsou zahrnuty v přehledu vlastní výstavní činnosti muzea. KMT pokračoval rovněž v pořádání přednášek s vlastivědnou tematikou pro Charitu Český Těšín a pro Domov pro seniory Český Těšín (např. *Ropice – život na zámku, Těšínsko v letech 1918–1920 a 1938–1945, Lázňe ve Slezsku od konce 19. století do 30. let 20. století*). Organizoval každoroční cyklus přednášek pro střední školy, zejména pro gymnázia v regionu. V polovině roku byla podepsána smlouva MT o spolupráci s Kruhem přátel Havířova, pro který budou odborní pracovníci

Exkurze pro členy
Klubu Muzea Těšínska
v Elektrárně Dětmárovice,
14. června 2012,
foto Lenka Ježová Bichlerová

MT od února 2013 pořádat přednášky obdobně jako je tomu v případě KMT v Českém Těšíně.

Kromě organizace aktivit pro členy klubu poskytují zaměstnanci MT v prostorách KMT v Českém Těšíně turistické a vlastivědné informace o Těšínsku. Jsou zde k zakoupení publikace vydané MT a drobné upomínkové předměty a mapy. K 31. prosinci 2012 klub čítal **132 aktivních členů**. Přednášky byly lektorům honorovány pouze z prostředků MT. Z neznámých důvodů nám již druhým rokem nebyla schválena grantová žádost podaná na Městský úřad v Českém Těšíně. Přesto KMT získává mezi lidmi stále větší popularitu, o čemž svědčí neustálý zájem o členství, členové se sami podílejí na tvorbě programu či přednášejí, přednášející nám sami nabízejí své přednášky. MT využívá také nových webových stránek, na nichž se klubisté mohou informovat o programu, stejně tak mohou navštívit i naše stránky na Facebooku.

8. Doplnkové aktivity, přednášková činnost

Každá výstava, ať už autorská nebo zapůjčená, by se dnes neobešla bez množství doplňkových aktivit. Umělecká vystoupení, workshopy a interaktivní koutky byly realizovány u všech výstav, zábavnou formou podporují vzdělávání dětských i dospělých návštěvníků. Jejich nedílnou součástí jsou doprovodné vzdělávací programy a práce s pracovními listy, určenými nejen pro žáky základních a středních škol, ale i pro širokou veřejnost či zájmová sdružení. U projektových výstav (*Cyklistika na Těšínsku a Tradice hornictví*) byly připraveny a vytištěny pracovní listy i v polském jazyce.

Osvědčila se i dlouholetá spolupráce muzea a jednotlivých zaměstnanců jeho poboček s učiteli na všech typech škol. Kustodi osobně školy mnohokrát navštěvovali, zvali učitele a žáky na akce a zasílali jim pozvánky a informační letáčky poštou i elektronickou formou. Často byly připraveny programy a doprovodné akce tzv. na míru, aby vycházely z rámcově vzdělávacího programu školy nebo byly přichystány podle pokynů a přání pedagogů.

Na pobočkách, v KMT i ve školách přednášeli naši odborní pracovníci na témata zaměřená na historii, etnografii nebo archeologii. Tradičně byly připraveny přednášky pro historický seminář Gymnázia v Českém Těšíně (např. *Velcí těšínsťáci Piastovci*), pro gymnázium v Trinci (*Zámek v Ropici*) nebo obchodní akademii v Českém Těšíně (*Lidové kroje na Těšínsku*). Muzeum nabízí rovněž projektové dny, dílny, besedy, komentované prohlídky, procházky městem apod.

Z akcí roku 2012 vybíráme např. tyto: komentovaná prohlídka výstavy *Stopami trestního práva*

jejím autorem (Jablunkov, 129 osob), beseda o antisemitismu a holocaustu (Orlová, 65), pietní shromáždění věnované 68. výročí popravy 36 občanů Životic a okolních obcí hitlerovskými okupanty (Životice, 335), *Karviná – moje město* (285), slavnostní zahájení sezony na Kotulově dřevěnce – Den řemesel (602), slavnostní zahájení sezony v Archeoparku (431), *V zámku a podzámčí* – vyprávění karvinských pověstí (60), výroba středověkých kachlů z tvrdnoucí hmoty (Orlová, 50), výroba zvířátek z papírových tácků (Petřvald, 145), *Na Jantarové stezce* – dvou-denní program se skupinami zabývajících se oživlou historií (Archeopark, 459), slavnostní otevření cyklostezky (Karviná, 75), malování na kameny (Musaion Havířov, 137), ražba mincí pomocí ruční raznice (Archeopark, 82), literární soutěž pro žáky ZŠ na téma dopis vojáka z Jablunkovských šancí domů (61).

Z tradičních akcí jmenujme *Těšínská muzejní noc* (111), *Orlovský jarmark* (171), *O nejlepšího lučištníka* (Archeopark, 91), *Medové dny* (Kotulova dřevěnka, 119), beseda o historii Karviné spojená s prohlídkou města (41), *Velikonoce v muzeu* (Český Těšín, 154) *Cyril a Metoděj, bratři ze Soluně* (Archeopark, 188), *Polní mše ke cti sv. Václava* (Archeopark, 159), *Jablunkovský džbánec*, 5. ročník programu *Než začne advent* (Musaion, 328), *Vánoce v muzeu* (Karviná, 495), *Za Slovy s baterkou* – noční prohlídka Archeoparku, 7. ročník projektu *Muzeum pro Karvinou*, adventní výtvarná dílna – spojeno s besedou s farářem (Orlová, 303) aj. Jednotlivé pobočky MT dlouhodobě spolupracují s řemeslníky, folkloristy, pedagogy, lektory či zájemci o historii a připravují s nimi doprovodné programy.

V loňském roce bylo realizováno ve všech pobočkách MT **245 akcí** (některé byly opakovány z důvodu velkého zájmu, tudíž i s opakováním bylo akcí 431), z toho 55 přednášek. Jak již bylo uvedeno výše, celková návštěvnost našich **výstav a akcí činila 39 545 osob** – o 4 491 osob více než v roce 2011, a to i přesto, že Památník životické tragédie byl čtyři měsíce uzavřen a nejnavštěvovanější pobočka – havířovský Musaion – rovněž ukončila provoz již na konci října z důvodu stěhování do nových prostor. Zvýšený zájem vyvolala i skutečnost, že v období letních prázdnin byl poprvé v historii MT vstup do všech kamenných poboček zdarma (akce *Za kulturou bez peněz* využívali hlavně turisté, dětské letní tábory a rodiče či prarodiče s dětmi). Zdarma byly zpřístupněny i projektové výstavy – *Cyklistika na Těšínsku* (Karviná), *Tradice hornictví* (Petřvald) a *Kámen kolem nás* (Musaion Havířov).

Zájem o návštěvu **Archeoparku** stále trvá, ovšem jeho provoz je závislý na počasí. V loňském roce jsme se více zaměřili na propagaci této pobočky v sousedním Polsku, polské školy byly obesílány e-maily v polštině s pozvánkou k návštěvě. Z pěti průvodců provázel jeden i v polském jazyce, jeden v anglickém a francouzském, jeden v německém. Celková návštěvnost za uplynulých sedm sezon činí 106 560 návštěvníků. V Archeoparku se tradičně konalo množství aktivit počínaje komponovanými programy v podání skupiny historického šermu Tizon, jež je připravuje jak pro školní skupiny, tak pro návštěvníky, kteří přijdou o víkendy či o prázdninách (slavnostní zahájení sezony, akce připomínající věrozvěsty Cyrila a Metoděje a jejich působení na Moravě, soutěž o nejlepšího lučištníka, noční výprava *Za Slovy s baterkou* apod.). Pokračovala rovněž

Polní mše ke cti sv. Václava konaná v akropoli chotěbuzského Archeoparku, kterou sloužil farář Jiří Kovář, 28. září 2012, foto Radim Jež

*Poslední velikonoční akce
pro návštěvníky v prostorách
bývalé havířovské výstavní
síně Musaion na Dělnické
ulici, 30. března 2012,
foto Lenka Ježová Bichlerová*

oblíbená ražba mincí – kopie půldenáru uherského krále Štěpána, jež byla v uplynulých letech v prostorách Archeoparku nalezena při archeologických vykopávkách. Jako každý rok probíhal systematický archeologický průzkum, jehož pozorování bylo začleněno i do prohlídkové trasy návštěvníků.

Propagace muzea a jeho činnosti (pozvánky na vernisáže, výstavy, doprovodné akce, projekty, prezentace publikací vydaných MT, přednášková činnost KMT aj.) byly prezentovány na webových stránkách muzea, některé v třinecké kabelové televizi, s níž byla uzavřena roční smlouva, v regionálních denících a týdenících, na letáčích a v programové skládáče, která vycházela šestkrát ročně, a na různých informačních serverech zabývajících se kulturou a cestovním ruchem. Pro Archeopark byl zhotoven billboard umístěný mezi Českým Těšínem a Chotěbuzí. Často bylo MT prezentováno v Českém rozhlasu rozhovory s odbornými pracovníky i kustody jednotlivých výstavních síní, byly natáčeny reportáže z výstav či akcí regionálními televizemi, spolupráce proběhla rovněž s Českou televizí při tvorbě scénáře a natáčení pořadu pro česko-polský projekt *Hranice bez hranic*.

9. Personální zajištění

Průměrný přepočtený stav zaměstnanců v roce 2012 byl **54,21 osob**. K 31. prosinci 2012 bylo v muzeu evidováno 52 zaměstnanců, z toho 23 osob s vysokoškolským, dvě s vyšším odborným, 20 s úplným středním, šest se středním a jedna se základním vzděláním. Průměrná měsíční hrubá mzda zaměstnanců v roce 2012 činila **17 879 Kč**.

V rámci zvyšování kvalifikace rozšiřují své vzdělání v postgraduálních programech čtyři odborní pracovníci. Je potěšitelné, že se v loňském roce podařilo dalšímu z nich úspěšně studium ukončit.

10. Ekonomické zajištění, provoz

Činnost MT byla v roce 2012 hrazena především z příspěvku zřizovatele, a to v celkové výši 26 741 tis. Kč. Vlastní příjmy (např. za vstupné, z prodeje zboží a služeb apod.) dosáhly 1 270 tis. Kč. Další prostředky se podařilo získat z různých dotací a grantů. Celkové **výnosy organizace činily 29 516 tis. Kč** a celkové **výdaje 29 365 tis. Kč**, čímž hospodaření organizace dosáhlo kladného výsledku ve výši 151 tis. Kč. Největší výdajové položky tradičně tvořily mzdové a sociální náklady – 16 498 tis. Kč. Dalšími významnými položkami byly náklady na služby (4 335 tis. Kč), odpisy dlouhodobého majetku (2 700 tis. Kč), pořízení drobného dlouhodobého majetku (1 427 tis. Kč), spotřeba energií (1 686 tis. Kč), materiálu (1 126 tis. Kč) a opravy a údržba, na něž bylo vynaloženo 1 574 tis. Kč.

Nejnákladnější investiční akcí roku 2012 byla realizace nové výstavní síně **Musaion v Havířově** v pronajatých prostorách na ul. Pavlovova 2, která si vyžádala do konce roku 2012 přibližně 908 tis. Kč. Šlo jak o úpravu prostor a přizpůsobení potřebám výstavní síně, tak o vybavení novými vitrínami, světelnými rampami, recepcním pultem, knihovnou, odkládací šatnou apod. Byla realizována druhá etapa výměny oken na zadní straně budovy ředitelství a vymalování kanceláře. Dále byly provedeny nutné opravy Kotulovy dřevěnky, Archeoparku, zabudována nová elektroinstalace v Památníku Životické tragédie, v Petřvaldě a na Kotulově dřevěnce došlo k instalaci venkovního kamerového systému. Jako každoročně bylo i v loňském roce provedeno chemické ošetření všech dřevěných staveb v Archeoparku a zajišťována pravidelná údržba svěřeného majetku včetně povinných kontrol a revizí.

Z důvodu narůstajících nákladů na opravy byl prodán osm let starý osobní vůz Mitsubishi Pajero Pinin a místo něj pořízen nový vůz Škoda Yeti. Pro zajištění rychlé a efektivní komunikace byly všechny pobočky vybaveny

novými tiskárnami se scannerem a kopírkou, bylo zakoupeno několik nových počítačů v rámci obnovy zastaralých a nevykonných typů. Také nevyhovující nábytek v některých kancelářích nahradil nový.

Výstavní činnost Muzea Těšínska v roce 2012

VS v Českém Těšíně			
	Stálá expozice:	<i>Obrázky z minulosti Těšínského Slezska</i>	
	Výstavy:	<i>Ten vánoční čas</i>	6. 12. 2011 – 5. 2. 2012
		<i>Národopisná pracovnice Jiřina Králová</i>	16. 2. 2012 – 22. 4. 2012
		<i>Hukvaldy – hrad a panství v proměnách staletí</i>	3. 5. 2012 – 21. 9. 2012
		<i>Prales Mionší</i>	11. 10. 2012 – 31. 12. 2012
VS v Karviné			
	Stálá expozice:	<i>Střípky z dějin Karviné</i>	
	Výstavy:	<i>Dotkni se přírody</i>	13. 10. 2011 – 4. 3. 2012
		<i>Kapličky, kříže a boží muka</i>	13. 3. 2012 – 15. 4. 2012
		<i>Cyklistika na Těšínsku</i>	26. 4. 2012 – 16. 9. 2012
		<i>Střepiny ve stromech</i>	27. 9. 2012 – 18. 11. 2012
		<i>Čas radosti a veselosti – Betlémy z Kysuc</i>	29. 11. 2012 – 31. 1. 2013
VS Musaion v Havířově			
	Výstavy:	<i>Zašlá sláva chladných zbraní</i>	8. 11. 2011 – 11. 3. 2012
		<i>S panenkami za historií aneb světové dějiny očima panenky Barbie</i>	22. 3. 2012 – 31. 5. 2012
		<i>Kámen kolem nás</i>	12. 6. 2012 – 31. 12. 2012
Památník životické tragédie v Havířově-Životících			
	Stálá expozice:	<i>Okupace a odboj na Těšínsku</i>	
	Výstavy:	<i>Poláci na Těšínsku</i>	2. 8. 2011 – 15. 7. 2012
		<i>Duch a pěst, práci čest! Ideologická propaganda jako nástroj manipulace s davy</i>	2. 8. 2012 – 18. 9. 2012
Technické muzeum v Petřvaldě			
	Stálé expozice:	<i>Kouzelný svět tramvají</i>	
		<i>Tradice hornictví</i>	
	Výstavy:	<i>Chléb náš vezdejší... od zrníčka k bochníku</i>	19. 1. 2012 – 31. 4. 2012
		<i>Umělecká litina</i>	31. 5. 2012 – 31. 8. 2012
		<i>Další, prosím! Z historie léčitelství a lékařství</i>	18. 9. 2012 – 31. 1. 2013
VS v Orlové			
	Stálá expozice:	<i>Orlová – minulost i současnost</i>	
	Výstavy:	<i>Archeologické nálezy vrcholného středověku na Těšínsku</i>	22. 11. 2011 – 30. 3. 2012
		<i>Osladíme si život</i>	10. 4. 2012 – 31. 8. 2012
		<i>Klub přátel staré Orlové se představuje</i>	6. 9. 2012 – 31. 12. 2012
VS v Jablunkově			
	Stálá expozice:	<i>Z minulosti Jablunkova a okolí</i>	
	Výstavy:	<i>Za pověstmi těšínského kraje</i>	10. 1. 2012 – 4. 5. 2012
		<i>Stopami trestního práva</i>	15. 5. 2012 – 6. 10. 2012
		<i>Jablunkovský průsmyk – brána do Slezska</i>	18. 10. 2012 – 28. 2. 2013
Výstavy realizované Muzeem Těšínska mimo prostory MT			
<i>Regionální sdružení pro česko-polskou spolupráci Těšínského Slezska</i>	<i>Český Těšín – 90. výročí města</i>	2. 1. 2012 – 20. 7. 2012	
<i>Klub polski v Praze, Dům národnostních menšin</i>	<i>Poláci na Těšínsku / Polacy na Zaolziu</i>	15. 9. 2012 – 30. 9. 2012	
<i>Klub polski v Praze, Divadlo Horní Počernice</i>	<i>Poláci na Těšínsku / Polacy na Zaolziu</i>	6. 10. 2012 – 7. 10. 2012	
<i>Muzeum v Sosnovci (PL)</i>	<i>Poláci na Těšínsku / Polacy na Zaolziu</i>	8. 11. 2012 – 16. 12. 2012	
<i>ZŠ Bohumín, tř. Dr. E. Beneše</i>	<i>100. výročí založení školy</i>	20. 11. 2012 – 25. 11. 2012	

Radim Jež – David Pindur

Eiden, Maximilian: Das Nachleben der schlesischen Piasten. Dynastische Tradition und moderne Erinnerungskultur vom 17. bis 20. Jahrhundert. Neue Forschungen zur schlesische Geschichte. Band 22. Köln – Weimar – Wien 2012, X + 460 s., ISBN 978-3-412-20694-9

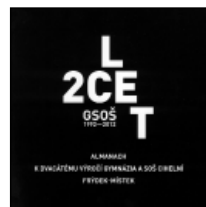
Další svazek ze zavedené ediční řady věnované dějinám Slezska pohledem zvláště německé historiografie přináší dosud komplexněji nezpracované téma kulturní paměti na slezská knížata z piastovského rodu. Autor si všímá všech forem projevů, přejímání a utváření „života po životě“ v roce 1675 vymřelé dynastie jak v literatuře, tak i umění či folkloru, a to zvláště v německo- a polskojazyčném prostředí, kde tyto tradice měly silné kořeny, které se regionálně různily a rozvíjely, vlivem překotných událostí 20. století však upadly téměř v zapomnění. Podrobně rozebírá kronikářská díla, genealogické přehledy a panegyrické spisy, které v 16. a 17. století vznikaly na objednávku lehnicko-břežských knížat jako účinný prostředek sebe prezentace, aby následně poukázal na přístup a tendenčnost historiků při utváření jejich obrazu.

Bogus, Marzena: Nauczyciele szkół ludowych Śląska Cieszyńskiego w XIX i na początku XX wieku. Uwarunkowania prawne i zawodowe. Czeski Cieszyn – Częstochowa 2013, 495 s., ISBN 978-83-7455-260-8

Obsáhlou knihu autorky, jež se dlouhodobě zabývá dějinami školství na Těšínsku v „dlouhém“ 19. století, je možno rozdělit do čtyř základních částí. V první sleduje právní a institucionální zajištění vzdělávání v daném regionu. Druhá část je věnována učitelům jako společensko-profesní kategorii a počátkům i formaci učitelského ústavu v Těšíně. Další pojednání se zabývá otázkami kvalifikace pedagogů a možnostmi jejich profesního růstu. Závěrečná kapitola přibližuje dobové pedagogické ideje a koncepce.

Almanach k dvacátému výročí gymnázia a SOŠ Cihelní Frýdek-Místek. Frýdek-Místek 2012, 81 s., ISBN neuvedeno

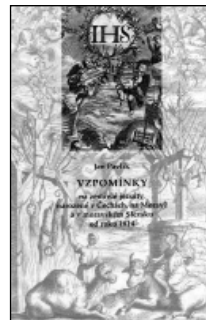
Na jaře loňského roku uplynulo 20 let od vzniku frýdeckého čtyřletého gymnázia, které bylo v roce 2000 sloučeno se střední odbornou školou a od roku 2004 sídlí na Cihelní ulici ve Frýdku-Místku. Almanach stručně mapuje 20letou historii této školy a přináší soupisy pedagogů i abiturientů.

Kolektiv autorů: Města a uhlí. Hornické tradice partnerských měst Havířov a Jastrzębie-Zdrój. Miasta i węgiel. Górnictwo tradycje partnerskich miast Havířov i Jastrzębie-Zdrój. Havířov – Jastrzębie Zdrój 2012, 96 s., ISBN 978-80-860-3133-8; ISBN 978-83-930497-2-1

Česko-polská publikace vznikla v rámci partnerského projektu měst Havířov a Jastrzębie-Zdrój. Jejím posláním je sumarizace základních informací o historii kamenouhelného hornictví, které významně poznamenalo tvářnost obou lokalit. V havířovském případě jsou přiblíženy nedávno uzavřené doly František (1999) a Dukla (2006) v katastrech Dolní, Horní a Prostřední Suché. Publikaci doplňuje bohatá ikonografie.

Pavlík, Jan: Vzpomínky na zemřelé jezuity, narozené v Čechách, na Moravě a v moravském Slezsku od roku 1814. Edice Čestí jezuité. Svazek 27. Olomouc 2011, 798 s., ISBN 978-80-7412-067-1

Smělé prosopografické dílo jezuity Jana Pavlíka (1920–2008) vydané nakladatelstvím Refugium Velehrad-Roma přináší životopisy členů Tovaryšstva Ježíšova pocházejících z Čech, Moravy a Slezska, kteří zemřeli v letech 1814 (kdy byl řád obnoven) až 2007. V publikaci rozdělené do čtyř chronologických celků mezi stovkami jmen defilují rovněž rodáci z Těšínska (Josef Botor, František Krus, Ondřej Peterek a František Tkáč).

Města a obce Těšínska se představují

Dolní Lutyně

Obec se rozkládá v údolí řeky Olše, severní část jejího katastru hraničí s Polskem. Sídlní strukturu tvoří původně samostatné obce Dolní Lutyně a Věřňovice, které se sloučily v roce 1975. Nejvyšší část obce se nazývá Výšina, nejmohutnějším vodním tokem je řeka Olše, do níž se vlévá potok Lutyňka. Vodstvo obce doplňuje především Farský rybník a vodní plocha pískovny. Olše v severní části katastru meandruje, což vytváří vhodné podmínky pro život vzácných druhů živočichů i rostlin. Toto území o rozloze 5,6 ha se nachází ve Věřňovicích a je chráněným územím – přírodní památkou. Dolní Lutyně v běhu staletí měnila název. Ten je v nejstarším písemném dokumentu z počátku 14. století uveden latinsky jako Luthina. Až do konce druhé světové války se užíval název Německá Lutyně (polsky Lutynia Niemiecka, německy Deutschleuten). Současný název byl úředně potvrzen 1. února 1946.

První písemná zmínka o držiteli Věřňovic pochází z roku 1362 a je v ní zmíněn Držek z Wernersdorfu. Dolní Lutyně se původně nacházela v držbě těšínských knížat. Kníže Přemysl I. ji v roce 1365 prodal společně s Horní (Polskou) Lutyní Paškovi z Barutswerde. Těšínská knížata později získala zpět část vsi, jež se stala součástí jejich fryštátského panství, další část zůstala samostatným statkem. V průběhu staletí se zde vystřídala řada držitelů. V roce 1792 hrabě Rudolf Taaffe prodal Dolní Lutyni hraběti Janu Larischovi, držiteli karvinského panství.

V Dolní Lutyni se nachází řada kulturních památek. O vybudování těch nejvýznamnějších se v 18. století zasloužili členové rodu Taaffů, kteří iniciovali výstavbu zdejšího barokního zámku. Po prodeji Lutyně ztratil zámek rezidenční funkci a stal se sídlem správy dvora. Barokní farní kostel sv. Jana Křtitele nechal v letech 1740–1746 na místě staršího kostela vystavět hrabě Mikuláš Taaffe a jeho manželka Marie Anna rozená hraběnka von Spindler. Ve věži se dochoval vzácný zvon z 80. let 15. století. V okolí kostela nalezneme barokní plastiky z poloviny 18. století – sv. Jana Nepomuckého, sv. Antonína Paduánského a sv. Patrika. Ke kulturním památkám v katastru obce řadíme i plastiku sv. Jana Nepomuckého z přelomu 18. a 19. století ve Věřňovicích, jež je umístěna před kaplí sv. Isidora postavenou v letech 1869–1873. Pozoruhodný je i kříž s kovanou mříží z roku 1866. Secesní sloh dokládá objekt lékárny U sv. Barbory z roku 1900. Ojedinělou kulturní památku lidové architektury zastupuje polygonální stodola slezského typu z roku 1803 – roubená z netesaných trámů, střecha kryta stupňovitě vázaným doškem. K velkým zajímavostem patří i objekty lehkého československého pohraničního opevnění, které byly vybudovány koncem 30. let minulého století k obraně našich hranic. Jedná se o bunkry (vzor 37) nazývané „řopíky“.

Vzdělávání dětí a mládeže má v Dolní Lutyni výborné zázemí i tradici sahající přinejmenším až do 17. století. V meziválečném období působila v obci téměř desítky škol. Dnes je Základní a mateřská škola Aloise Jiráska, postavená v roce 1951, spádovou školou pro dvě malotřídní školy – ZŠ na Zbytkách a ZŠ ve Věřňovicích. V obci působí i ZŠ a MŠ s polským vyučovacím jazykem.

Spolková činnost měla v obci vždy nezastupitelnou úlohu. V období první republiky zde působily spolky sportovní, hasičské, divadelní, náboženské či vzdělávací. V současnosti jsou jich téměř dvě desítky. Jmenujme TJ Sokol Věřňovice, MS PZKO Dolní Lutyně, skautský oddíl „Střelka“ či Harcerz. Vynikajícím reprezentantem obce je polský pěvecký smíšený sbor Lutnia. Poloha obce, pozoruhodné přírodní poměry, historické památky, multifunkční sportovní areál a další občanská vybavenost poskytují obyvatelům i návštěvníkům Dolní Lutyně všestranné využití.

Lékárna U sv. Barbory, r. 1913

Větrný mlýn nedaleko centra Dolní Lutyně, r. 1905

Barokní farní kostel sv. Jana Křtitele, r. 1929

Česká národní a měšťanská škola, r. 1925

Adresa: Obecní úřad Dolní Lutyně, Třanovského 10, 735 53 Dolní Lutyně, tel.: 596 544 409, e-mail: obec@dolnilutyni.org, www.dolnilutyni.org • Starosta obce: Mgr. Pavel Buzek • Počet členů zastupitelstva: 15 (ODS – 3 mandáty, ODS bez pol. přísl. – 2, NEZ – 1, NEZ bez pol. přísl. – 1, ČSSD – 2, ČSSD bez pol. přísl. – 1, KDU-ČSL bez pol. přísl. – 1, COEX bez pol. přísl. – 1, KSČM bez pol. přísl. – 3) • Počet obyvatel k 1. 1. 2013: 5 094, z toho 2 523 mužů a 2 571 žen • Rozloha: 2 488 ha

